

У нумары:

Купалу і Коласа шануюць у Польшчы

У польскай Гайнаўцы як у Беларусі — і шматлікія юбілейныя імпрэзы, і вуліцы з імёнамі песняроў...

Стар. 2

Ад сур'эзнага артыкула да прыгодніцкай аповесці

Галоўны рэдактар часопіса «Малодосць» — пра ўсе рэдакцыйныя клопаты і задумы на перспектыву

Стар. 4

Вучыць і выхоўваць забаўляючы

«Чырвоная кніга ў казках і вершах» — кніга універсальная: для дзяцей і бацькоў, выхавальнікаў і настаўнікаў

Стар. 6

Ітэрацыя і адваротная сувязь

Літаратуразнаўцы сведчаць: побач з класічным накірункам існуе беларускі літаратурны авангард

Стар. 7

Дзённікавыя нататкі Уладзіміра Дамашэвіча

Змест занатаванага 20 гадоў таму аўтар не «падпраўляе», хоць не ўсе яго запісы будуць усім даспадобы

Стар. 14

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індыўідуальных падпісчыкаў:
1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:
1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індыўідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4000 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 5640 руб. Падпісны індэкс — 63880

Месяц трох Спасаў

Зараз мы паміж двума Спасамі, у тым захапляльным часавым прамежку, калі можна поўнымі лыжкамі есці мёд: ад мядовага Спаса да яблычнага, ад яблычнага да хлебнага.... Згодна са звычаем, калі пчаляр пашкадуе ў гэты час мёду хоць аднаму дзіцяці, пчолы прападуць.

Забавіваць гасцей пачастункамі арганізатарам фестывалю «Мядовы Спас-2007» залішне: людзі і так прыходзяць сем'ямі, дзеці цешацца ля бочкі мёду, які павінны з'есці за дзень, бо назаўтра з'явіцца новы кубэлачак смакаты, які прэзентуюць пчаляры іншага рэгіёна Беларусі. І так на пляцоўках Палаца спорту ў Мінску з самага першага дня адкрыцця фестывалю — з 10 жніўня. Калі не пабывалі дагэтуль на праспекце Пераможцаў — у вас ёсць яшчэ колькі дзён — свята, якое праходзіць у рамках культурна-аздараўленчага праекта «Свет мёду і здароўя», шчыраваць будзе да Спаса яблычнага — 19 жніўня.

Распачаўшыся летась на Саборнай плошчы перад Свята-Духавым кафедральным саборам, свята ператварылася ў магутны рух. На першы фестываль, да здзіўлення арганізатараў, прыйшло больш як 22 тысячы чалавек.

Там, *дзе мёд, там і міласэрнасць*. Фестываль бласлаўлены Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім, Патрыяршым Экзархам усё Беларусі Філарэтам. У фестывалі з экспазіцыяй «Манастырскі мёд» удзельнічае Мінскі Свята-Елісавецкі манастыр. Акрамя іншых арганізацый, фестываль падтрымліваюць Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт, Міністэрства спорту і турызму, Нацыянальны алімпійскі камітэт Рэспублікі Беларусь. Сястра Любоў (Друшчыц) расказвае: наведваючы праз год адзін з дзіцячых дамоў, дзе гэта прадукт надзвычай якасны, даведаліся: там не захварэла аніводнае дзіця.

Там, *дзе мёд, там і здароўе*. Розныя гатункі салодкіх лекаў дабратворна ўздзейнічаюць на арганізм. Толькі ў Беларусі налічваецца да 10 розных гатункаў. Госці з Башкірыі (краіны, дзе гэты прадукт надзвычай якасны) прывезлі 12 мядоў (асабліва нахвальваюць «Башкірскую ліпу»), ёсць мёд з Алтая ды Кубані. На Украіне асабліва цэніцца мёд, сабраны на чарназем'і, дзе вельмі ўрадлівая грэчка. Летась, між іншым, вельмі высока быў ацэнены і наш беларускі мёд — на выставе ў Санкт-Пецярбургу. Усяго ж на Мінскім фестывалі прадстаўлена звыш 50 гатункаў. Дадайце да гэтага фітачаі і фітабальзамы — і лічыце, што на нейкі час засцераглі свой арганізм ад хвароб.

Там, *дзе мёд, там і беларуская культура*. На адкрыцці «Мядовага Спаса» сваё майстэрства паказалі розныя зна-

ныя калектывы Беларусі. Сярод іх — вакальная група «Славяне», уладальніца Гран-пры фестывалю духоўнай музыкі ў Польшчы, калектыв «Вяселья пасечнікі» і інш. Расказваюць тут і пра зёлкі-меданосы, пра гаючыя расліны, а беларускія пчаляры (якія трапілі сюды пасля конкурснага адбору) сваім адзеннем ды гаворкаю дэманструюць культуру кожнага рэгіёна. Гісторыя ж беларускіх пасек найбагацейшая. І зараз у некаторых вёсках сустракаюцца калоды. Хаця час бярэ сваё, і таму прасцей і эфектыўней працаваць з сучаснымі, рамачнымі, вуллямі. Але на фестывалі прадстаўлены старыя вуллі, згаданыя калоды, якім пад сто гадоў, можна пабываць нават на імправізаванай пасецы, што стала як бы адмысловым музеем беларускай культуры. Ну, а пра вырабы майстроў народнай творчасці згадваць залішне: збаны, лыжкі, кубелкі, іншыя ганчарныя ды драўляныя прылады заўсёды навідавоку. У беларусаў гэта як абавязак — несці мёд у падарунак, частаваць суседзяў ды знаёмцаў. Таму і посуд павінен быць адпаведны, урачысты.

А нам застаецца святкаваць ды славіць Спас, дзякаваць Богу за шчодры прыбытак у гаспадарцы і — дзяціцца ім з землякамі.

Наперадзе ж — 29 жніўня — Спас арэжавы або хлебны, што ў спалучэнні з яблычным ды мядовым ствараюць у беларускім абрадавым календары адмысловы водар роднай Айчыны.

Ірына ТУЛУПАВА
Фота В. Кавалёва

Купалу і Коласа шануюць у Польшчы

30 мая 2007 года гарадская рада горада Гайнаўка, што ў Падляскім ваяводстве, прыняла рашэнне аб наданні дзвюм вуліцам горада імёнаў Янкі Купалы і Якуба Коласа, якое ўступіла ў сілу ў канцы чэрвеня бягучага года.

Неабходна зазначыць, што ініцыятыва Пасольства па увекавечанні ў Гайнаўцы памяці Янкі Купалы і Якуба Коласа была ў свой час падтрымана прадстаўнікамі грамадскага ваяводства, неаднаразова абмяркоўвалася ў час сустрэч Пасла Беларусі Паўла Латушкі з кіраўнікамі органаў мясцовага самакіравання. Прыняццю дадзенага рашэння спрыялі і шматлікія захады Пасольства ў гэтым накірунку на працягу апошніх двух гадоў. У Музеі і асяродку беларускай культуры, Комплексе школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Гайнаўцы былі праведзены Дні і Вечары беларускай культуры, Дні беларускага кіно, 8 мастацкіх і дакументальна-мастацкіх выставак, у тым ліку, прысвечаных Янку Купалу і Якубу Коласу і іншыя мерапрыемствы.

Асабліва сімвалічна, што наданне дзвюх вуліцам імёнаў класікаў беларускай літаратуры адбылося ў год святкавання 125-гадовага юбілею з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа і ў горадзе, у якім большасць жыхароў маюць беларускую нацыянальнасць і падтрымліваюць пастаянныя стасункі з Беларуссю, дзе шмат гадоў існуюць і плённа дзейнічаюць Комплекс школ з дадатковым вывучэннем беларускай мовы, Музей і асяродак беларускай культуры, шматлікія беларускія мастацкія калектывы. Вельмі важна, што цяпер Музей і асяродак беларускай культуры ў Гайнаўцы будзе знаходзіцца на вуліцы Янкі Купалы, як калісьці марылася яго стваральнікам.

У сувязі з гэтай падзеяй і напярэдадні дня нараджэння Янкі Купалы Пасольствам Беларусі ў Польшчы разам з Генконсульствам Беларусі ў Беластоку пры падтрымцы Міністэрства культуры Беларусі 6 ліпеня 2007 года ў Музеі і асяродку беларускай культуры ў Гайнаўцы было праведзена Свята беларускай культуры, прысвечанае 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. У час свята адбыліся ўрачыстае адкрыццё выстаўкі мастацкіх твораў народнага мастака Беларусі, дырэктара Музея сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску Васіля Шаранговіча, "Мой родны кут" прэзентацыя відэафільма "Карані" — аб дзейнасці беларускай меншасці ў Польшчы, знятага тэлерадыёкампаніяй "Гродна", выступленне ансамбля Беларускай дзяржаўнай філармоніі "Купалінка".

Адначасова была адкрыта выстаўка-прэзентацыя мастацкіх вырабаў і сувенірнай прадукцыі Дзяржаўнага аб'яднання "Белмастацпромыслы".

Узрушана і вельмі цёпла былі ўспрыняты ўдзельнікамі Свята беларускай культуры ўручаныя Паслом П. Латушкам ўзнагароджаны ганаровымі дыпламамі і каштоўнымі падарункамі Пасольства пераможцаў ІЗ-й Усе-польскай алімпіяды па беларускай мове, а таксама вакальнага ансамбля "Знічка" Комплексу школ з дадатковым вывучэннем беларускай мовы ў Гайнаўцы — лаўрэата фестывалю "Беларуская песня-2007". Музею і асяродку беларускай культуры і гарадской бібліятэцы ў Гайнаўцы былі перададзены падборкі твораў беларускіх класікаў, а Комплексам школ з дадатковым вывучэннем беларускай мовы ў Гайнаўцы і Бельску Падляскім — бібліятэчкі беларускай вучэбна-метадычнай літаратуры.

Легічным працягам Свята беларускай культуры ў Гайнаўцы стала традыцыйнае народнае "Купалле" ў Белавежы, якое праводзілася Беларуска-грамадска-культурным таварыствам у Польшчы пры падтрымцы Пасольства і самаўрадавых органаў гміны Белавежы ўжо 23-і раз. Распачаўшыся традыцыйным малюнічым шэсцем па вуліцах Белавежы яно працягвалася некалькіх гадзін. У час канцэртнай праграмы свята выступілі звыш 20 беларускіх аматарскіх калектываў з Падляскага ваяводства, а таксама творчыя калектывы з Пружанскага раёна і ансамбль Беларускай дзяржаўнай філармоніі "Купалінка". Купальскія песні, песні на словы Янкі Купалы і Якуба Коласа, іншыя народныя і сучасныя беларускія песні вельмі цёпла ўспрыняліся амаль 6-тысячнай аўдыторыяй гледачоў. А завяршылася свята феерверкам і традыцыйным купальскім абрадам апускання вяноў з запаленымі свечкамі на рацэ Нараўцы.

Да месца таксама будзе прыгадаць, што нядаўна ў горадзе Гданьску на вуліцы Янкі Купалы быў адкрыты памяtnы знак у гонар класіка беларускай літаратуры.

Т. СТРУЖЭЦКІ,
саветнік Пасольства Беларусі ў Польшчы

У Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь зноў валадарыць скульптура. Услед за выставай работ Анатоля Анікейчыка 10 жніўня адкрылася наступная — наведвальнікі могуць пазнаёміцца з творчасцю яшчэ аднаго выдатнага майстра — Сяргея Селіханова. Выстава будзе доўжыцца па 26 жніўня.

Мастак

Хто ён? Чалавек, які сваёй творчасцю абуджае нашы пачуцці і "прымушае працаваць" наша ўяўленне. Ён робіць нас саўдзельнікамі падзей, сведкамі якіх мы не былі. Па яго волі мы нейкі час жывём у той краіне, што ён прыдумаў. Гэта чалавек, які ўваскрашае мінулае і набліжае да нас будучае. Гэта чалавек, які памнажае жыццё.

Яго завуць Сяргей Іванавіч Селіханав.

Гэтыя нататкі — не даследаванне творчасці аднаго з самых вядомых скульптараў Беларусі — народнага мастака, лаўрэата Ленінскай прэміі. Гэта некалькі ўражанняў "спажывуца" мастацтва ад сустрэчы з работамі Сяргея Іванавіча на выставе ў Нацыянальным мастацкім музеі, прысвечанай яго 90-годдзю. Усе работы Селіханова — іх больш за дзвесце — не магла б змясціць ніякая выстава: трэба было б здымаць з фундаменту манументальныя работы ў Маскве, Мінску і іншых гарадах СССР.

Ён быў адным з першых у Беларусі, хто адкрываў новыя магчымасці свайго жанру мастацтва. Ён адышоў ад "скульптуры-фотаздымка" да новай пластыкі, новага сілуэта. Гэта быў пачатак той стылістыкі,

якая выяўляла ўнутраны свет чалавека, яго пачуцці, пазбягала дугаснага — падабенства. Гэта была скульптура думкі, духоўнасці — скульптура паззіі. Пачыналі шлях у сучаснасць работы Селіханова "Газетчык "Юманітэ", "Першы цюбінг", "Партрэт пастуха Віткоўскага", "Лён"... Наўрад ці і сёння, праз трыццаць гадоў, як не стала Мастака, у нас знойдзецца "дзсятак" такіх партрэтаў.

Вяршыняю селіханавскага стылю, яго ланкінай выразнасці і канцэнтраванай вопыту мастака стала фігура адзінага і

вечнага цяпер жыхара Хатыні — старога беларуса з мёртвым сынам на руках... Калі ён рыхтаваўся да гэтай работы, калі ён яе ствараў, яго сталы талент быў асвечаны маральным правам на такі духоўны ўчынак: за спінаю скульптара была ўся вайна — Масква і Ржэў, Калінінскі і Варонежскі франты, Курская дуга, Днепр, Саңдамірскі плацдарм і Прага, а на грудзях — медаль "За адвагу", два ордэны Айчынай вайны і Чырвонай Зоркі.

Гэта селіханавская скульптура "ачалавечвае" мёртвую

Хатынь: мармуровая страха былога хлява з помніка пераўтвараецца ў брацкую магілу хатынцаў; званы ў комінах гукаць галасамі людзей, што жылі ў спаленых хатах.

Бронзавы Іосіф Камінскі, адзіны хатынец, які выйшаў з агню, вынес да нас свайго паміраючага сына... Помнік загарыў, і яго пачулі ва ўсім свеце: "Уваходзьце ў маю Хатынь, людзі! Дзверы хат адчынены, як былі адчынены нашы гасцінныя сэрцы! Заходзьце ў нашы хаты, якіх няма! Пачуйце нашы галасы, наш боль і нашу надзею, якія гарэлі ў сацінскім агні. Хай гэта ніколі не паўторыцца. Я нясу вам майго малодшага сына — гэта ўсё, што ў мяне засталася... Я сустракаю вас у маёй Хатыні..."

У агні Хатыні гарэла ўся Беларусь. І згарачы і адраджаючыся з попелу вайны, стала заклікам да ўсяго чалавецтва: "Давайце абнімемся! Мы ж людзі!"

Ён ідзе ў свет людзей і нясе яму сваё забітае немоладзім дзіця. Крык, заклік, гнеў і — вера ў несмяротнасць хатыней — вось што зрабіў з "нямой" бронзы скульптар Сяргей Селіханав. Пра гэтага ажыўшага апошняга хатынца складаюць легенды.

Вось так увяўся мне сёння вяршыню твор Мастака.

...Больш за дзвесце работ, азораных талентам Мастака. Справа не ў колькасці. Колькасць — гэта шлях. Галоўнае, што ты думаў і адчуваў на шляху. І тут гавораць вехі. Я не мастацтвазнаўца, я "спажывец" мастацтва. Сяргей Іванавіч Селіханав працаваў і для мяне, і я ўбачыў у яго "гранітах", "мармурах" і "бронзах" яго радасць і боль, натхненне і ўпэўненасць. Я адчуў яго мастакоўскую магутнасць і высокі стан душы. Я зразумеў яго.

Навум ЦЫПІС

Руплівец архіўнай справы

"Ад Максіма Кніжніка пачатак..." — пад такім назовам у выставачнай зале Літаратурнага музея Максіма Багдановіча прайшла вечарына, прысвечаная 60-годдзю архівіста Віталія Скалабана. Месца і назва сустрэчы невыпадковыя, бо Віталь Уладзіміравіч сваімі пошукамі ўзбагаціў і ўпрыгожыў творчую прастору аўтара "Вянка". У 1981 годзе ў часопісах "Нёман" і "Польмя" з'явіліся невядомыя матэрыялы пра Максіма Багдановіча. Апошнія прыжыццёвыя публікацыі і шмат іншых дакументаў, якія сталі падмуркам сучаснай экспазіцыі музея, былі адшуканы менавіта Віталем Скалабанам.

Аўтар артыкулаў у "Беларускай энцыклапедыі" і гісторыка-дакументальных хроніках "Памяць", драматург, сцэнарыст, выкладчык, кансультант тэлевізійных перадач — Віталь Скалабан заўсёды ставіўся да дакумента, як да жывой з'явы, з'явы псіхалагічнай.

Ян АКУЛІН

На здымку: В. Скалабан прымае віншаванні.

Пра «Гоман» гамоняць у Брэсце

На пачатку жніўня ў Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна адбылася цікавая падзея — прэзентацыя ўсебеларускага літаратурна-мастацкага альманаха "Гоман".

На Брэсцчыне жыве нямала адораных творчым талентам людзей, якія актыўна друкуюцца ў "Гомане".

На сапраўднае літаратурнае свята сыхліся не толькі аўтары-гаманліўцы, але і іх блізкія, сябры, чытачы бібліятэкі — прыхільнікі мастацкага слова, работнікі з іншых гарадскіх бібліятэк, журналісты брэсцкіх перыядычных выданняў.

Галоўны рэдактар выдання Мікола Трафімчук раскажаў прысутным пра тое, як ён прыйшоў да задумы з дапамогай аўтараў выпускаць новы альманах, які існуе ўжо болей года. Распавёў М. Трафімчук і пра рэдактарскія праблемы, падзяліўся планами на будучае і аб'явіў пераможцаў конкурсу ў намінацыях: паэзія, проза, драматургія за мінулы год.

На творчым мерапрыемстве слова бралі аўтары "Гомана" і прызёры конкурсу Вера Пракаповіч, Аляксандр Анкіян, Анатоль Казакевіч.

Надзея ПАРЧУК

КОНКУРС

Да ўвагі кіраўнікоў Цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм

Рэдакцыя тыднёвіка "Літаратура і мастацтва" абвясціла конкурс "СУСВЕТ СЛОВА: ад газеты да энцыклапедыі" для Цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм Рэспублікі Беларусь. Пераможцы будуць вызначаны па годзе вынікаў падпіскі на "ЛіМ" на ІV квартал 2007 г. пасля 10 кастрычніка бягучага года.

ЦБС — удзельнікі конкурсу, чые падпісныя кампаніі будуць найбольш плённымі, атрымаюць унікальныя зборы кніг, што ўключаюць прызначаную для рознаўзроставай аўдыторыі энцыклапедычную, даведачную, навукова-папулярную, ілюстрацыйна-дыдактычную і інш. літаратуру, выпуск якой ажыццяўляецца расійскімі і беларускімі выдавецтвамі.

У залежнасці ад вынікаў падпіснай кампаніі пераможцы атрымаюць кнігазбор, які ўключае:

- для I месца — 100 кніжных адзінак;
- для II месца — 70 кніжных адзінак;
- для III месца — 50 кніжных адзінак.

Запрашаем да ўдзелу ў конкурсе Цэнтралізаваныя бібліятэчныя сістэмы ўсёй Беларусі, з разлікам на зацікаўленасць не толькі бібліятэкараў, але і настаўнікаў, пісьменнікаў, навукоўцаў, вучняў, выкладчыкаў, студэнтаў, даўніх і новых прыхільнікаў тыднёвіка — усіх тых, хто працуе з намі ці толькі мяркуе разам з "ЛіМам" выправіцца ў вандроўку па бязмежным ды чароўна-непраказальным свеце Слова.

Ушанаванне песняра

У панядзелак на Вайсковых могілках сталіцы адбылося ўскладанне кветак да магілы Якуба Коласа. Менавіта ў гэты дзень, 13 жніўня, пяцьдзсят адзін год таму пайшоў з жыцця класік беларускай літаратуры.

Пакланіцца песняру, ушанаваць яго светлую памяць прыйшлі маладыя сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч, сваякі і родзічы паэта, землякі, літаратары, дзеячы навукі і культуры, прадстаўнікі творчых саюзаў, музеяў: С. Лаўшук, М. Мушыньскі, А. Карлюкевіч, М. Мятліцкі, А. Бутэвіч, М. Шаўчыркін, Я. Хвалей, У. Басальга, У. Мазго, дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская

разам з супрацоўнікамі... А таксама шматлікія прыхільнікі таленту пісьменніка, неўміручыя творы якога і па сёння застаюцца актуальнымі і ўвасобленымі ў мастацтве, музыцы, ставяцца на сцэне...

Распачала жалобны мітынг Зінаіда Камароўская напамінам пра заповіт Коласа шанаваньне беларускае слова, беларускую культуру.

Член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар філалагічных навук Міхась Мушыньскі адзначыў, што

бессмяротныя творы Коласа ўзбагацілі не толькі айчынную, але і сусветную літаратуру і вучаць нас думаць пра жыццё, пра Беларусь. Міхась Іосіфавіч раскажаў пра 20-томнае выданне, якое ажыццяўляе Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі. У яго ўключаны новыя рэчы: каля 90 вершаў, 500 публіцыстычных і крытычных артыкулаў, звыш 500 пісьмаў, больш як 200 дарчых надпісаў. Такім чынам мы атрымаем новае, больш поўнае ўяўленне пра Коласа, як выдатнага пісьменніка...

Загадчык аддзела культуры Стаўбцоўскага райвыканкама Анатоль Грэжаў паведаміў пра фестывальны рух, пленэры і іншыя разнастайныя мерапрыемствы, якія ладзяцца на радзіме слаўтага сына Беларусі.

Таксама слова бралі сын песняра Міхась Міцкевіч, дырэктар РВУ "Літаратура і Мастацтва" Алесь Карлюкевіч, старшыня Беларускага саюза мастакоў Уладзімір Басальга.

Галоўны рэдактар часопіса "Польмя" Мікола Мятліцкі і паэтэзіяк Якуба Коласа Яўген Хвалей чыталі вершы-прысвячэнні.

Каля магілы класіка было сказана шмат цёплых, шчырных і працучых слоў пра яго як чалавека і творцу, пра духоўную веліч ды мастацкую значнасць для роднай і сусветнай літаратуры яго твораў.

В. КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Вядомы шведскі прадзюсер Пэр Адэбрэат (Per Adebrett), дзякуючы якому свет калісьці дазнаўся пра Arty of Lovers ды Ace of Base, вырашыў сур'ёзна ўзяцца за новы беларуска-шведскі гурт Dreamgale. Паводле сп. Адэбрэата, Dreamgale цалкам здольны стаць волатам сусветнага шоу-бізнесу.

Ветравей мараў — са Скандынавіі

Беларусы заваёўваюць еўрапейскі шоу-рынак

15-га ліпеня ў Скандынавіі пабачыў свет першы сінгл Dreamgale пад назовам "Wonders" ("Цуды"). Дыстрыб'ютэр кружэлкі — гуказапісвальная кампанія Sound Pollution, якая распаўсюджвае творчасць такіх гуртоў, як Nightwish, In Flames ды Whitesnake.

У аснове праекта — містычная гісторыя, якая ў шведскіх СМІ ды ў скандынаўскім сектары Інтэрнэта даўно абрасла мохам легенды. Удзельнікі гурта, беларусы Зміцер Палагін (Dmitry Palagin), Міхась Сэндэр (Michael Sender) і шведка Сафія Маттсан (Sofia Mattsson) сцвярджаюць, што ўпершыню сустрэлі адзін аднаго... у сне. Нашмат пазней яны знаёміліся «ў рэчаіснасці» — і, прасякнутыя цікаўнасцю да гэтых дзівосаў, вырашылі пабудаваць на той падставе імідж Dreamgale.

У перакладзе з англійскай "Dreamgale" — "шквал мараў", "ветравей, які нясе з сабой мары". Самі называюць маладзёны даводзяць: яны гатовыя падахпіць слухача, закруціць імкліва панесці яго з сабою — у краіну мараў. Кожная песня гурта ілюструе эпізод з якога-небудзь сну.

Музыка Dreamgale нагадвае нешта сярэдняе паміж Evanescence і ТАТУ, з элементамі a-la Enigma. Дарэчы аб ТАТУ: старэйшая сястра Сафіі, галівудская актрыса Хелена Маттсан (Helena Mattsson) зараз здымаецца ў стужцы «У пошуках

t.A.T.u.» супольна са скандальным расійскім дуэтам.

З Беларуссю ўдзельніцаў гурта знітоўвае значна болей, чым можна ўявіць. Да прыкладу, Зміцера Палагіна ў свой час вучыў іграць на гітары Сяргей Трухановіч, гітарыст легендарнага беларускага гурта "Крэма".

— Зміцер з самага пачатку прыцягнуў маю ўвагу неардынарнасцю музычнага мыслення, якая яскрава выявілася і ў творчасці Dreamgale. Гэты праект заўважна моцны энергетыкай выканання і магутнымі аранжыроўкамі, — даводзіць Сяргей.

Пасля прома-кампаніі ў Швецыі, Фінляндыі, Італіі, Германіі, Нідэрландах і Венгрыі кружэлка Dreamgale з'явіцца і ў Беларусі: менэджэр гурта Кевін Кейн (Kevin Kane) ужо цалкам заняты наладжаннем дылерскіх сувязяў.

— Беларусі даўно патрэбна нешта кітальту Dreamgale, — кажа Міхась Сэндэр. — Нягледзячы на патрабаванне аб 75-і працэнтах беларускай музыкі ў эфіры, акрамя саладжавай папсы і гаражнага року ў нас амаль нічога не робіцца. Мы павінны ўзняць планку якасці беларускай музыкі да сусветнага ўзроўню!

...Альбо музыцы сусветнага ўзроўню трэба нарэшце выявіць сапраўдныя беларускія карані. Як варыянт.

Мікалай АНІШЧАНКА

Няпростыя лялькі

Лялькі любяць усе. Калі для дзецей гэта — прадмет гульні, то дарослым падабаецца іх ствараць.

Нядаўна ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна праходзіла выстаўка ляльчэнага дызайну ў тэхніцы тэкстыльнай скульптуры "Лялька. Мужчына. Жанчына". Выстаўка змясціла працы школы ляльчэнага дызайну пры Палацы культуры металургаў г. Жлобіна. На суд глядачоў свае арыгінальныя творы прадставілі Любоў Зінчанка,

Лідзія Філонава, Ірына Клачко, Ірына Ягоравая, Ірына Марчук, Ірына Семенчыкова, Іна Пермькова, Вольга Фурсава. Узначалвае жлобінскую школу Святлана Шальніна. Гарманічным дадаткам да ляльчэнай выставы стала фотазаспацыя "Маладжоны" Кацярыны Новікавай.

Арганізатарам экспазіцыі выступіла грамадскае аб'яднанне "Супрацоўніцтва дзелавых і творчых жанчын" пры падтрымцы Украінскага жаночага фонду. Аб'яднанне зрабіла ўсё для таго, каб святла лялек адбылося. Аб'яднанне існуе з 2000 г. і ўключае каля 1000 валанцёраў. Яго мэта — садзейнічаць развіццю асобнага патэнцыялу жанчын. Таму поўная назва праекта, у які ўваходзіць дадзеныя выстава, "Лялька. Мужчына. Жанчына. Гендэрныя рэпрэзентацыі праз ляльчэны дызайн". Праект з'яўляецца пераможцам конкурсу "Візуалізацыя пытанняў, актуальных для жанчын і дзяўчат", праведзенага Міжнароднай дабрачыннай арганізацыяй "Украінскі жаночы фонд".

Асноўная задача, па словах Наталі Хазяевай, кіраўніка праекта, дырэктара грамадскага аб'яднання "Супрацоўніцтва дзелавых і творчых жанчын" — прыцягнуць увагу глядача да гендэрных стэрэатыпаў, раскрыць асаблівасці сацыяльных і культурных узаемаадносін мужчын і жанчын ў грамадстве. Глыбейшае выглумачэнне пра-

блемы можна атрымаць праз спецыяльны цыкл лекцый "Неактуальныя пытанні гендэрнай тэорыі".

...Султан і прыгажуня, марак і русалка, першабытная сям'я, мастак і яго разняволеная муза, актыўная жонка і муж-падабцаснік... Гэтыя і іншыя вобразы стварылі жлобінскія майстры лялькі. У будучым плануецца звярнуць увагу на сучасныя тыпавыя жанчын: жанчына-прадпрыемальнік, жанчына-праграміст.

Прыемным дадаткам да прэзентацыі сталі выступленні вучняў дзіцячай музычнай школы № 8 Сяргея Краўчонка, Надзеі Ліхач, Анфісы Сажынай.

Таццяна ГРЫШАН,
Ганна КОТ

Беларусь і беларусы

З нагоды 75-годдзя ганаровага старшыні Грамадскага аб'яднання "Міжнародная асацыяцыя беларусістаў" (МАБ), літаратуразнаўца, пісьменніка, публіцыста, грамадскага дзеяча, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі прафесара Адама Мальдзіса Міжнародная асацыяцыя беларусістаў падрыхтавала спецыяльны том "Беларусь і беларусы ў прасторы і часе", у які ўвайшлі як артыкулы пра юбіляра, так і навуковыя даследаванні навукоўцаў розных

краін, напісаныя ў значнай ступені ў рэчывы навуковых зацкаўленняў прафесара. Кніга плануецца да выдання ў верасні.

Том складаецца з раздзелаў *Maldzianiana, Старажытная Беларусь, Беларусы ў XIX старогдзі, Беларусь у XX і XXI старогдзях, Diaspora.*

У раздзеле *Maldzianiana* пра юбіляра пішуць Людміла Рублеўская, Анатоль Грыцкевіч, Уладзімір Конан, Эльжбета Смулкава (Варшава), Анатоль Верабей, Альма Лапінскене (Літва), Вітаўт Кіпель (ЗША), Вячаслаў Рагойша, Эдуард Дубянецкі, Анджэй Цеханавецкі (Англія), Генадзь Кісялёў.

Свае новыя працы ў кнігу прапанаваў Андраш Золтан (Венг-

рыя), Рыгор Піўтарак (Украіна), Вячаслаў Чамярыцкі, Моніка Банькоўскі (Швейцарыя), Юрый Лабінцаў і Ларыса Шчавінская (Расія), Уладзімір Мархель, Мікола Хаустовіч, Захар Шыбека, Эльжбета Смулкава, Францішка Сокалава (Чэхія), Валерый Максімовіч, Альма Лапінскене, Герман Бідэр (Аўстрыя), Зіна Гімплер (Канада), Янка Запруднік (ЗША), Арнольд МакМілін (Англія), Алена Глагоўская і Рышард Радзік (Польшча), Андрэй Катлярчук (Швецыя) і інш.

Сяргей ЗАПРУДСКІ,
старшыня Грамадскага аб'яднання "Міжнародная асацыяцыя беларусістаў"

І пачуцці, і фарбы

Сённяшнія пачынаючы мастакі не толькі пішуць цікавыя таленавітыя творы, але і самі арганізуюць іх паказ для шырокай аўдыторыі, жадаючы атрымаць аб'ектыўную ацэнку сваёй творчасці.

Такую выставу можна было пабачыць у ліпені ў кінатэатры "Цэнтральны". На суд глядача былі выстаўлены працы Вольгі Несцяровіч пад агульнай назвай "Свет пачуццяў і фарбаў".

Дасягненні маладой мастачкі пакуль невялікія: скончыла педагагічны каледж №2 імя Максіма Танка па спецыяльнасці "выхавацель, кіраўнік выяўленчай дзейнасці", зараз вучыцца ў БДПУ, займаецца ў спецыялізаваанай студыі. Працэс творчага пошуку адлюстраваны ў шматпланавасці работ: аўтарка аднолькава плённа працуе ў тэхніках графікі і малюнка.

Творы Вольгі Несцяровіч таксама разнастайныя і па тэматыцы. Мастачку цікавіць жывая прырода ("Арлы", "Конь (шычырасць і дабрыня)", пейзаж ("Бярозавы гай", "Нацюрморт"),

філасофскае асэнсаванне жыцця ("Дрэва жыцця", "Палёт душы"). Працы дзяўчыны адрозніваюцца асаблівай жывасцю, выразнасцю, першаснасцю ўспрымання рэчаіснасці.

Праз выставу аўтарка хацела выявіць свой унутраны свет, асвоіць свет навакольнага, уступіць у зносіны з людзьмі праз колеры і фарбы. Зыходным у сваёй творчасці Вольга Несцяровіч лічыць сцвярджанне: "Мастацтвам з'яўляецца тое, што праз знакі і вобразы пераўтварае чалавечую асобу і адкрывае ў ёй для яе самой жа неведзёмыя магчымасці".

Вольга крытычна ставіцца да сваёй творчасці, плануе працягваць працаваць рознабакова, сёння яе цікавіць тэхніка анімацыі.

Таццяна ГРЫШАН

«Муза» — адна для ўсіх...

Столькі творчых людзей, як на роднай Вілейшчыне, бачыў толькі на Лунінецшчыне. Багаты раён на мастакоў, паэтаў, празаікаў. Апошнія вельмі ўразлілі мяне сваёй працавітасцю. Не жадаючы пісаць у стол (а гэта звычайная справа для правінцыі), яны друкуюць самвыдатаўскія зборнікі паэзіі, прозы, публіцыстыкі. Ды і наклады не такія ўжо малыя — сто асобнікаў. У параўнанні са сталічнымі меркамі наклады 300—500 асобнікаў — гэта зусім нямала. А адбываецца такі цуд "пад крыльцям" творчага клуба "Муза", што існуе ўжо 12 гадоў пры Лунінецкім палацы культуры.

Кіруе клубам Віктар Філатаў. Будаўнік па адукацыі, ён піша шмат артыкулаў пра культуру і спорт. У серыі "Лунінецкая муза" (а гэта і ёсць серыя самвыдатаў) у яго выйшлі зборнікі паэзіі "Тревога и надежда" (2000), "Парушынікі ў воку" (2002, у сааўтарстве са Сцяпанам Нефёдавічам), зборнік афарызмаў і гумару "Большое и смешное" (2005).

Штомесяц аматары мастацкага слова ладзяць некалькі мерапрыемстваў рознага кшталту. Вядзецца актыўная праца ў сферы інтэлектуальных гульняў і іншых конкурсах для эрудытаў: ужо 11 гадоў запар праходзяць першыя раёна сярэдніх школ па інтэлектуальных гульнях, амаль столькі ж часу — першыя сярэдніх маладых педагогаў, чэмпіянаты Лунінецкага па разгаданні крыжаванак ды інш. Ладзяцца канцэрты бардаў.

Сумесна з краязнаўцамі раёна і раённым музеем некалькі гадоў праводзіліся раённыя краязнаўчыя чытанні. Як для аматара свай даўніны, для мяне было асабліва прыемна бачыць зборнікі краязнаўчых матэрыялаў "Лунінецкі сьпыхак" (усяго 9 выпускаў). Цікава, што адзін зборнік — спецкурс па "Лунінецчызназнаўстве" для школ. Дакладна ведаю, што такі клас ёсць у сярэдняй школе вёскі Багданаўка Лунінецкага раёна.

Галоўны накірунак "Музы" — літаратурна-выдавецкі. Пастаянна ладзяцца літаратурныя выступленні ў Лунінецкіх Мікашэвічах, вёсках раёна. Важна выступаць у вёсках, бо менавіта туды слаба даходзіць мастацкае слова. Прыгавораюцца барды Аляксей Наркевіч і Зміцер Абразцоў, якія з дабрачыннымі

канцэртамі аб'ехалі ці не палову Вілейшчыны.

Праходзілі выязныя чытанні таксама ў Пінску, Іванаве, Белаазёрску, Брэсце, у Мінску (Дом літаратара). Не адзін год "Муза" разам з творчымі суполкамі Пінска прымае ўдзел у Днях беларускай і шведскай паэзіі.

У 1996—1999 г. клуб "Муза" выпусціў каля 10 аўтарскіх зборнікаў паэзіі ў серыі "Таласы Лунінецчыны". А ў 1998 годзе Вадзім Жылко склаў анталогію вершаў лунінецкіх паэтаў "Азбука поэзіі". З 2000 года клуб распачаў новую серыю "Лунінецкая муза". З'явілася 28 выпускаў, не ўлічваючы дадаткаў. А ўсяго за апошнія 10 год — каля 60 выданняў. Шэраг пісьменнікаў з клуба друкуецца на старонках абласных і рэспубліканскіх выданняў, а ў некаторых ужо выйшлі ўласныя кніжкі.

"Муза" кантактуе з лунінецкай раённай газетай "Інформ-прогулка". На некаторых удзельніках клуба варта спыніцца.

Мікола Ільчых працуе выратавальнікам у в. Багданаўка. Ягоны "дэбют" адбыўся ў 2004 годзе з выхадам спецыяльнага "Лунінецкай музы" — зборнік паэзіі і прозы "Дзе жыве душа". У тым жа годзе вершы паэта былі пакаладзены на музыку і ўжо ў якасці песень выйшлі на кружэлцы "Мелодыі душы". Праз два гады пабачыў свет "выдавецкі" зборнік духоўных вершаў Ільчыха "Шматкроп'е кропель". У 2007 годзе — новы выпуск альманаха: зборнік аповяданняў і мініяцюр "Роспач і надзея".

Вадзім Жылко, прапрацаваўшы шмат гадоў у лунінецкім краязнаўчым музеі, перайшоў на сталую працу ў раённую газету "Інформ-прогулка". Ён з'яўляецца аўтарам некалькіх кніг і брашуур, сярод якіх "Права на пошук: нарысы, эсэ, публіцыстыка" (2002, сумесна з Віктарам Пятровым), "Оборванная нить" (2006, вершы, аповяданні).

Членамі клуба "Муза" з'яўляюцца Сцяпан Нефёдавіч, Тацяна Чумак, Аляксандр Хаўдзееў, Вольга Грыдзюшка, Рыгор Жук, Валянціна Грыб, Лілія Віктарава... Усіх не так лёгка і пералічыць. Пры гэтым існуе некалькі літаратурных аб'яднанняў у раёне.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

У часопісе «Маладосць»:

Ад сур'ёзнага артыкула да прыгодніцкай аповесці...

— Раіса Андрэўна, ведаем, што ў часопісе «Маладосць» ад квартала да квартала расце падпісны тыраж. Чым жа вы так прывабліваеце чытача?

— Напэўна, у некалькіх словах на гэтае пытанне не адкажаш. Пяць гадоў таму, калі ўтварылася наша рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова, нам — супрацоўнікам «Маладосці» найперш карцела зрабіць часопіс, у якім хацелася б друкавацца, па прычыне: будзе такое жаданне ў творцаў, з'явіцца і адпаведныя творы. Гэта як у трыццатых гадах мінулага стагоддзя ў Амерыцы падчас вядомай «эканамічнай дэпрэсіі» была створана фабрыка мрояў (цяперашні Галівуд), дзе рабіліся фільмы пра неверагодна прыгожыя жывыя, каб амерыканцы глядзелі і мроямі рабілі яваі, імкнуліся да гэтага прыгожыя жывыя. Вось і мы апрадалі «Маладосць» у прыгожую глядзювую вокладку, упялялі каляровую ўклейку, з усіх бакоў рабілі часопіс прывабным і распукалі цікавыя творы, чым займаем і цяпер, абяцаючы аўтарам, што не проста будзем друкаваць, а яшчэ, па магчымасці, і «раскручваем», іншымі словамі, усяляем рэкламаваць, дзе толькі можна. Такім чынам у нас з'явіўся «Літоўскі воўк» Алясея Наварыча, «Тэалагі» Максіма Клімковіча і Уладзіміра Сцяпана, «Каралева не здраджвала каралю» Анатоля Бутэвіча, «Фінская ласня» Уладзіміра Дамашэвіча і, дарэчы, адным з самых першых цікавых твораў мы надрукавалі «Афганскую шкатулку» Андрэя Федарэнкі. А яшчэ была проза Алены Брава, Юрыя Станкевіча, Альгерда Бахарэвіча, Янкі Сіпакова, а цікавых аповяданняў, увогуле, не злічыць, як у маладзях, так і ў сталых. Дарэчы, напрыканцы вясны мы з Вікай Тронас сустракаліся з чытачамі ў Брэсцкай раённай бібліятэцы і адна чытачка сказала, што ў «Маладосці» любіць чытаць, менавіта, аповяданні, і што такіх, як у нас, ні ў адным іншым выданні не знойдзеш. А яшчэ мы вывучалі, так званы, інфармацыйны рынак. Па-бачылі, што няма выдання, якое б друкавала фантастыку. Гэтая ніша ў нас аказалася вольнай і мы зрабілі часопіс у часопісе «Фантаст», што прыцягнула ўвагу моладзі, ды і новыя аўтары з'явіліся. «Маладосць» у гэтым плане — выданне універсальнае. Мы друкуем і прыгодніцкія творы, і фэнтэзі, і казкі, і прозу пра каханне, і не бачым у гэтым нічога заганнага. Увесь Жуль Верн — прыгодніцкі, і гэта — класіка, як і наш Янка Маўр. А што такое «Анна Карэніна» Льва Толстага? Па вялікім рахунку — эратычна-любоўны раман. Таму, калі ў каго маецца такі, калі ласка, прыносьце, шануюныя творцы. Мы надрукуем без чаргі.

— Напэўна, можна ганарыцца, што мы надрукавалі п'есу Віталія Скалабана і Людмілы Рублеўскай «Людвіка і Фабіян» і «Абняць вышыню», дзе Віталь Скалабан у сааўтарстве з Андрэем Карэліным. Творы — мастацкія, але грунтоўна на архіўных росшуках і звестках, што заўсёды — прыцягальнае, асабліва, што тычыцца нашай няпростай гісторыі. Разам з тым, бывае, не-не, ды хтосьці з чытачоў скажа, маўляў, п'есы пішуцца для тэатральнай сцэны, а не для часопісных старонак: цяжка чытаць. Але зноў жа, што тычыцца п'ес, тут у нас вольная, не занятая ніша. Калісьці існаваў часопіс «Тэатральная Беларусь», якога цяпер няма. У ім друкаваліся п'есы. А цяпер? Дзе шукаць рэжысёрам прафесійных і народных тэатраў драматургічныя творы? Ведаю, што многія з іх звяртаюцца да «Маладосці». Нават выказваюць пажаданні, каб друкавалі і перакладныя творы замежных аўтараў. Знайсці добрую п'есу — няпроста. А да ўсяго, драматургію ніхто не адлучаў ад літаратуры. Нашы сёння нехта кішталту купалаўскай «Паўлінкі», хіба адмовілася б літаратурнае

выданне надрукаваць яе? Неўзабаве мы будзем друкаваць і п'есу Анатоля Бутэвіча «Маладыя гады, маладыя жаданні», і ведаем, што бібліятэкі ўжо рыхтуюцца наладжваць прэзентацыі гэтага нумара «Маладосці».

— Папярэдне «Маладосць» рэкламавала, анансавала праект «Літаратурныя мясіны Беларусі». Як хутка ён з'явіцца на старонках часопіса?

— Краязнаўчы даведнік «Літаратурныя мясіны Беларусі», над якім руліва працавалі Адам Мальдзіс, Лідзія Кулажанка і Святлана Сачанка ўжо ў рэдакцыйным партфелі. Пачнем друкаваць гэтае незвычайнае даведчынае выданне з дзесятага нумара «Маладосці». Вось што гаворыцца пра даведнік у прадмовы: «Незвычайнасць яго заключаецца ў тым, што ўпершыню ў нашым літаратурназнаўстве аўтары зыходзяць не ад асобы пісьменніка, не ад яго творчасці, а ад зямлі, якая яго нарадзіла ці натхняла. Таму прыцып размяшчэння матэрыялу — не персанальны, а географічны, тэрытарыяльны». Скажам, г. Брэст, і як прыклад: «Брэсцкія друкарні. Самыя старажытныя на тэрыторыі Беларусі дзейнічалі ў 1550—70-я гады. Заснаваны пад апекай канцлера ВКЛ, віленскага ваяводы і старосты берасцейскага Мікалая Радзівіла Чорнага. Непасрэдным заснавальнікам і друкар-кнігавыдаўцом першай друкарні (1553) быў Бернард Вявудка...» Альбо яшчэ прыклад — Баранавіцкі раён, г. Баранавічы: «Колас Якуб тройчы пабываў у Баранавічах. У сакавіку 1940 ён сустракаўся з выбаршчыкамі, а ў студзені 1946 чытаў свае вершы для гараджан на літаратурным вечары...» Мяркую, што гэтая публікацыя выкалікае вялікую цікавасць нашых чытачоў, як, скажам, і матэрыял «Невядомы Уладзімір Караткевіч», які падрыхтаваў для нас рулівы знаўца нашай літаратуры Анатоль Верабей.

— А што новага з прозы і паэзіі мяркуеце надрукаваць у бліжэйшы час?

— Па-першае, у дзесятым нумары з'явіцца чарговы выпуск нашага «Фангаста», дзе будзе шмат прозы ў жанры фантастыкі. Мяркую распачаць у самых апошніх месяцах года публікацыю рамана Максіма Клімковіча і Уладзіміра Сцяпана «Сармацкі партрэт», да таго ж будзе шырока прадстаўлена проза аўтараў з нашых рэгіёнаў, прынамсі, з Брэсцшыны.

— Што да паэзіі, дык будзем друкаваць шмат літаратурнай моладзі. Адрывем чытачу вельмі таленавітую Дар'ю Брыч, якая будзе друкавацца ўпершыню ў «Маладосці». Падрыхтаваны да друку нізкі вершаў Вольгі Чайкоўскай, Алены Рыбік, Адама Шостака...

Цікавы праект выпявае ў адзеле крытыкі: гэта будзе своеасаблівае падарожжа па мясінах паэты Соф'і Манькоўскай, праз якое ва ўсёй паўнаце адкрыецца шырокамую колу чытачоў яшчэ адна незвычайна цікавая постаць з гісторыі нашай літаратуры.

— Што да паэзіі, дык будзем друкаваць шмат літаратурнай моладзі. Адрывем чытачу вельмі таленавітую Дар'ю Брыч, якая будзе друкавацца ўпершыню ў «Маладосці». Падрыхтаваны да друку нізкі вершаў Вольгі Чайкоўскай, Алены Рыбік, Адама Шостака...

Цікавы праект выпявае ў адзеле крытыкі: гэта будзе своеасаблівае падарожжа па мясінах паэты Соф'і Манькоўскай, праз якое ва ўсёй паўнаце адкрыецца шырокамую колу чытачоў яшчэ адна незвычайна цікавая постаць з гісторыі нашай літаратуры.

— Што да паэзіі, дык будзем друкаваць шмат літаратурнай моладзі. Адрывем чытачу вельмі таленавітую Дар'ю Брыч, якая будзе друкавацца ўпершыню ў «Маладосці». Падрыхтаваны да друку нізкі вершаў Вольгі Чайкоўскай, Алены Рыбік, Адама Шостака...

Цікавы праект выпявае ў адзеле крытыкі: гэта будзе своеасаблівае падарожжа па мясінах паэты Соф'і Манькоўскай, праз якое ва ўсёй паўнаце адкрыецца шырокамую колу чытачоў яшчэ адна незвычайна цікавая постаць з гісторыі нашай літаратуры.

— Што да паэзіі, дык будзем друкаваць шмат літаратурнай моладзі. Адрывем чытачу вельмі таленавітую Дар'ю Брыч, якая будзе друкавацца ўпершыню ў «Маладосці». Падрыхтаваны да друку нізкі вершаў Вольгі Чайкоўскай, Алены Рыбік, Адама Шостака...

Цікавы праект выпявае ў адзеле крытыкі: гэта будзе своеасаблівае падарожжа па мясінах паэты Соф'і Манькоўскай, праз якое ва ўсёй паўнаце адкрыецца шырокамую колу чытачоў яшчэ адна незвычайна цікавая постаць з гісторыі нашай літаратуры.

— Што да паэзіі, дык будзем друкаваць шмат літаратурнай моладзі. Адрывем чытачу вельмі таленавітую Дар'ю Брыч, якая будзе друкавацца ўпершыню ў «Маладосці». Падрыхтаваны да друку нізкі вершаў Вольгі Чайкоўскай, Алены Рыбік, Адама Шостака...

Цікавы праект выпявае ў адзеле крытыкі: гэта будзе своеасаблівае падарожжа па мясінах паэты Соф'і Манькоўскай, праз якое ва ўсёй паўнаце адкрыецца шырокамую колу чытачоў яшчэ адна незвычайна цікавая постаць з гісторыі нашай літаратуры.

— Што да паэзіі, дык будзем друкаваць шмат літаратурнай моладзі. Адрывем чытачу вельмі таленавітую Дар'ю Брыч, якая будзе друкавацца ўпершыню ў «Маладосці». Падрыхтаваны да друку нізкі вершаў Вольгі Чайкоўскай, Алены Рыбік, Адама Шостака...

Цікавы праект выпявае ў адзеле крытыкі: гэта будзе своеасаблівае падарожжа па мясінах паэты Соф'і Манькоўскай, праз якое ва ўсёй паўнаце адкрыецца шырокамую колу чытачоў яшчэ адна незвычайна цікавая постаць з гісторыі нашай літаратуры.

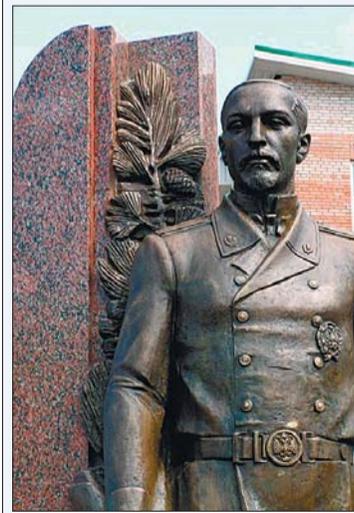
— Што да паэзіі, дык будзем друкаваць шмат літаратурнай моладзі. Адрывем чытачу вельмі таленавітую Дар'ю Брыч, якая будзе друкавацца ўпершыню ў «Маладосці». Падрыхтаваны да друку нізкі вершаў Вольгі Чайкоўскай, Алены Рыбік, Адама Шостака...

Цікавы праект выпявае ў адзеле крытыкі: гэта будзе своеасаблівае падарожжа па мясінах паэты Соф'і Манькоўскай, праз якое ва ўсёй паўнаце адкрыецца шырокамую колу чытачоў яшчэ адна незвычайна цікавая постаць з гісторыі нашай літаратуры.

Гутарыў

Кастусь АЛЯКСАНДРАЎ

Ад удзячных сібіракоў

Аляксандр Дунін-Гаркавіч нарадзіўся ў 1854 годзе, як сведчаць дакументы, што захоўваюцца ў Табольскім дзяржаўным гісторыка-археалагічным музеі-запаведніку, «в. М. Рожане Рожанскага прыхода...» Закончыў Гродзенскую класічную гімназію. Пасля — Лісчанскае сярэдняе прафесійнае вучылішча, што паблізу Санкт-Пецярбурга. Служыў у войску, удзельнічаў у руска-турэцкай вайне, пабываў у Сафіі і П'юэне, атрымаў баявыя медалы. Пасля — 13 гадоў у лясніцтвах Разаншчыны.

А следам, атрымаўшы станоўчыя водгукі як пра вопытнага спецыяліста, нашага земляка запрашаюць галоўным ляснічым Самарскага лясніцтва — самага буйнога па тым часе ў Расійскай імперыі. Так Дунін-Гаркавіч парадніўся з Табольскам.

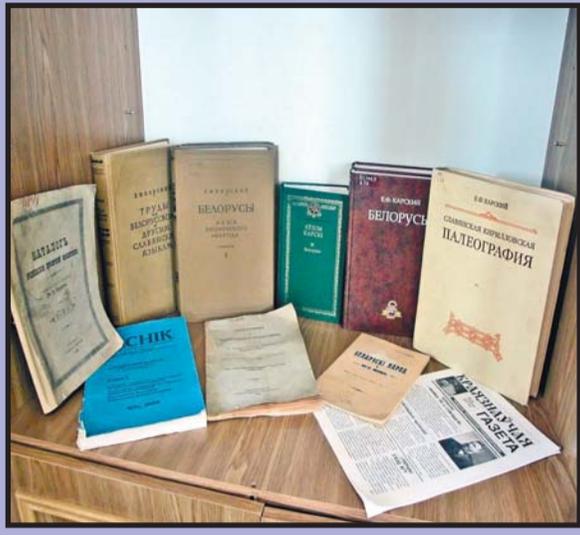
Будучы выключна граматычным арганізатарам лесагаспадарчай справы, наш зямляк захапіўся і гісторыка-геаграфічнымі даследамі. Правёў некалькі экспедыцый па Поўначы Заходняй Сібіры. Напісаў у некалькіх тамах грунтоўную гісторыка-краязнаўчую манаграфію «Табольская Поўнач».

Сёлетнім чэрвенем у Ханты-Мансійску — сталіцы Ханты-Мансійскай аўтаномнай акругі Югры адкрыты помнік Аляксандру Дуніну-Гаркавічу. Вітанне жыхарам акругі з нагоды ўрачыстасцяў даслаў і прэзідэнт Расійскай акадэміі навук Юрый Осіпаў. Вось што ён, у прыватнасці, заўважыў: «Мне вельмі блізкая справа ўшанавання памяці буйнога вучонага і выдатнага чалавека Аляксандра Дуніна-Гаркавіча, якая праводзіцца ў Ханты-Мансійску. На сібірскай поўначы, у месцах, якія ён дэталёва даследаваў, і да якіх быў прывязаны пачалавечы, усталяваны яго манумент. Гэта гістарычна правільны крок».

Дарэчы, Юрый Осіпаў — ганаровы прэзідэнт Грамадскага фонду «Адраджэнне Табольска», у планах дзейнасці якога значацца многія праекты, звязаныя з памяццю пра Дуніна-Гаркавіча.

Аляксей МІКАЛАЕЎ

Адраджэнне нацыянальнай культуры Беларусі, прапаганда яе гісторыі і лепшых набыткаў, вывучэнне і папулярызацыя гісторыка-культурнай спадчыны рэгіёна — менавіта гэтыя мэты вызначаюць у якасці прыярытэтных у сваёй дзейнасці супрацоўнікі Баранавіцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Валянціна Таўлая.

Захавальнікі Таўлаевай памяці

У бібліятэцы налічваецца звыш 40 тыс. экзэмпляраў друкаваных выданняў на беларускай мове. У 2002 годзе ў асобнае падраздзяленне ЦГБ выдзелены сектар чыгальнай залы літаратуры па краязнаўстве. Акрамя кніг, часопісаў, газет, тут сабраны тэматычныя папкі, дасье, альбомы краязнаўчага характару. На сённяшні дзень аформлена 40 папак-персоналіяў паэтаў і пісьменнікаў, сваім жыццём, творчай дзейнасцю звязаных з баранавіцкай зямлёй: Андрэй Рымша, Ян Чачот, Адам Міцкевіч, Уладзіслаў Галубок, Валянцін Таўлай. Асабліва скрупулёзна збіраецца творчы набытак паэтаў, якія зараз жывуць у Баранавічах. Да многіх з твораў бібліятэкары звярнуліся з просьбай напісаць аўтабіяграфіі, і зараз яны змешчаны таксама ў папках.

У краязнаўчай зале праходзяць разнастайныя мерапрыемствы. Напрыклад, адбыўся паэтычны вечар-успамін "Здесь всё исцеляет мне душу...", прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння Анатоля Станкевіча, вечарына Анастасіі Жук, "...Радкамі вершаў, лічбай спраў я кожны дзень свой вызначаю", прымеркаваная да выхаду яе паэтычнай кнігі "Белыя крылы". На восень мяркуецца юбілейныя імпрэзы паэтак Браніславы Лапкоўскай і Людмілы Шувалавай.

У фондах бібліятэкі маецца 7 зборнікаў выбраных твораў Валянціна Таўлая на беларускай і рускай мовах і 2 кнігі аб

ім. Сабраны фонд публікацый пра паэта ў перыядычных выданнях, а таксама бібліяграфічны спіс літаратуры "Жыццё і песня змагара".

Сярод найбольш значных мерапрыемстваў, прысвечаных ушанаванню памяці Валянціна Таўлая, вылучаюцца наступныя: адкрыццё музея-кутка В. Таўлая (1980), адкрыццё барэльефа і мемарыяльнай дошкі на будынку бібліятэкі (1987), свята кнігі "Яго напевам выпашаў саўны лёс" — да 80-годдзя з дня нараджэння паэта (1994). Памятным для супрацоўнікаў бібліятэкі быў уздел у рэспубліканскай веча-рыне з нагоды юбілею В. Таўлая ў Доме літаратара ў Мінску, на якую яны былі запрошаны 8 лютага 1994 года.

Праца па ўшанаванню памяці Валянціна Таўлая не спыняецца. Падчас кожнай экскурсіі-знаёмства з бібліятэкай падаецца інфармацыя аб ім, супрацоўнікі заўсёды даюць згоду на прапановы правесці гутаркі аб жыцці і творчасці паэта для навучэнцаў школ, сярэдніх і вышэйшых навучальных устаноў. У чыгальнай зале краязнаўчай літаратуры дзейнічае экспазіцыя твораў Валянціна Таўлая і матэрыялаў, якія датычацца творцы.

Сёлетні год — знамянальны для баранавіцкай бібліятэкі. 27 красавіка споўнілася 60 гадоў з дня смерці паэта. Да таго ж, таксама ў 1947 годзе выйшаў яго першы зборнік вершаў "Выбранае", і ад гэтай падзеі гісторыя адлічана таксама ўжо 60 гадоў. Таму ў планах біблія-

тэкараў на 2007 год — таўлаеўскія чытанні "Палымянае сэрца паэта", юбілейная гутарка "Кнізе Валянціна Таўлая "Выбранае" — 60 гадоў", экскурсія супрацоўнікаў ЦБС у народны літаратурна-краязнаўчы музей імя В. Таўлая СШ № 4, 3-е выданне бібліяграфічнага спіса літаратуры "Жыццё і песня змагара", краязнаўчы календар "60 гадоў са дня смерці Валянціна Таўлая", кніжная выстава "Талант чыстага сумлення", экскурсіі для школьнікаў і студэнтаў навучальных устаноў горада "ЦГБ імя В. Таўлая. Гісторыя і сучаснасць".

У планах бібліятэкі на бягучы год багата мерапрыемстваў, запланаваных да Дня ведаў — гістарычны ўрок "Купала... Колас — звонкая легенда, якой і рэху не абняць", Дзень інфармацыі "Нам засталася спадчына", свята ведаў у школе "Вырастай-ка". Супрацоўнікі ЦГБ імя В. Таўлая парадуюць сваіх чытачоў выставамі з цыкла "Не згасне святло іх кніг" ("Паэме Янкі Купалы "Магіла льва" — 80 гадоў", "Паэме Я. Коласа "Рыбакова хата" — 60 гадоў"), краязнаўчай выставай "Як песня народа — неўміручы наш Колас", выставай-жыццяпісам "Песні Коласа нас навучылі Радзіму любіць", выставай-рэпрадукцый "Якуб Колас у беларускім мастацтве", кніжнай выставай "Сейбіт слова і мудрасці" і многімі іншымі мерапрыемствамі.

**Ганна КОТ
Фота В. Кавалёва**

Будучыня — у мультымедычных цэнтрах

Аб стане бібліятэчнай справы распавядае дырэктар Бераставіцкай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Таццяна Марцішэвіч.

— Ці змянілася колькасць наведвальнікаў бібліятэкі цягам апошніх гадоў?

— З уяўдзеннем платных паслуг у бібліятэцы чыгачоў не паменела. Калі паглядзець, дык у чыгальных залах зараз менш людзей, але гэта з-за таго, што кнігу можна цяпер узяць дадому за сімвалічную цану. А ўвогуле, паказчыкі па цэнтральнай бібліятэцы не змяняюцца. Змяняецца колькасць чыгачоў у сельскай мясцовасці, але гэта звязана з дэмаграфічнай сітуацыяй.

— Якія платныя паслугі вы аказваеце?

— У нас 22 віды платных паслуг — гэта і раздрукоўка дакументаў з прававой базы, выдача газет і часопісаў, падручнікаў на дом, капіраванне на дыскеты, ксеракапіраванне... У хуткім часе большая частка паслуг будзе звязаная з мультымедычнымі цэнтрамі, якія плануецца ўвесці ў эксплуатацыю ў гэтым годзе.

Зараз мы карыстаемся ў асноўным друкаванымі выданнямі. Цяпер надышоў такі час, калі гэтыя выданні алічбоўваюцца. Нават мастацкія творы, і тыя зараз ёсць на дысках. Набываем дыскі ў Мінску.

— Як ідуць справы з доступам у сетку Інтэрнет?

— Я ўжо вывучала досвед пошты клубу па аказанні такіх паслуг. У Бераставіцы ў гэтых пунктах доступу наведвальнікаў, шыбра кажучы, няма. Але і мы ў гэтым годзе плануем увесці доступ у Інтэрнет у якасці адной з платных паслуг для ўсіх жадаючых — паглядзім, як з наведвальнікамі будзе ў нас.

А вось карыстанне камп'ютэрам — даўно ёсць у нас такая паслуга, кошт — 290 рублёў за гадзіну. Гэта чыста сімвалічная цана, якая, зразумела, не акупае выдаткаў. У той час, як кошт кнігі і падпіскі на перыядычныя выданні павялічваецца, рэгулюючы кошт на платныя паслугі застаецца нязменны.

Я памятаю, калісьці мы пры-

ходзілі ў абласную бібліятэку ў Магілёве, і там у аддзеле мастацтва былі спецыяльныя кабіны, дзе стаялі прайгравальнікі, пласцінкі, патрэбныя нам для работы, мы маглі іх праслухаць. Там жа былі рэпрадукцыі карцін... Дык вось зараз мультымедычны цэнтр будзе ўяўляць сабой нешта падобнае — калі чалавеку трэба, ён зможа і музыку паслухаць, і фільм паглядзець, і ў гульні камп'ютэрную гуляць.

— Ці праводзіцца ў бібліятэках прэзентацыі кніг, ці ладзіцца відзіты пісьменнікаў?

— У мінулым годзе ў нас была Вольга Іпатава, яе вельмі цёпла сустракалі і ў сельскіх клубах і бібліятэках, і ў школах. Зрэшты, пісьменнікі ў нашым раёне бываюць не так часта... Хутчэй, мы самі па сабе "варымся" (усміхаецца).

Часцей за ўсё робім прэзентацыі ды выстаў кніжак, створаных нашымі землякамі, запрашаем чыгачоў на сустрэчы з імі. Гэта і Канстанцін Богуш, і Святалана Пракопкіч — у нас многа такіх людзей, якія пішуць пра Бераставіцу. У нас, у раёне, нават зборнік вершаў выйшаў, прысвечаны 500-годдзю Бераставіцы.

— З якімі праблемамі сутыкаецца ваша бібліятэка?

— Праблема асноўная адна: выданні вельмі дарагія. Добра, што ў нас ёсць сацыяльна значная літаратура, 50 працэнтаў кошту якой аплатае дзяржава. Гэта добра, што існуюць такія датацыі на літаратуру, тым больш, што гэта, часцей за ўсё, вучэбная літаратура, школьныя дапаможнікі. Хоць і сярод датацыйных ёсць выданні з немалымі коштам — да прыкладу, толькі адзін том энцыклапедыі "Беларусь" каштуе для нас 50 тысяч рублёў.

Перыядычныя выданні таксама нятанныя. Вось ваш "ЛіМ" каштуе каля 30 тысяч на паўгоддзе, а ёсць газеты, кошт якіх даходзіць і да 70 тысяч.

**Гутарыў
Міхась АКАВІТАЎ**

Як і беларускі журфак, факультэт журналістыкі Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта высяваў у нетрах філагіі: з невялічкага аддзялення вырас у самастойны факультэт. Першапачатковы прыём усяго толькі п'яцідзсяткі чалавек на першы курс нам таксама знаём: калісьці і ў Беларусі дзве групы з 25 студэнтаў забяспечвалі кадрамі ўсе СМІ краіны. Намеснікам гэтага на вучэбнай рабоце ў Санкт-Пецярбургу — наш зямляк Мікалай ЛАБУШ. Ён — прафесар, доктар палітычных навук.

У структуры расійскага факультэта — 9 кафедраў, таксама бакалаўрыят, магiстратура, аспірантура і дактарантура.

— Мікалай Сяргеевіч, ці спраўдала сябе гэткае шматступенная форма вышэйшай адукацыі?

— Усё залежыць ад таго, наколькі сама вытворчасць, сацыяльная сфера адаптаваныя да функцыянавання ва ўмовах такой сістэмы адукацыі. Галоўнае, што яна прадуаджвае больш тонкую спецыялізацыю журналістаў. Магістратура ж мае на мэце пранікненне і ў сферы навукі, педагогікі. Але часам бакалаўр у грамадстве ўсё яшчэ разглядаецца як непадрыхтаваны спецыяліст з вышэйшай адукацыяй.

— Што станоўчае ў магістратуры?

— Дадаюцца прафесійныя якасці рэ-

А што ў піцерскіх калег?

парцёра. Прыкладам, малады чалавек скончыў навуковую ўстанову зусім іншага профілю. Ён можа быць гісторыкам, выкладчыкам — кім заўгодна, але ёсць магчымасць за 2 гады стаць прафесійным творцам: для гэтага неабходна падрыхтавацца, паступіць у магістратуру і — стаць журналістам.

— Калісьці модным быў выраз "журналіст мяняе прафесію". Зараз ён крыху трансфармаваўся, і досыць шмат разоў выдзецца пра тое, каб журналісты цяпер атрымлівалі першую адукацыю іншую — па адной з галін народнай гаспадаркі. А затым з веданнем справы маглі пісаць артыкулы альбо працаваць у спецыялізаваных выданнях.

— Напэўна, гэта няправільна, калі 17-гадовы журналіст без жыццёвага вопыту піша пра сур'ёзныя рэчы. Веды ён мае, але не мае дастатковага кругагляду, практыкі... Можна, нават гістарычнай адукацыі бракуе. Адна студэнтка здавала іспыты па паліталогіі, і расказвала мне, як пучысты бралі Зімін! Яна не ўсведамляе нават, што слова гэтае — пучысты — з'явілася ва ўжытку значна пазней, чым тая рэвалюцыя. Вось у гэтым кантэксце не лішне

было б, каб чалавек меў і іншую адукацыю. За тры гады немагчыма навучыцца прафесіі. Але і неабходна, каб грамадства адаптавана ўспрымала бакалаўра як спецыяліста, які здольны працаваць у сваёй галіне.

— Студэнтам вашым цяжка ўладкоўвацца на працу?

— У нас факультэт творчы, мы заахвочваем, калі на 4—5-м курсах студэнты знаходзяць сябе "на вытворчасці". Яны праходзяць практыку і стала працуюць. Некаторыя для гэтага свядома паступаюць на вярхоўную форму навучання, якая цяпер досыць папулярная. Вельмі зручна — працаваць і адначасова вучыцца.

— Якія новыя спецыялізацыі з'явіліся апошнім часам — як водгук на запатрабаванні сучаснага медыярынку?

— Палітычная журналістыка, дзелавая, бытавая, серыйная журналістыка, маладзёжная і інш. — гэта так званая негаліновая спецыялізацыя. А галіновая — добра вядомая, напэўна, усім. У нас ёсць друкаваныя СМІ, радыё і тэлебачанне, афармленне і дызайн. Навучанне вядзецца на дзённым, вярхоўным і завочным

аддзяленнях на дзяржбюджэтнай аснове і дагаворнай.

— З беларускім журфакам супрацоўнічаеце?

— Пакуль што дагаворныя адносіны з факультэтам журналістыкі Бельдзяржуніверсітэта на стадыі выпрацоўкі. Больш кантактаў маем з расійскімі ВНУ. Зрэшты, падрыхтоўка журналістаў у нас даволі моцная па ўсіх спецыяльнасцях: і па журналістыцы, і па рэкламе ды інш. На факультэце вельмі моцная матэрыяльная база, хоць піцерскі журфак на два гады маладзейшы за свой беларускага брата. Але яшчэ ў XIX — пачатку XX стагоддзя з Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта выйшла нямаля знаных дзеячаў расійскага друку. Патрэбнасць у прафесійных кадрах прывяла да стварэння ў 1925 годзе кабінета кнігазнаўства, дзе ажыццяўлялася знаёмства з друкаванай прадукцыяй і спосабамі ілюстравання. Студэнты факультэта мовазнаўства і матэрыяльнай культуры сталі праходзіць журналісцкую і выдавецкую практыку. А прафесар Л. Ільінскі падрыхтаваў курс "Тэорыя і практыка газетнай справы". І зараз мы маем магчымасць не толькі вывучаць тое, што пакінулі нам папярэднікі, але і развіваць журналісцкую навуку далей, і шматступенная форма навучання — з бакалаўратурай ды магістратурай — спрыяе гэтаму.

Ірына ТУЛУПАВА

Вучыць і выхоўваць забаўляючы...

Мастацкі твор павінен аказваць выхаваўчы ўплыў і пашыраць кругагляд чытача, развіваць маўленне і ўзбагачаць лексіку, спрыяць спасціжэнню этычных пытаньняў быцця і выхоўваць эстэтычны густ... Гэты пералік "абавязкаў" можна яшчэ доўжыць, але і згаданага, па-мойму, дастаткова, каб пераканаць любога скептыка, што літаратура для дзяцей — справа складаная і адказная.

Аб "неардынарнасці" выдання, пра якое тут пойдзе гаворка, сведчыць літаральна яго першая старонка. Пагадзіцеся, — дзіцячыя кнігі не надта часта пачынаюцца прывітальным словам высокага дзяржаўнага чыноўніка. Гэтае ж выданне сустракае чытачоў зваротам міністра прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Рэспублікі Беларусь Лявонція Харужыка: "Мой дарагі, маленькі сябра! Ты трымаеш у руках незвычайную кнігу, якая раскажа табе аб непаўторным, дзівосным свеце роднай прыроды. Сёння ты яшчэ многага не ведаеш, цябе цікавіць чаму свеціць сонца і вецер гэтак моцна дзьме, але пройдзе час, ты станеш дарослым і на ўсе свае дзіцячыя пытанні знойдзеш адказы, але галоўнае — ты навучышыся любіць і берагчы ўсё жывое на Зямлі. Праз казкі і вершы пазнаёмішыся з гарлянкай пірамідальнай і белай курапаткай, даведашся аб падалірыі — вельмі незвычайным матылі, сустрэнешся з пустальгой, якая на мышэй палое, ды і яшчэ шмат чаго іншага знойдзеш у гэтай кнізе. Але сёння я звяртаюся да цябе з просьбай: калі будзеш ісці па вуліцы — не ламай галінак дрэўца, калі побач з тваім домам дрэўца птушаняты — зрабі ім шпакуюно. Помні, ад цябе залежыць, ці ўбачаць наступныя пакаленні тую прыгажосць, якую бачыш ты, а таму жадаю, каб сэрца тваё было напоўнена святлом дабрыві, спагады і натхнення".

"Чырвоная кніга ў казках і вершах" — насамрэч унікальнае выданне, а сама ідэя гэтага мастацкага праекта не столькі арыгінальная, колькі простая як усё геніяльнае. Яшчэ ў XVII стагоддзі англіійскі філосаф і асветнік Джон Лок у працы "Думкі пра выхаванне" сфармуляваў асноўныя "педагагічныя прынцыпы", якія і сёння застаюцца па-ранейшаму актуальнымі: "...Самы просты і лёгка і разам з тым самы эфектыўны спосаб выхавання дзяцей і фармавання іх знешніх паводзінаў заключаецца ў тым, каб паказаць на прыкладзе, як ім трэба рабіць і чаго яны павінны пазбягаць. Калі фіксаваць іх увагу на такіх прыкладах з учынкаў знаёмых людзей і суправаджаць гэта водгукамі пра годнасць ці непрыстойнасць дадзенага ўчынку, гэта будзе мацней штурхаць альбо ўстрымліваць іх ад пераймання, чым адцягненныя развагі, звернутыя да іх. <...> ...калі вы хочаце гэтага дамагчыся, вы павінны ператварыць для іх неабходныя, на вашу думку, заняткі ў забаўляльныя, а не рабіць з іх абавязковую працу". Менавіта гэтыя прынцыпы сталіся асноватворнымі ў працы сучасных беларускіх пісьменнікаў, якіх аб'яднала ідэя стварэння "Чырвонай кнігі ў казках і вершах".

Галоўныя персанажы кнігі, як відаць з назвы, — расліны, жывёлы, птушкі, насякомыя і грыбы, занесеныя ў Чырвоную кнігу. Сёння, па-мойму, няшмат хто з дарослых ведае што ўяўляе сабой грыб-баран або як выглядае матыль чарнушка-эфіюпка, не кажучы ўжо пра дзяцей. Таму суправаджэнне кожнай казкі спецыяльнай "даведкай", дзе пры-

Пытанні школьнай адукацыі, пошук найбольш эфектыўных шляхоў навучання і выхавання дзяцей — заўсёды на парадку дня вядучых вучоных і педагогаў краіны. Вядома, што мастацкая літаратура ў працэсе фарміравання асобы адыгрывае выключную ролю. Бо ўздзеянне літаратурнага твора на чытача ажыццяўляецца канцэптually, усёй яго цэласнай сістэмай — зместам, формай, стылем, вобразнай эстэтыкай і іншымі фактарамі. Агняведна, патрабаванні, якія ставяцца перад дзіцячай літаратурай, даволі высокія. Кніга, аграсаваная юнаму чытачу, як мінімум, павінна быць цікавай. Але, апроч таго, існуе яшчэ цэлы шэраг умоў, якія было б нядрэнна трымаць у полі зроку пісьменнікам, што замыслілі прысвяціць свой творчы плён дзіцячай аўдыторыі.

водзіцца сапраўднай інфармацыя пра таго ці іншага "героя", — гэта бліскучая знаходка аўтарскага калектыву. Вось, напрыклад, пра гогаля звычайнага: "Птушка масай 700 — 1100 г. Галава самцоў чорная, з зялёным адценнем. Дзьоба блакітна-чорная, каля асновы белая пляма. Крылы чорныя, але другарадныя махавыя і покрывныя пёры часткова белыя. Спіна чорная. Ніз цела белы, ногі аранжава-жоўтыя. Самка мае шакаладна-карычневую афарбоўку, бакі і грудзі шэрыя, астатняя частка нізу цела белая. Ногі жоўта-карычневыя. Гняздуецца гогаля каля лясных азёр і рэчак, на ўзбярэжжы штучных вадаёмаў, на астравах, дзе ёсць дулістыя дрэвы або штучныя гняздоўі. У шэрагу раёнаў прывабляюць птушак развешаннем дуплянак". Гэтай птушцы, што занесена ў Чырвоную кнігу з 1981 года, прысвячаецца верш Віктара Гардзея:

*Гоголь весняю часінай
Зявіўся ў лес кашлаты:
Беларуды, з чорнай спінай,
Ля вачэй зеленаваты.*

*Будзе бойка за гняздоўі:
Хто мацнейшы —
зойме дуплы.
Жыць як прыйдзеца
ў хмызоўі
Рады качар самы шуплы.*

Раіса Баравікова прапанавала чытачам цыкл "Казак з гербарыя", які мае адзіны кампазіцыйны стрыжань, але сюжэт кожнай гісторыі прысвечаны асобнай "дзейнай персоне". Напачатку адбываецца знаёмства з рэальнай гераніяй-апавядальніцай, якая сабрала калекцыю раслін і рыхталася размясціць іх у альбоме. Але ў час гэтай справы з ёй надарылася штосьці неверагоднае:

" — Лісце і кветку шпажніка размясці на самай першай старонцы, — зусім побач пачуўся тоненькі галасок. — Гэта ахоўная расліна. Трэба ж, каб тваю калекцыю нехта ахоўваў!"

Я пачала азірацца па баках і нікога паблізу не пабачыла, затое пачула ціхі-ціхі смех... Так у сюжэт уваходзіць казачны персанаж Мупся, які далей расказвае геранію незвычайныя гісторыі пра кожную расліну з гербарыя. Думаецца, чытачам цікава будзе пазнаёміцца з дзівоснымі казкамі і пра сальвінію пльвучую, і пра астранцыю вялікую, і пра гарлянку пірамідальную, і пра іншых насельнікаў Чырвонай кнігі.

Адмысловыя сюжэты маюць гэтаксама казкі Алеся Бадака. Фактычна кожная з іх — "Нота "мі" для Кваквы", "Чаму Званочак Хмарку на дапамогу клікаў", "Кураслеп лясны" — апроч непасрэднай інфармацыі пра ўдзельнікаў гісторыі дае дзецям шмат разнастайных карысных парадаў, якія нязмушана ўваходзяць у кантэкст асноўнага апавёда. Вось, напрыклад, рэпліка персанажа адной казкі: "Калі трапляеш у складаную сітуацыю і не ведаеш, што рабіць, трэба звярнуцца па

дапамогу да каго-небудзь старэйшага"; у другой нібыта няўзнік прагучала наступная заўвага: "Перш чым нешта рабіць, трэба добра падумаць". Можна падацца, што асаблівай "мудрасці" ў гэтых фразях і няма, але менавіта такім чынам — без маралізатарства і дэмагогіі, у плыні забаўляльнай гісторыі падобныя парады якраз дасягаюць найбольшага эфекту.

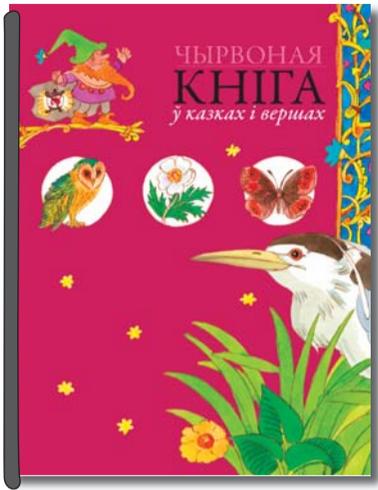
Тры творы Людмілы Рублеўскай складаюць цыкл з агульнай назвай "3 казак бабулі Юстыны". Асноўным сюжэтам, прысвечаным розным відам папараці, — "Касцянец пасценны", "Чыставуст каралеўскі", "Увядзены скіпетрападобны" — папярэднічае знаёмства з апавядальніцай, ад імя якой выкладаюцца старадаўнія легенды: "Няма ў наваколлі зельніцы лепшай, чым бабуля Юстына. Але не меней, чым бабуліны духмяныя адары, вабяць у ейную светлую хату на ўскрайку лесу цікавыя і таямнічыя распаведы. З пакалення ў пакаленне

"Чырвоная кніга ў казках і вершах" — выданне па-свойму універсальнае. Гэтая кніга станеца цудоўным "памагатым" бацькам, якія сумленна займаюцца развіццём сваіх дзяцей, і выхаваннем дзіцячых садкоў. Яна прыдасца для працы ўсім сапраўдным настаўнікам — і філолагам, і біёлагам, і экалагам...

ў родзе зельнікаў перадаваліся гэтыя легенды — адкуль з'явілася якая зёлка... Дзе ўзяла сваю гаючую альбо атрутную моц... Але не толькі пра кветкі бабуліны гісторыі — яны і пра нашу беларускую зямлю, пра яе забытую гісторыю, пра яе моцныя і адважныя людзей, гатовых аддаць жыццё за Радзіму, веру і каханне... Вось і зноў у кубках дыміцца духмяная гарбата, а бабуля ўспамінае чарговую гісторыю... Сапраўды, казкі Людмілы Рублеўскай не толькі ўтрымліваюць багатую інфармацыю, але маюць асаблівы маральна-філасофскі змест і гучанне, свярэдаюць ідэалы дабра, справядлівасці і духоўнага высакародства.

Аб'ектам пісьменніцкай увагі сталіся і такія жывыя істоты, якія нам усім добра вядомы. Але вучоным, занепакоеным імклівым скарачэннем іх колькасці, палічылі мэтазгодным гэтаксама ўзяць іх пад ахову. Так, напрыклад, персанажы казак Анатоля Экава — "Чаму засмуціцца Сіваграк" або "Як чмелік паслухмяным стаў" — менавіта добрыя знаёмцы чытачоў. Ну, хто ж, напрыклад, не бачыў сівагракаў ці не адмахваўся ўлетку ад назойлівага гудзення чмялёў? Тым не менш, у кніжцы тлумачыцца неабходнасць уважлівага стаўлення і да гэтых нашых "суседзяў". Казкі Анатоля Экава захавалі і дынамічныя, апавядальныя манеры аўтара ўласціва шчырасці і даверлівасці інтанацыяў, а сюжэты вучаць дабрыві і ўважліваму стаўленню да навакольнага свету.

Нельга не адзначыць, што фактычна ўсе пісьменнікі ўважліва

паставіліся да мовы сваіх твораў — казкі ўтрымліваюць мноства прыказак, прымавак, мудрых народных выслоўяў, якія, несумненна, здольны плённа паўплываць на развіццё мовы чытачоў. Так, напрыклад, як у гумарыстычным вершы Уладзіміра Мазго "Дзівак-Сіваграк": "Трэба сем разоў адмерыць, // Каб пасля ўжо раз даверыць..." або "Калі справу робіш спехам — // Абярыцца можа смехам!". Якраз такія "ненавязлівыя" інтэрпрэтацыі фальклорных узораў натуральна ўзбагачаюць лексіку дзяцей, інакш кажучы, дазваляюць нязмушана спалучыць "прыёмнае" з "карысным".

Героі казак Віктара Шніпа — "Малы пагоніч", "Белая Курапатка" і "Паўночны кажанок" — як бачна, істоты "крылатыя". Кампазіцыйная структура ўсіх твораў аднолькавая: сюжэт найперш знаёміць з "рэальным" персанажамі (у адным выпадку — з хлопчыкам, у другім — з манахам, у трэцім — з князем), якія трапляюць у складанае становішча і ўрэшце чарадзейным чынам ператвараюцца ў "крылатых". Відавочна, аўтар наўмысна падводзіць кож-

ную гісторыю да сумнай развязкі. Бо падобныя фіналы, як вядома, абстрабуюць супержыванне героя, выклікаюць спагаду да іх. Праўда, калі ўжо ставіцца да твораў надта "прыдзірліва", то можна заўважыць, што інфармацыю пра некаторых насельнікаў сюжэтаў мэтазгодна было б крыху ўдакладняць. Напрыклад, "даведка" да казкі "Паўночны кажанок" утрымлівае звесткі і пра вонкавы выгляд персанажа, і пра яго ўлюбёныя "месцажыхарствы", але нідзе — ні ў даведцы, ні ў самой казцы — не адзначана, што кажанок — не птушка, а адзінае на Зямлі лётаючае млекакормячае, што на пачынанне вылятае толькі цёмначы, што знаходзіць здабычу і арыентуецца ў прастору пры дапамозе рэхлакацыі. Па-мойму, гэтыя звесткі былі б цікавымі дзецям, тым больш, што шматлікая колькасць усялякіх "страшных" показак пра кажанок ствараецца якраз з-за іх начнога "ладу жыцця".

Казкі Міхасы Пазнякова "Сон лугавы", "Сіпуха" і "Чараўнік зеленакветкавы" не толькі пашыраюць досвед чытачоў, але і выхоўваюць гуманныя адносіны да свету прыроды.

Кожны пісьменнік па-свойму ўрэчаўляе мастацкую задуму. Так, у казцы Віктара Праўдзіна "Рыжая чапля" гісторыя разгортваецца цалкам рэалістычна, а сама ўласна "казка" — гэта сон хлопчыка Алеся (непасрэднага ўдзельніка падзей), які моцна перажывае з-за параненай браканьерамі птушкі. Між іншым, у творы даволі натуралістычна адлюстраваны і "чалавечыя"

вобразы. Вось, напрыклад, адзін з іх: "Бацька прыводзіў доктара, які, начапшы на востры нос акуляры з адным трэснутым шкельцам, доўга аглядаў птушку, мацаў крыло, шыю, расшчапіўшы дзьобу заглянуў у гарлак і толькі пасля гэтага катэгарычна заявіў, што чапля лётаць больш не зможа. А яшчэ доктар сказаў, што калі ў чаплі ёсць птушаняты, дык яны загінуць ад голаду". Такі вобраз "добры доктар Айбальт"! Зусім не дзіўна, што пасля візіту эскулапа хлопчык "доўга не мог заснуць, слёзы самі каціліся па шчоках. Калі заплюшчыў вочы, бачыў галодных птушанят, якія, звесіўшы з гнязда дзьобы, ціха паміралі". Калі ж, нарэшце, Алеся заснуў, то ўбачыў фантастычны сон, у якім сімвалічна ўвасобілася барацьба паміж добрымі і злымі сіламі, а чапля ў тых падзеях адыграла адну з ключавых роляў. Урэшце (ужо не ў сне, а наяве), адбываецца дзіва: насуперак змрочным прагнозам доктара, дзякуючы клопату хлопчыка і яго веры ў лепшае, птушка акрыяла і ўзляцела. Нельга не прызнаць, што з гэтай казкі дзеці не толькі могуць атрымаць інфармацыю пра рыжую чаплю, але маюць магчымасць зрабіць пэўныя высновы і пра чалавечы характары.

Пазнавальныя казкі прапанаваў чытачам Геннадзь Аўласенка. У кожнай з іх — "Чаму пусталяга на мышэй палое", "Адкуль жук-алень узяўся", "Чаму Барсук амаль увесь час у нары сядзіць" — даюцца арыгінальныя і вычарпальныя адказы на пытанні, заяўленыя ў назвах.

У некаторых казках гаворка ідзе пра зусім рэдкіх насельнікаў нашых лясоў. Такому унікальнаму "герою" прысвечана казка Алены Масла "Самы лепшы грыб". Вось якія звесткі даюцца ў "даведцы" пра Грыфалу куравую або Грыб-баран: "Вельмі рэдкі грыб. Пладовае цела дыяметрам да 1 м і масай да 10—20 кг. Складаецца з паўторна-галінастых пняўкоў з агульнай асновай, якія на канцах пераходзяць у плоскія шапкі. Шапкі шматлікія, паўкруглыя, шырынёй 4—10 см, клінападобна звужаныя ў пнёк, мясіста-скурыстыя". Але не толькі пра гэты адмысловы грыб распавядае казка. Пісьменніца стварыла цікавую і змястоўную гісторыю, дзе знайшла роля і традыцыйным "гасцям" нашых кошыкаў, і грыбам амаль невядомым, якія мала каму пашанцавала сустрэць у час "ціхага палывання". Нават проста гартачы кніжку і ўбачыўшы ілюстрацыю да твора, казку ніяк не абмінеш увагай, — інтрыгуе сам выгляд дзівоснага "шматпавярховага" грыба.

Дарэчы, афармленне кнігі патрабуе асобнай гаворкі. Бо выданне аздоблена сапраўды выдатнымі ілюстрацыямі, якія дэманструюць і натуральны выгляд тых "персон", што дзейнічаюць у творах, і адлюстраваныя пэўныя эпизоды сюжэтаў. Як вядома, малюнк — гэта дадатковы стымул для ўвагі маленькіх чытачоў, а ў дадзеным выпадку ілюстрацыйны матэрыял яшчэ і паглыбляе іх досвед.

"Чырвоная кніга ў казках і вершах" — выданне па-свойму універсальнае. Гэтая кніга станеца цудоўным "памагатым" бацькам, якія сумленна займаюцца развіццём сваіх дзяцей, і выхаваннем дзіцячых садкоў. Яна прыдасца для працы ўсім сапраўдным настаўнікам — і філолагам, і біёлагам, і экалагам... Класным кіраўнікам і школьным педагогам-арганізатарам — зробіцца неабходным дапаможнікам для правядзення класных гадзін і пракласных мерапрыемстваў. Бо вучыць і выхоўваць забавляючы — аптымальны шлях.

Лада АЛЕЙНІК
Заказаць і набыць кнігу можна ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" (Мінск, Захарова, 19, адрэс маркетынгу, т.: 284-79-65).

Браніслаў
ЕРМАШКЕВІЧ

Днямі адсвяткаваў свой 70-гадовы юбілей паэт з Гродна Браніслаў Ермашкевіч, член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Гэта творца, які пачаў пісаць вершы ў шасцідзесяцігадовым (!) узросце — на яго ўласных словах, яны пачалі яму сніцца ўначы. Да гэтага лёс паэта ніяк не быў звязаны з літаратурай, тым больш беларускай — народжаны на Барысаўшчыне, ён некалькі дзесяцігоддзяў займаў афіцэрска пасаду ў шматлікіх рэгіёнах СССР і замежжа. Але паклікала да сябе Радзіма — і асеў у Гродна, дзе 23 гады працаваў настаўнікам і... пісаў вершы, вывучаючы (дакладней, узнаўляючы на генетычным узроўні) родную матчыну мову. Уражвае жыццёвая і грамадзянская актыўнасць творцы: за яго плячыма 2 зборнікі вершаў, шматлікія публікацыі ў абласным і рэспубліканскім друку, неаднаразовыя выступленні на радыё і тэлебачанні, сустрэчы з чытачамі... Да шчырых віншаванняў далучаюцца землякі юбіляра — вучні і настаўнікі Мётчанскай школы Барысаўскага раёна, якую паэт скончыў больш за паўстагоддзя таму. Яны жадаюць Браніславу Іосіфавічу здароўя, доўгіх гадоў жыцця і плённай творчай працы!

ШЛЯХІ-ДАРОГІ

Дарогі першыя мае,
Што з кветкамі па краю.
Дарогі пешыя мае,
Я вас не забываю.

Хоць ветры буйныя мялі
Слату перад вачыма,
Упарта вы мяне вялі
На гулкі шлях Айчыны.

Быў да мяне спагадны лёс:
Спасцігнуў я асновы,
І зараз каранямі ўрос
У шлях айчынны — новы.

Удзірванелі ўжо, на жаль,
Былых шляхоў даліны.
На памяць засталася даль —
Зямлі прастор былінны.

Калі ж страчаюцца падчас
Цяжкія дні-трывогі,
Тады я ўспамінаю вас,
Мае шляхі-дарогі.

ТАБЕ, ЗЯМЛЯ...

Праз мноства летаў, мноства зім
Ішоў я на Радзіму.
Шынель павесіў і мундзір
На шафу ўсім надзіва.

Імкнуўся я пад гук калёс
Прыняць зямлі сярмягу.
Ды ў гэтым быў, напэўна, лёс:
Адчуць да вершаў прагу.

Пра ўсё былое не маўчу,
Хоць час мяне калыша.
Табе, зямля, сказаць хачу:
Твой сын жыве. І піша.

АСЕННЯ

Восені ночы — бяссонныя ночы,
Як жа мне вас зразумець?
Вецер галінай па даху грукоча,
Як пачынае цягнуць.

Хто дапаможа аблокам бяздомным
Вызначыць правільны курс?
Можна, на шлях іх,
спрадвек неведомы,
Час разнасежа абрус?

Плачуць слязою халоднай асінікі:
Весні ім мроіцца лёс.
Ветрам сарваных з дрэўцаў хусцінкі
Веерам мкнуць да нябёс.

Поўняцца сумам асеннія ночы,
Хутка ўжо будзе віднець.
Скончыцца ночка,
расплюшчу я вочы —
Восень сваю зразумець.

ТРЭЛЬ

Як быццам бы ў вянку зялёным
Я знітаваў п'янілівы хмель.
У пальцах дудка — з лёгкім званам
Цячэ спружыненая трэль.

І б'еца ў ёй струна жывая,
Нібы ў тандэме спарыша.
Па-незямному так спявае
Мая раскутая душа.

ЛЯТУЦЬ ЗОРКІ

Лятуць зоркі, бы душы,
А куды? — неведома.
Прападаюць, патухшы,
Па-за межамі дома.

Гэта — жнівень, як выйсе,
Свае зычыць прыкметы.
Гэта ціха кудыці
Крочыць спелае лета.

А як стане імглісцей
Над скарынкай зямлюю,
Нечакана так лісце
Паляціць нада мною.

Гэта стоеным знакам
Развітання, сыходу
Лета спелага з гакам
У твар гляне прырода.

Будзе плесці з кужэлі
Абрус на пасадзе,
Як пачуе кружэнне
Ветра-сівера ў садзе.

А пакуль гоман жніўня
Нясе важкасьць пачаткам,
Наталяецца ліўнем
Зямля-маці спачатку.

Надзея
САЛОДКА

***
Ці ёсць хто бязгрэшны між намі?
Прабачце, вядома ж, няма...
Грахі — ўперамежку з гадамі,
Учынкамі, думкамі, снамі...
Хачу ў безграхоўнасць... Дарма.

Нароблена столькі дурноты,
Намоўлена крыўдаў ліхіх...
Хачу да сябе пашаноты?
Ліліся каб чысценька ноты,
Каб світ зімавейны аціх?

Хачу безаглядна вярнуцца
У мамыны вочы, цяпло...
Хачу пад цяжарам негнуцца,
Дзіяткам маленькім пачуцца...
Каб лёгка на сэрцы было.

Ды раптам тады я, дурнічка,
Згублю ўсе набыткі свае?
Успыхнула кволай сярнічкай
Ды ційкнула змерзлай сінічкай —
Багаця таго мне стае.

***

Перад кім мне плакаць, жаліцца каму?
Келіх, поўны жалю, годна падму.

Вып'ю — не скрыўлюся,
хоць і горка мне.
Што яшчэ пабачу на самоткім дне?

На сурвэтку кропляў смутак упадзе.
Адхрысціся, гора, адчапіся, здзек!

Колькі сілы мела, ў слова ўся сплыла.
Можна, так успомняць,
што я тут была...

Перад кім мне плакаць, жаліцца каму...
Усю сваю нязбытнасць
я з сабой вазьму.

ПРЫХОДЗЬ...

Прыходзь парой,
калі дажджы сцякаюць
Па замутнелай шэрасці акна.
Прыходзь тады, калі цябе чакаюць,
Калі зусім шалёны боль загнаў.

Дажджы цурболяць сполашна,
няўцямна,
Не разбраць мелодыі ані.
Ноч у акно глядзіцца
чорнай плямай,
І ты сабе ў той цемры не змані.

Бо колькі можна...
Надыходзіць Вечнасць —
Яе дыханне за плячыма ўжо,
І ад таго, на ішасце, нам не збегчы —
Ні сонейкам, ні ў шорхаце дажджой.

Век халадэчай шчодрасці ўсё запоўніў,
Ідуць дажджы са снегам і слатой.
Я пра сябе ў чарговы раз напамню —
Сумненнямі, пяшчотай і бядой.

***

Перад Сусветам з нас кожны — адзін,
Дробнай пылінкай касмічнай прасторы.
Мы вымяраем працягласць гадзін —
Тых, што адведзены лёсам...
на зборы.

Гэткі драбочак —
імгненне быцця!
Колькі ў ім месціцца звадаў і здрадаў,
Колькі разоў боль істоту працяў,
Колькі разоў уставаў ты і падаў...

Колькі разоў апякала душу
Радасць кахання і смутак
расстанняў...
Я набываю, губляю, крышу,
Песняй лячу і сныжынкаю таю...

Дзеля чаго? Каб аднойчы адчуць
Водар імгнення ў апошнім ухліпе?...
Што засталася — зацята лічу
Пад зімавейную снежную кіпень.

Лявон
ВАЛАСЮК

ВОСЕНЬ ПАТРЫЯРХА

Памяці мастака-педагога
М. Чураба

Празрыстыя кроплі
Асенняй расы...
Сцішэлі, пажойклі
Наўкола лясы.

З сівой барадою
Мастак на шашы.
Эцюднік старэнькі
Ля тонкай душы...

Хвалюся. Бачу:
Няспешна ідзе...
І з чырванню лісце
Плыве па вадзе...

ПЛАЧ КНІГАЎКІ

Плача кнігаўка
Над полем —
То баліць мая душа...

Плача кнігаўка
Над полем —
Боль скаваў, як дол шаша...

Голас сціплы і жалобны,
Голас родны на мяжы...

З болем крылы склала птушка —
Недзе ў полі крык ляжыць...

***

Радзімаю
Ніколі не стамлюся...
Вадою крынічнай
Ацалюся ад тугі.
У родны край
Не раз яшчэ вярнуся
І надвечоркам
Сяду пад стагі...

НА СКРЫЖАВАННІ

Крыж сумлення,
Адчаю і болю,
Крыж небяспекі,
Самоты, нуды
Чорна-шэрыя крылы
Расправіў над полем —
На ўскрайку бяды...

***

Плывуць аблокі,
Ляцяць думкі
Да вясны, да радзімы...
Твае чую крокі...

***

Валожкавае поле
Сярод залацістых жытоў
Цішыню абдымае
Блакiтным святлом...

***

Самотная вежа
Пад небам начным —
Вартаўнік Радзімы,
Суразмоўца вятроў...

***

Ля брамы хаты
Іпастасі часу:
Свізелы дзед
І зухаваты ўнук...

Штаны

Тры варыяцыі дзяцінства

**Валерый
КУХАРЧЫК**

сімвалам даросласці, не, хутчэй — мужчынскасці.

Нацягнуўшы на лоб казырок, ён сядзе на ўслончык пад плотам, браў у рукі свой акардэончык і намацаваў мелодыю любімай бабулінай "Рэчанькі". І ўяўлялася яму, што ён вялікі і дужы — як дзядзька, мамін знаёмы. Ды тут гэты задзіра Жэнік, шчэ ў сябры набіваўся, дразнілку выдумаў: "Рысік, сік-сік..." І падзелася немаведама дзе шэрая з крапінкамі кепка.

А тату ён усё ж яшчэ аднойчы ўбачыў. Як мінулі яшчэ другая-трэцяя вясна, той прыехаў да цёці Шуры пагасцяваць з далёкага Казахстана. Прыехаў са сваім новым сыном. Але ён чамусьці не схацеў гуляць з малым, хоць і казалі, што гэта брацік.

Цяпер у яго жыццё прыйшла восень. І ён не памятае твару свайго бацькі. Толькі доўгія штаны з шырокімі калашынамі...

Конская ласка

Дзедзідзі раніцай меўся прывесці з калгаснага папасу коніка. І толькі з гэтай умовы Петрык згадзіўся ўтаманіцца на сон пасля "Калыханкі".

Дроздзік. Канечне, гэта будзе Дроздзік. Дзед заўсёды яго браў, калі трэба драпакаваць ці абганяць бульбу. На больш цяжкую работу гэты старэнькі мерын-дахадзьяга быў не здатны. Але з агародам паволі спраўляўся. Ды й спешкі не патрабавалася, калі ў памочнікі надта ж прасіўся Петрык. І хоць малы ледзь дарос да конскага калена — усё ж адчуваў сваю значнасць у важнай справе.

Звычайна дзедзідзі ўпрагаў

Дроздзіка ў пастромкі, прышпільваў да вуздзечкі маленькія лейчыкі і саджаў Петрыка на шырокую спіну жывёліны. І пакуль дзядуля кльпаў за плугам, хлопчык спраўна вадзіў каня па разорыне. Праўда, пару разоў скаціўся на пухлую раллю, прама пад капыты. Але Дроздзік тут жа спыняўся бы ўкапаны, стрымана чакаў, пафрыркаваючы на мошак вільготнай пысай, пакуль незадачлівага вярхоўцу вярталі на месца.

Чаму гэтага рабацягу так прызвалі? Хутчэй за ўсё, напэўна, з-за нязвыклага акрасу — зеленавата-карычневага, ну, як салдацкая гімнасцёрка. Нібыта тыя "дроздзікі", што ў безлічы скачучь у траве летняга лугу і даюць мазь, каб не балела драпіна на пальчыку. Стасавалася мянушка і з характарам свайго ўладальніка. Пяшчотная, нібы сам конь, які надта любіў, калі яго гладзіць па загрыўку, ніколі не пудзіўся, спакойна ішоў у рукі гаспадара.

Не тое, што Доктар. Гэты каняка быў разы ў паўтара большы ды дужэйшы за Дроздзіка. Увесь беласнежны, нібыта сапраўдны лекар у халаце. Але ўвесь час наважваўся ўхапіць зубамі, калі Петрык набліжаўся да ягонай морды, каб палашчыць. Мог і заднім капытом адбрыкнуцца.

"Толькі б не Доктара прывёў дзед з калгаса, толькі б не Доктара", — з гэтымі мрояміснамі і прагнуўся малы пад залівісты лямант птаства за расчыненай форткай. Сонца ўзнялося ўжо над шапаткім венікам невялічкага бярозавага гаю, што зачынаўся адразу за роўнымі стрэлкамі пушыстага бульбоўніку. Рэшткі расы прыемна казыталі голяя пяткі.

Дзедзідзі паспеў-такі што-нішто зрабіць — мо з паўагарода чарнела свежым ворывам. Напэўна, не хацеў надта рана будзіць унука. Але нічога, хоць яшчэ і на яго старанняў. Ды дзе вольны конік?

Хлопчык падбегам падаўся на ўтравелую мяжу. Хутка па-

чуў знаёмае фырканне. У пакуль яшчэ нізкіх, але ўжо надта яркіх сонечных промнях распознаў знаёмы сілуэт. І... Не ўтрымаўся на слізкім расяным пагорку, зачэпіўся за травіну. І кулём скаціўся ў невялікі перасохлы раўчук. У цяньку паглыблення ён выразна ўбачыў над сабой конскую галаву. Яна была чыста белая.

Затым нешта дужае падхапіла яго за кашулю, у галаве закружылася...

Калі праз хвіліну да малага вярнулася прытомнасць, ён адчуў, што ляжыць на ўзвышэнні. Ад падворка чуліся ўзбуджаныя крыкі дзядулі — той бег на выручку. А побач мірна скубаў сакавітае зяленіва Доктар.

На наступнае лета ў калгасе не стала ні Дроздзіка, ні Доктара. Петрык ніяк не мог даўмецца, куды ж яны падзеліся. І аднойчы на яго дамаганні сусед дзядзька Грыша смешкаю сказаў: "Ды іх даўно ўжо на закуску пусцілі, па старасці". А потым мама з горада прывезла вялікі кавалак тоўстай варанай кілібсы. "Во які далікатэс выкупіла, хоць і ў чарзе пастаяла. "Доктарская" называецца", — хвалілася яна. Але Петрык не стаў яе есці. І да самых старэйшых класаў шчыра верыў, што тую кілібсу робяць з яго белагрывага сябра Доктара.

Вермішалёк

У Санькі была ўжо мянушка. З вострага языка Колькі Шкабары. Праўда, на яе Санька часцей нарываўся сам.

"Дайхліба", — бывала, штурхаў пад бок Кольку. І той пачынаў выписваць выкрутасы між партаў: "быка, быка, быка"...

Чаму "Быка"? А хто яго знае! Можна, то было найкрыўднейшае ягонае слова ў помсту за здзек над сваёй звычайкай.

"Сала кус, цыбулі кус — воль і выйшаў перакус" — такія "сэндвічы", звычайна, давалі бацькі ў "сабойку" разам з партфелем. Па тым часе сталаўкі ці буфета пры сельскай школе не існавала. А Кольку пастаянна хацелася есці. Ён і прасіў у кожнага: дай хлеба,

дай хлеба... Такую празванку і надбаў.

...Лязгатучы гармонік на паўпрычынёных дзвэрэй жаўтлявага "Пазіка" выдаваў сваю мелодыю на кожнай выбоіне. Разам з ім трэслася і гаманліва падпявала кампанія былых першаклашак. Надзея Мікалаеўна заспакоена пазірала на гэты вэрхал з задняй сядзёлкі. У першы дзень летніх канікулаў яна сама адважылася звязіць сваіх вучняў на экскурсію ў Пінск. Наведалі этнаграфічны музей, сфатаграфаваліся ля кацера-помніка на набярэжнай Піны, пасмакавалі салодкага лёду на плошчы Зоі Касмадзям'янскай. І, пакуль заставалася гадзіна да пасады на аўтобус, усё паспелі патраціць па рублю, што выдзелілі бацькі ў дадатак да кошту білетаў, у прывакзальным гаспадарстве.

Дзеці дасмоктвалі свае ледзяныцы, узбуджана рагаталі. Толькі да Санькі прычэпіўся нейкі п'янаваты дзядзька: — Вермішалёк, кажаш... Ну-ну...

І хлопчык зграў ад чырвані, што не выветрывалася нават скразняком дзіравага аўтобуса.

Блукаючы між прылаўкаў магазіна, ён доўга думаў, што б прыдбаць на той мамульчын рубель. І тут на вочы кінуўся пачак вермішэлі. Ладна запакаваны карабок. Такаго ў вёсцы не прадавалі. Там усё насыпам. Мама часцей гатавала зацірку з перацёртай яйкамі мукі. А тут ён сам зможа пачаставаць маму.

І трэба ж было аддаць той рубель на такую пакупку! Не, зусім не крыўдна, што нехта ліжа цукерку. Пачак куды падзець? Бо надта ж ліпучы дзядзька:

— Вермішалёк, вермішалёк...

Ды й хлопцы смешкі ўстроілі.

Бедны Санька ледзь дачакаўся заканчэння экскурсіі. І толькі дома наярываным град слезаў акрапіў пакаванку вермішэлі. Мама падумала, што гэта ад радасці, бо найперш была рада яна...

А мянушка не прыжылася. Наперадзе чакалі тры непаўторных летніх месяцы. І ўсё забылася.

Марыя ЛУК'ЯНЕНКА

Кветкі таленту

На дварэ ўжо кастрычнік, а клумбы ўсе такія ж прыгожыя, як былі летам, хіба што каля гладыёлусаў больш пасялілася астраў ды хрызантэм. Дзіўна, але цяпер, восенню, іх палёсткі здаюцца яшчэ больш пяшчотнымі, а фарбы больш насычанымі. Чаму? Хутчэй за ўсё таму, што ў любую ноч замаразак можа іх знішчыць. У маладосці, здаецца, такіх адчуванняў у мяне не было. Наогул, глядзячы на восенёўскія кветкі, добра разумееш, чым адрозніваецца сталы ўзрост ад маладога. У першую чаргу, адносінамі да прыгажосці. Маладым яна здаецца вечнай: калі сёлета ружа адцвіла, дык на наступнае лета яна зноў зацвіце. Сталы ўзрост у гэтым няўспэўнены. Ён бачыў шмат руж, што адцвілі назаўжды. А таму, чым прыгажэй цвіце кветка, тым больш шчыміць сэрца... Што ж зробіш, калі кожны палёстак на гэтай зямлі часовы, на кожным, як на чалавечай далоні, рыска жыц-

Абразкі

ця абрываецца? Але перш, чым жыццё кветкі абарвецца, яна паспее аддаць свету сваю прыгажосць, паспее выканаць сваё прызначэнне на зямлі. Так мудра ўсё ў прыродзе. І толькі ў нас, у людзей, гэта не заўсёды так. Мы часта забываемся, што кожны з нас прыходзіць на зямлю з талентам, але не кожны, у адрозненне ад кветкі, дае яму магчымасць расцвісці. І гэта не толькі сумна, але і грэшна, бо разам з талентам мы закупаем у зямлю прыгажосць і дабрыню.

«Зорачка ты мая ясная...»

Хоць зямля і людзі паціху загойвалі свае раны, але вайна не-не ды і нагадвала аб сабе бомбавымі варонкамі і пустымі рукавамі гімнасцэрака. Ішло дзе маршам, дзе падбегам, а дзе і кульгаючы першае пасляваеннае дзесяцігоддзе.

Іван, станісты і хуткі да вайны, цяпер хадзіў марудна, накульгаючы на правую нагу. На левай руцэ ў яго не хапала трох пальцаў. Ад яго прыгажосці толькі і засталося, што чучаравыя валасы і блакітныя вочы, якія глядзелі на свет з нейкай наўнай дзіцячай дабрыні. Яна, гэтая дабрыня, перажыла і жах адступлення, і раненне, і яшчэ больш умацавалася перамогай.

Быў Іван цяпер не работнік, а паўработнік, як ён сам пра сябе казаў, а таму жонку сабе не выбіраў, а ўзяў тую на якую іншыя, больш шчаслівыя хлопцы, не заглядаліся. Была Нюра кірпаносая і васпаватая, з мужчынскай постацю. Усё жыццё паперадзе свайго Івана бегла і была яму і левай рукой, і правай — некульгавай — нагой. І касіла, і арала, і трох дзяцей яму нарадзіла. Што казаць, Іван Нюру ніколі не крыўдзіў. А ці кахаў? Напэўна, па-свойму, і кахаў. Ва

ўсякім разе, ні ў якіх грахах замешаны не быў, хоць удоў і незамужніх жанчын хапала. Так што прыходзілася не раз Нюры чуць ад жанок:

— Павязло табе, Нюрка, з Іванам. Ён у цябе быццам не кульгавы, а сляпы. Вунь колькі баб маладых ды спраўных на вёсцы разгульвае. А ён хоць бы якую ўбачыў...

Нюра сціскала зубы і нічога не адказвала. Яна разумела, што бабы злыя ад рэўнасці. Не на мужыках, дык хоць на ёй злосьць сарваць імкнуцца. Ёй хацелася ёй часам кінуць ім таксама нешта крыўднае ў адказ, але стрымлівала сябе. Ведала: ім, бабам, таксама работы хапае. Акрамя таго, яна ніколі нікому не паскардзілася, што за сябе і за Івана лямку цягне. Мабыць, за гэта ён яе паважаў яшчэ больш, чым за руплівасць.

Па суседстве з Іванам і Нюрай жыў брат Івана, малады за яго на два гады. Калісьці ў першай маладосці з жонкай яго, прыгажуняй Аленай, Іван сустракаўся. Але нядоўгімі былі тыя сустрэчы... Дык вось побач, бок да боку, і пражылі жыццё браты. Разам і ў поле выходзілі, і за стол святочны садзіліся. І,

здавалася, не прыкмячаў Іван Аленай прыгажосці, здавалася, ніколі не затрымаў далей дазволенага на ёй свой позірк. Роўны, спакойны з усімі, такім ён быў і з Аленай. Бывала, калі брат чым яе пакрыўдзіць (а быў Толя больш хуткі і рэзкі), то жартам, добрым словам стараўся памірыць.

Было ў Івана дзівацтва: любіў адзін пасядзець у рэдка вольныя хвіліны ля ракі, дзе даводзілася гуляць у маладосці. Любіў паразмаўляць з вадой, з квітнёчым лугам, з зялёнымі кустамі. Нюра і дзеці прывыклі да гэтага і ніколі яго не турбавалі. Так бег час. Дзеці выраслі, раз'ехаліся хто куды. Нарадзілі ім унукаў. Не азірнуліся, і Алена ўжо ўнука з войска сустракае. Селі ў брата за стол. Усё, як у людзей: і выпілі, і закусілі. А калі сталі разыходзіцца, затрымаў Іван Аленіну руку ў сваёй, глянуў на яе блакітнымі вачыма і сказаў раптам:

— Зорачка ты мая ясная, ты ж мне праз усё жыццё свяціла.

Сэрца сівай "зорачкі" затрапятала, паўтараючы ўслед: "Зорачка ты мая ясная..."

Арт-пацэркі

Спектаклем "Лебядзінае возера" завяршыў сезон калектыў Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі. А следам распачаўся яшчэ адзін сезон — гастрольны: выступленні ў Германіі, затым вандроўка ў Дамаск са спектаклямі "Спартак" і "Карміна Бурана". Будзе і адпачынак, пасля якога тэатр зноў запрасіць на свае спектаклі мінскую публіку. Плануецца, што першым спектаклем верасня будзе "Баядэрка", а першай прэм'ерай новага сезона — "Бахчысарайскі фантан". Гэты балет тройчы ставіўся нашым тэатрам: у 1939, 1949 і 1973 гадах. Першая прэм'ера твора, напісанага ў 1934 годзе рускім кампазітарам Б. Асаф'евым і лібрэтыстам М. Волкавым вядоме аднайменнай п'есай А. Пушкіна, была асабліва знамянальная: адбылося знаёмства нашых артыстаў з новай харэаграфічнай драматургіяй і стылістыкай. Сёння ж не толькі літаратурная першакрыніца, але і музыка, і харэаграфія першай пастаноўкі (балетмайстар К. Галіязоўскі) — ужо класіка. Пачакаем яе сучаснага ўвасаблення.

Завяршаючы двухгадовы гастрольны тур па 100 гарадах нашай краіны, Беларускі дзяржаўны ансамбль "Песняры" правёў выніковы канцэрт у Вялікай зале сталічнай філармоніі. Выступленні ў глыбінцы — творчы прыніцы калектыву, які імкнецца данесці сваё мастацтва да кожнага суайчынніка. Сённяшні "Песняры" пад кіраўніцтвам В. Шаралева набываюць прызнанне і за межамі Беларусі: за тры апошнія гады былі выступленні ў Арменіі, Ліване, Малдове, Расіі, Украіне. У бліжэйшых планах — Таджыкістан ды Індыя. А яшчэ — выпуск чарговага альбома і паказ новых праграм, куды ўвойдуць песні і балады на вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа і беларускіх паэтаў XIX стагоддзя.

Сялетні IV Міжнародны конкурс выканаўцаў на народных інструментах імя Ігната Хаткевіча (праходзіў ва ўкраінскім Харкаве) прысвячаўся 130-годдзю з дня нараджэння гэтага выдатнага кампазітара і выканаўцы-бандурыста. Сабралася каля 100 слаборнікаў. Годна была прадстаўлена на конкурсе наша краіна: студэнтка 1-га курса Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, цымбалістка Кацярына Васільева (клас прафесара Я. Гладкова) стала яго лаўрэатам, заваяваўшы 3-ю прэмію.

Салісты-спевакі мінскага прадзюсерскага цэнтру "Спамаш" удала выступілі на IV Міжнародным фестывалі папулярнай песні і інструментальнай музыкі "Жемчужны рай". Ён праводзіцца ў экзатычнай мясціне Украіны — крымскай Балаклаве і сёлета сабраў больш як паўсотню канкурсантаў з Беларусі, Латвіі, Малдовы, Нідэрландаў, Расіі, Узбекістана, Украіны. У выніку наш суайчыннік Іван Буслай заняў 2-е месца, а Юлія Гусева, таксама прадстаўніца цэнтру "Спамаш", адзначана спецыяльным прызам журы. Маладым вакалістам паступілі прапановы паўдзельнічаць у іншых міжнародных конкурсах.

Беларуска-расійскі навуковы праект рэалізуецца ў Нарачанскім краі. Даследчыцы работы вядуць тут этнографы нацыянальных паркаў "Нарачанскі" і "Себежскі" (Пскоўская вобласць Расіі), а таксама спецыялісты з Санкт-Пецярбурга. Мэты — збор паловага этнаграфічнага матэрыялу, выяўленне і музэфікацыя новых аб'ектаў этнакультурнай спадчыны, прапаганда этнаграфічных ведаў, абмен вопытам між этнографамі дзвюх краін. Вынікі даследаванняў будуць скарыстаныя ў экскурсійнай і музейнай дзейнасці абодвух паркаў, арганізацыі этнакультурнага турызму, асветніцкай працы.

С. ВЕТКА

У жыцці чалавека бываюць такія моманты, калі пераг ім праносіцца ўсё жыццё: як на тэлеэкране, кадр за кадрам, імкліва мільгаюць падзеі, твары. Не-не, гаворка тут не пра крытычныя акалічнасці. Бывае для такіх момантаў і вельмі нават радасная нагода. Вось як сёлета, калі нарэшце, праз 27 гадоў, сустрэліся выпускнікі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (цяпер акадэмія музыкі), якія скончылі яе ў 1980 годзе. Можна было і раней сустрэцца? Але гэта зусім няпроста, бо лёс раскідаў музыкантаў па ўсім свеце. І толькі сёлета давялося зноў сабрацца разам ў родных сценах.

Нездарма завецца — зорны!

Ніна Корсак прыляцела з Англіі, Уладзімір Клачко — з Тайваня, Людміла Кароль прыехала з Латвіі... Словам, з розных канцоў свету і з роднай Беларусі з'ехаліся выпускнікі, васьмі толькі Ірына Шуміліна, знакамітая беларуская піяністка, затрымалася ў Афрыцы на гастрольх і не змагла далучыцца да ўсіх. Чаму такая сустрэча адбылася не ў круглую дату? А гэта як паглядзець. Нездарма ж над сцэнай актавай залы акадэміі вісеў у гэты дзень плакат: 25 + 2 = 50. Такое маглі напісаць толькі людзі творчыя і якія не маюць ніякага дачынення да матэматыкі. Сэнс іх формулы быў зразумелы толькі тым, хто прысутнічаў на свяце. Проста колішнім аднакурснікам менавіта сёлета споўнілася па "паўрублі". Так што ўсе зусім своечасова адзначылі свой юбілей.

Многіх сяброў-аднакурснікаў, якія раз'ехаліся з Мінска, праз 27 гадоў немагчыма пазнаць. А некаторых, праўда, гады змянілі не надта. Паступова, па інтанацыі гаворкі, па манеры трымацца, пазнаеш сваіх сяброў па вучобе, успамінаеш, якімі яны былі, — нібы "здымаюцца маскі".

Адкрыў святы рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Аляксандр Рашчупкін, які, трэба дадаць яму належнае, зрабіў шмат, каб сустрэча гэтая адбылася.

Алы Александровіч. У поўным гумару і вясёлай парадыйнасці музычным калажам ўдзельнічалі таксама Людміла Шчэлакава, Ірына Сухаржэўская і Ніна Кавецкая. Ролу канферанса ўзяла на сябе ініцыятар сустрэчы Людміла Кароль. Яна жыве ў Рызе і ўзначальвае Латвійскае славянскае музычнае таварыства. Для таго, каб мы змаглі сабрацца, прызджала некалькі разоў у Мінск, пераадолюючы межы, не лічачыся са сваім асабістым часам. І недарэмна, бо "зорны" выпуск здолеў уразіць усіх прысутных у зале: дасціпнымі таленавітымі выступленнямі, лірычнымі і змястоўнымі ўспамінамі.

Гучныя апладысменты суправаджалі гранне на раялі Сяргея Бельцокова. Ён, вядомы сёння кампазітар, а калісьці і паспяхова піяніст, міжволі радасна ўсміхаўся, што "памятаюць ручкі" — і выдаваў пасаж за пасажам з віртуознай "Кампанель" Ф. Ліста. Уразілі сольныя нумары іншых "зорных" выпускнікоў. У палоне чарадзейства і натхнення бліскачага, рознабакова адоранага скрыпача Уладзіміра Клачко сцішыліся нават тыя, хто смяяўся "да слёз" ад жартоўнага капусніка. Баяніст Аляксандр Яроцкі здзівіў усіх віртуозным выкананнем музыкі Д. Гершвіна. Аляксандр скончыў кансерваторыю "з адзнакай" і падцвердзіў сваю кваліфікацыю не толькі падчас канцэрта, але і пасля, на святочным вечары, калі не захацеў рэставацца са сваім баянам. Так, пад яго акампанент гучалі песні, ладзіліся танцы і дараніцы працягваліся ўспаміны. Саха граў ды граў... без стомы!

Так святкавалі свой юбілей выпускнікі, і ніхто не шкадаваў, што раз і назаўжды абраў для сябе гэты цяжкі, можна сказаць — непрэстыжны, але незвычайна цікавы шлях прафесійнага музыканта. І няхай бягуць гады, бо, як п'ецца ў старым романсе, чым дольш мы жывём, тым салодзей галасы сяброў. І даражэй чаканне такіх сустрэч, калі "вочы глядзелі б у вочы".

Алена КУЛАКОЎСКАЯ, старшы выкладчык кафедры беларускай народна-песеннай творчасці БДУКіМ

Дыплом жывапісца выпускнік Акадэміі выяўленчага мастацтва ў Кракаве Пётр Яргуш атрымаў роўна 20 гадоў таму. А затым працягнуў навучанне — ужо як графік. Сёння на рахунку гэтага майстра, прафесара Інстытута мастацтва Кракаўскай педагагічнай акадэміі, — 50 персанальных і больш як сотня калектыўных выставак у Польшчы і за мяжой. Адна з іх была не так даўно арганізаваная Інстытутам Польшкі ў Мінску.

Такая «важная адзіноতা»

Гэтую экспазіцыю жывапісных палотнаў мастак прысвяціў памяці сваёй маці. У дзяцінстве Пётр Яргуш назіраў, як яна спраўна кроіла тканіну, зняўшы мерку з чалавека, як гожа і шыла. Памятае, як ляскалі нажніцы — "два кавалкі жалеза, якія мінаюцца паміж сабой". Заўважыў у шавецкай працы адмысловую рытміку чаргавання "адкрытасці" і "захінення".

Напэўна, можна сцвярджаць, што менавіта Ірэна Яргуш міжволі, у майстар-

стве сваім, адкрыла для сына свет Формы, Меры і Прыгажосці.

"Маляванне для мяне — гэта важная адзіноতা... Калі я адбіраў карціны для выставы ў Мінску, я імкнуўся расказаць пра лёс чалавека. Пра магутнасць і крохкасць. Пра Дух... Менавіта такія работы я хацеў паказаць у Беларусі. Заўсёды Усход (адчуваю, што ў тым ліку і мая Польшча), больш непрадбачаны і непрадказальны, чым Запад, больш выпрабаваны лёсам, быў мне духоўна блізка — гэта дом душы. Месца, дзе я знаходжу важнае ўспрымання чалавека. Багацейшы і цяплейшы для мяне. І важны для свету. Менавіта так я ўспрымаю Беларусь. З пяшчотай да яе далікатнай прыгажосці. Гэта напэўна вынік генатыпу: Яргушаў, Дрэлінгаў, Балюкевічаў, Францкевічаў, Васілевічаў, Барцкевічаў... Я думаю, што ў гісторыі мастацтва людзей захапляюць тыя творы, у якіх адбываецца гульня барацьба за каштоўнасці. Добра са злом. Прыгажосці з брыдотай. Хаосу з гармоніяй. Калісьці я напісаў пра

сваё маляванне, пра карціны, што гэта — праца з майго падарожжа па сабе. І што такое балансаванне на мяжы закрытага і адкрытага з'яўляецца для мяне найважнейшым. З вызначэння мяжаў майго свету вышпуюювае мае работы. Архаічным чынам ачышчаюся. Гэта мае карціны з дарогі. Мне прыемна, што я маю магчымасць паказаць іх у Мінску".

Так пісаў Пётр Яргуш у буклеце, выдадзеным да мінскай выставы. Нашых гледачоў кранула шчырасць слоў мастака, пранікнёнасць яго арыгінальнага, пластычнага жывапіснага мыслення. Уразіў трапны лаканізм колеравага мазка, выразная дынаміка выяўленчых вобразаў, у якіх бацьца і незабыўнае аблічча Маці: у стоме, у задуменні, у хвіліну мудрага ціхага сузірання. Сярод беларускіх аматараў жывапісу "вандроўны самотнік" з Кракава, безумоўна, спаткаў аднадумцаў і ўлучыў іх, як духоўных спадарожнікаў, у свае блуканні па лабірынтах творчай душы.

Я. КАРЛІМА

Летні бум у графіцы

Новая экспазіцыя адкрылася ў Брэсце ў выставачнай зале абласнога грамадска-культурнага цэнтру. Такой вялікай сустрэчы з творчасцю знакамітых брэсцкіх майстроў, многія з якіх з'яўляюцца членамі Брэсцкага аддзялення Беларускага саюза майстроў, такой высокай па сваім узроўні і значнасці выстаўкі даўно не было ў нашым горадзе. Тут размясціліся 77 работ 20 аўтараў — графіка і скульптура дамінуюць і дапаўняюць адно аднае.

Гэта другая выстава графікі. Першая праходзіла ў Брэсце толькі ў 1996 годзе.

Аснову экспазіцыі складаюць работы вядомых брэсцкіх мастакоў Льва Алімава, Аляксандра Грыгор'ева, Геналія Вяля, Леаніда Валасюка. За іх плячыма — дзесяткі выстаў, конкурсаў і перамог абласнога, рэспубліканскага і міжнароднага ўзроўняў.

Заварожвае кампазіцыяй і майстэрствам кніжная графіка Л. Валасюка з серыі "Блікі дня" — ілюстрацыі да яго ўласнага зборніка. Не пакідаюць аб'якавымі незвычайныя афорты Л. Алімава "Астлыя пром", "Курган", "Народжаны ў масцы"; А. Грыгор'ева — "Сюіта", "Дзень Пандоры", "Восень". Шырока прадстаўлены работы Г. Вяля — "Меланхолія", "Бегушы", М. Канькова — "Вечар у вёсцы", "Жар-птишка", "Ангел" і творчасць іншых прызнаных мастакоў.

Прыемным момантам і асабліва цікавым з'яўляецца суседства з масціпымі майстрамі маладых — іх вучняў і выпускнікоў мастацкай школы. Гэта Андрэй, Ганна Чапурная і іншыя пачаткоўцы, якія робяць свае першыя крокі ў вялікім свеце мастацтва. Варта ўвагі прадстаўленыя скульптурныя работы з дрэва і металу. Гэта "Вясна", "Наралжэнне матылька" мастачкі В. Гурычанковай, "Ноеў каўчэг" П. Герасіменкі і інш.

Немагчыма пералічыць амаль васьмі дзесяткаў работ і іх аўтараў, а ўсе ж яны вартыя захаплення і павагі.

Арганізатары выставы — Брэсцкі абласны грамадска-культурны цэнтр і Брэсцкае аддзяленне Беларускага саюза мастакоў, — безумоўна, парадвалі сюрпрызам гасцей і гарадчыхоў, усіх знаўцаў мастацтва.

У дзень адкрыцця выставы ў каардынацыйным савец адміністрацыя горада і вобласці разгледзела і прыняла комплекс захадаў, накіраваных на развіццё выставачнай дзейнасці, закупку неабходнага абсталявання і рыштунку для далейшага паспяховага развіцця гэтай сферы ў культурным жыцці горада.

Аксана КЛУНІНА, вядучы метадыст Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтру

Нацыянальнаму акадэмічнаму народнаму хору Рэспублікі Беларусь імя Г. Цітовіча споўнілася 55 гадоў. Афіцыйна юбілей адзначалі ў Малай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Павіншаваць знакамёты калектыву прыехалі прадстаўнікі многіх рэгіёнаў нашай краіны, шчырыя аматары беларускага мастацтва. Усе віншаванні былі прыгожымі, вартымі гэтага сапраўды вядомага ў свеце хору. Амаль дзве гадзіны працягвалася цырымонія ганаравання яго рупліўцаў — кіраўнікоў, спевакоў, артыстаў аркестра і балета. А потым, ужо на самай прэстыжнай музычнай сцэне, у Вялікай зале БДФ адбылося выступленне юбіяра — з поўнай канцэртнай праграмай, перад пачаткам якой першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь У. Рылатка зачытаў віншаванне Прэзідэнта нашай краіны А. Лукашэнкі, адрасаванае хору.

Беларускія таленты ўразлі Сібір

Лета летам, а ўспамінаецца... студзень, які пагарыў жыхарам Новасібірска па-летняму сонечныя і цёплыя дні.

Выдаліся яны падчас 9-га Маланінскага фестывалю-конкурсу, які сабраў болей як 500 баяністаў, гарманістаў, дамрыстаў і балалаечнікаў з усіх куткоў Расіі ды з краін СНД. Для сібірскіх беларусаў быў асабліва прыемным ўдзел у гэтым конкурсе ансамбля "Лірыца" Гомельскай абласной філармоніі. У 2005 годзе, на 8-м фестывалі, гэты ансамбль з Беларусі ўзяў Гран-пры, а сёлета яго артыстаў запрасілі ў якасці членаў журы. А яны прывезлі сваіх выхаванцаў — Насту Харынаву і Юлю Сінчынаву, якія, да радасці сібіракоў-беларусаў, занялі на такім аўтарытэтным конкурсе першыя месцы.

"Лірыца" звязвае з Беларусі культурна-асветным цэнтрам імя святой Еўфрасінні Полацкай г. Новасібірска моцная дружба. Першым разам музыканты далі канцэрт у дзіцячым доме, над якім шэфстваваў БКАЦ, пасёлка Машкова і ў пасёлку Ташара (месца кампактнага пражывання этнічных беларусаў). Сёлета "Лірыца" і яе таленавітыя вучаніцы гралі ў БКАЦ на творчай сустрэчы з землякамі, далі дабрачынныя канцэрты ў г. Іскіткі Новасібірскай вобласці і ў дзіцячай школе мастацтваў №14, дзе вывучаецца беларуская дэкаратыўна-прыкладная народная творчасць. А ў межах фестывалю сіламі Беларускага культурна-асветнага цэнтра, ансамбляў "Лірыца", "Северная Вятка" (г. Кіраў) і "Лада" (г. Новасібірск) быў арганізаваны канцэрт "Беларусь і Расія — адзіныя!". Зала найбуйнейшага Палаца культуры Новасібірска была поўная, гарачыя апладысменты сталіся лепшай адзнакай свята двух славянскіх народаў. Завяршаўся канцэрт выступленнем аркестра выкладчыкаў і юных салістаў дзіцячай музычнай школы №7 імя А. Новікава з паглыбленым вывучэннем беларускай музыкі.

У памятных студзеньскія дні сэрцы сібірскіх беларусаў сагрэў яшчэ адзін сюрпрыз. У Першамайскім скверы Новасібірска адбыўся Міжнародны конкурс снегавых скульптур, у якім удзельнічалі і майстры з Беларусі. Міхась Пракапенка і Сяргей Чайкоўскі прыехалі з вёскі Цялуша Бабруйскага раёна. На конкурсе — не ўпершыню, і на творчай сустрэчы ў БКАЦ хлопцаў прынялі як добрых сяброў. Вынікі конкурсу парадавалі: строгае журы прысудзіла нашым дарагім беларусам 3-е месца (1-е заняў Новасібірск, 2-е — Санкт-Пецярбург). Доўга прастаялі ў скверы цудоўныя скульптуры са снегу, збіраючы вакол сябе дзяцей і дарослых. Усяго было каля 50 работ, і нам здавалася, што асабліва людна ля Беларускай печы з кафляў: аўтары назвалі яе "У чаканні цуду!".

Людміла СЧАСТАЎЕНКА, намеснік дырэктара БКАЦ г. Новасібірск

І ўспамінаеш маладосць...

Расказаць пра сам дзвюхгадзінны канцэрт нялёгка, бо ніякія словы не змогуць выказаць усё характэрнае, перадаць тое мастацкае майстэрства хору, аркестра, харэаграфічнай групы, што ўвасобіліся ў творчасці знакамітага калектыву пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі прафесара Міхаса Дрынеўскага. Гонар і хвала яму за непаўторную і ўзрушальную музычную інтэрпрэтацыю шматлікіх песенных твораў!

Гонар і хвала — усёй гісторыі Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. Цітовіча, яго паспяхова дзейнасці.

А гісторыя сведчыць, што ў 1952 годзе па распараджэнні ўрада нашай рэспублікі быў створаны Дзяржаўны народны хор БССР. Заснавальнікам якога і кіраўніком на працягу дзесяцігоддзяў стаў вядомы харавы дырыжор і фалькларыст Генадзь Цітовіч, вялікі знаўца народнай музыкі і песні.

У тым жа годзе я скончыў Мінскае музычнае вучылішча імя М. Глінкі па спецыяльнасці "сольныя спевы" і ўзяў удзел у абшчэным конкурсе на замяшчэнне вакантных вакальных пасадаў у калектыве, які толькі-толькі ствараўся. Безумоўна, мне вельмі хацелася стаць артыстам новага хору!

Быў туды прыняты, атрымаў па тым часе нядрэнную зарплату і прыступіў да працы. Але ж я тады быў яшчэ і студэнтам 3-га

наітвям дырыжораў Емяльянава, Паплаўскага і іншых, таксама хутка дамагаліся поспехаў, так неабходных для новага маладога калектыву. А ў ім тады, трэба адзначыць, працавалі вельмі таленавітыя спецыялісты. І ўжо названыя хормайстры, і дырыжор аркестра народных інструментаў С. Ратнер, і кіраўнік харэаграфічнай групы П. Акулёнак. Усе яны, дзякуючы свайму майстэрскаму кіраванню трыма мастацкімі жанрамі, садзейнічалі незвычайна хуткаму прафесійнаму росту новага дзяржаўнага калектыву.

Вельмі вялікая заслуга належала таленавітаму дырыжору-хормайстру Канстанціну Паплаўскаму, які валодаў абсалютным музычным слыхам і, калі недзе харысты хаця б трохі не так

у 1955 годзе праводзілася Дэкада беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве, дзе калектыву наш быў удзельнікам многіх канцэртных праграм, як у самой савецкай сталіцы, так і па-за ёй. Мы выступалі амаль на ўсіх прэстыжных канцэртных пляцоўках, у тым ліку і ў Крамлі. Удзел хору ў канцэрце, які праходзіў у Георгіўскай зале Крамля, помніцца асабліва, бо да гэтага нас спецыяльна рыхтавалі: не толькі ў сэнсе мастацкага майстэрства, але і з пункта гледжання агульнаэстэтычнага, этычнага, палітычнага. Усе ўдзельнікі такога адказнага мерапрыемства атрымалі пропускі і інструкцыі наконт паводзін за кулісамі і на сцэне канцэртнай залы, бо слухалі нас у той дзень дзяржаўныя і партыйныя кіраўнікі на чале з Г. Малянковым, першым сакратаром ЦК КПСС. Усе артысты нашы былі на асаблівым уліку. Мы стараліся адпавядаць узроўню такога ганаровага мерапрыемства, і ўсё адбылося прыгожа і на "выдатна".

Адметна, што ў праграме ключага канцэрта Дэкады беларускага мастацтва і літаратуры, які адбыўся 21 лютага 1955 года ў Вялікім тэатры Саюза ССР, менавіта нашаму Дзяржаўнаму народнаму хору прапанавалі выканаць найбольшую колькасць нумароў. А менавіта — беларускія народныя песні "Рэчанька", "Купалінка", "Ой, рана на Івана", беларускія народныя танцы "Крыжачок", "Лядкаўская кадрыля", песню і танец "Бульба", песню Д. Лукаса "Узнялося сонца занае". Гэтымі творамі завяршалася першае аддзяленне ключага канцэрта Дэкады.

Пасля такіх паспяховых выступленняў паступіла прапанова хору Цітовіча (ужо ў той час так называлі наш калектыв) рыхтавацца да ўдзелу ў V Міжнародным фестывалі моладзі і студэнтаў ў Варшаве. Наш творчы калектыв, вярнуўшыся з Дэкады, без паслаблення пачаў рыхтавацца да наступных конкурсных аглядаў. А конкурсных таму, што да ўдзелу ў Міжнародным фестывалі рыхтаваліся вельмі многія калектывы з усіх савецкіх рэспублік. Але пасля шэрагу новых канцэртаў, партыйных і непартыйных праглядаў Дзяржаўны народны хор БССР атрымаў высокую адзнаку, мы перамаглі ўсіх канкурэнтаў і сталі ўдзельнікамі згаданага фестывалю, які прахо-

курса Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута замежных моў. Мне, безумоўна, не хацелася пакідаць вучобу, да таго ж, на стацыянары, у гэтай навучальнай установе. Але што рабіць? З гэтым пытаннем я звярнуўся да Цітовіча, і мне Генадзь Іванавіч паабяцаў садзейнічаць атрымання вышэйшай адукацыі. Ён дазваляў сядзі-тады пакідаць рэпетыцыі, каб хадзіць на самыя неабходныя лекцыі. Такім чынам у 1954 годзе мне ўдалося скончыць факультэт французскай мовы.

Мне працаваць у хоры было няцяжка таму, што вольна чытаў з ліста сальфеджыю, хутка асвойваў нотныя партыі ва ўсіх творах, што рыхтаваліся для канцэртных праграм. Але многія артысты, якія былі прынятыя ў хор з вядомых самадзейных калектываў усёй Беларусі і пачыналі вывучаць нотную граматы пад кіраў-

інтанавалі, ён імгненна заўважаў і тут жа выпраўляў дапушчаныя памылкі, хутка дамагаючыся высокага прафесійнага гучання як асобных вакалістаў, харавых партый, так і ўсяго хору.

А што дзячыць агульнага мастацкага кіраўніцтва, інтэрпрэтацыі той ці іншай песні, ансамбля ўсіх трох жанраў, драматургіі канцэртных праграм... Ніхто не мог лепш, настолькі захапляльна і вобразна падаць, паказаць, расказаць, як гэта рабіў, працуючы над рэпертуарам, сам Генадзь Цітовіч! На працягу ўсяго свайго жыцця і дзейнасці ён зусім заслужана перыядычна атрымліваў самыя розныя ганаровыя тытулы і званні. Пад яго кіраўніцтвам новы хор ужо за першыя два гады існавання набыў вядомасць не толькі ў Беларусі, а і ў іншых савецкіх рэспубліках, а потым і за межамі СССР.

Сяргей ГАЛАЎКО, заслужаны работнік культуры Беларусі, прафесар Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта
Фота з архіва аўтара

Алена Аксельрод — руская паэтэса. Нарадзілася ў Мінску ў 1932 годзе. Зараз жыве ў Ізраілі. Маці Алены — празаік, літаратурны крытык Рыва Рубіна. Бацька — мастак Меер Аксельрод, нарадзіўся ў Маладзечна. Родны брат Меера — вядомы паэт Зэлік Аксельрод... Пра сям'ю Аксельродаў, іх паяднанасць з Беларуссю — наша размова з паэтэсай.

Паяднаны з Маладзечнам, Мінскам

— **Вы трымаеце ў памяці свайго дзядзьку паэта Зэліка Аксельрода?**

— Так, паэт Зэлік Аксельрод — для мяне проста "дзядзя Зэлік", пра якога ў чатырохгадовым узросце я, падскокваючы, складала першае сваё чатырохрадкоўе:

*Дядя, торопливый,
Дядя скороход,
Это дядя Зелик,
Зелик Аксельрод.*

Зэлік, прыязджаючы ў Маскву з Мінска, заўсёды спяшаўся. У яго было шмат сяброў і, як высветлілася, німала ворагаў, якіх, магчыма, з-за сваёй дабрывы сардэчнай і па прычыне адкрытасці характару ён прымаў за сяброў. Мая дзіцячая памяць захавала тую атмасферу свята, якая панавала ў нашай каморцы, калі на парозе з'яўляўся Зэлік, які некуды вечно імкнуўся.

Многія расказвалі пра падабенства братаў Аксельрод — Зэліка і майго бацькі мастака Меера Аксельрода — і не толькі знешняе. Дабрыня, душэўная чысціня, далікатнасць, нават дзіцячасць былі ўласцівыя абодвум. Але ў сталыя гады іх рэдка бачылі разам. Зэлік вучыўся ў Педагагічным інстытуце імя Бубнова і ў Літаратурным інстытуце імя Брусава ў Маскве. Пасля вярнуўся ў Мінск да бацькоў і працаваў у дзіцячым доме.

Першыя публікацыі адносяцца да 1920-х гадоў. У 1922 годзе пачыла свет першая кніжачка вершаў васемнаццацігадовага паэта "Трапятанне" (на ідыш). Ні на каго не падобны лірычны голас адразу прыцягнуў да сябе ўвагу чытачоў — у той час у літаратуры на ідыш была вялікая аўдыторыя — і, на жаль, крытыкаў, якія праз усё нядоўгае жыццё паэта не спускалі з яго наглядчыцкіх вачэй. Малады паэт, дружынам крытычным хорам абвінавачаны ў "буржуазным індывідуалізме", "нездаровай цікаўнасці да мінулага", "адыходзе ад бурнай рэчаіснасці", — нейкі крытык прыпісаў яму нават "эпікурэйства, перабольшванне каштоўнасцяў адыходзячага імгнення" (што б гэта значыла?!). — быў заўважаны яшчэ таму, што працаваў адказным сакратаром, а палі рэдактарам часопіса "Штэрн" і разам з Ізі Харыкам узначальваў секцыю яўрэйскіх пісьменнікаў пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі. Узначальваў, зарабляючы сабе зняволенне.

У 1939 годзе Зэлік едзе ў Беласток, дзе апыкае групу яўрэйскіх пісьменнікаў, што ўцяклі з Польшчы. Расправа з яўрэйскай культуры, так пераможна завершаная ў 1948 годзе, пачалася на Украіне і ў Беларусі. Прывяду некалькі радкоў Зэліка, дзе за самай іроніяй хаваецца разгубленасць перад нарастаючымі, зусім не літаратурнымі патрабаваннямі часу. (Пераклад на рускую мову — мой):

— Ты отсташь, —
опять твердят грузья, —
Прибавить шагу ты не хочешь,
видно!
Уже седеет голова твоя...
Ох, Зелик, Зелик,
и тебе не стыдно?

Тры пісьменнікі — Зэлік Аксельрод, Элі Каган і Рыгор Бязрозкін звярнуліся ў ЦК КП(б) Беларусі і асабіста да сакратара Панамарэнкі з пратэстам супраць закрыцця яўрэйскіх школ, секцыі ідыш пры Акадэміі навук, а таксама яўрэйскай газеты ў Вільні. Зварот быў накіраваны таму самаму Панамарэнку, які ў 1938 годзе на-

пісаў пісьмо Сталіну пра "ворагаў народа", лепшых беларускіх пісьменнікаў, абвінавачваючы іх у беларускім нацыяналізме. Чамусьці сярод іх патрапіў і Зэлік, — можа быць, таму, што пераклаў кнігу найстрашнейшага "контры" Янкі Купалы. Цытуе Панамарэнку: "Янка Купала гаворыць, што ўсё, што ён напісаў пры Савецкай уладзе, не творчасць, а дрындзішкі... Янка Купала нядаўна сказаў: "Усе нашы карты біты, лепшыя людзі вынішчаны, трэба самому рабіць харакіры (ён ужо спрабаваў адзін раз пакончыць з сабою)..." Далей — з пісьма Панамарэнкі: "У адносінах да Янкі Купалы, Якуба Коласа, Броўкі, Глебкі, Крапівы, Бядулі, Вольскага, Аксельрода і інш. членаў гэтай "магучай купкі", якая ўзурпіравала прадстаўніцтва ад Беларускай літаратуры паўсюдна, у тым ліку і за мяжой, людзей, творчача актыўнасць якіх непамерна раздутая, праводзіўшых асабіста ... варажую работу, маюцца шматлікія паказанні вылічаных і арыштаваных ворагаў, выкрываючы іх аж да сувязі з польскай дэфензай... Па колькасці і якасці выкрывальніцкага матэрыялу, а таксама па вядомых нам фактах іх работы, яны, безумоўна, падлягаюць арышту і суду як ворагі народа..."

Удава паэта Перл Аксельрод-Вайсенберг расказвала, што Зэлік пакрыўдзіў аднаго з самых нахабных крытыкаў па прозвішчы Модэль. У прыватнай размове ён назваў яго "мадЭль крытыка". Той не прабачыў трагінай мянушкі, хаця хутка сам знік у той мясарубцы. Дарма стараўся Модэль, Зэлік Аксельрод быў і без таго асуджаны. Па яго прыйшлі ў маі 1941 года.

— **Як загінуў Зэлік, вашы бацькі ведалі?**

— Абставіны гібелі Зэліка нашай сям'і расказалі паэт Эля Каган і літаратуразнаўца Рыгор Бязрозкін, які аказаліся ў мінскай турме адначасова з Зэлікам і пудам выратаваліся. (Для Кагана гэта была кароткая паўза паміж турмой, з якой удалося вырвацца, і фронтам, адкуль ён ужо не вярнуўся). Калі нямецкія войскі падыходзілі да Мінска, турму вырашана было эвакуіраваць у цэнтр краіны. Але папярэдне трэба было пазбавіцца ад баласту, ад "сацыяльна чужых". Вязняў падзялілі на дзве калоны — крэм'яналікаў і палітычных. Хто здагадаўся выдаць сябе за збойшчу ці грабежніка альбо злодзея, ці на самай справе быў такім, застаўся жыць і нават, па некаторых версіях, быў адпушчаны на ўсе чатыры бакі. Нездагадлівых, кшталту Зэліка Аксельрода, павялі ў лес за 40 кіламетраў і там расстралялі. Зэліка, які адстаў, аслаблага, застрэлі яшчэ па дарозе... Гэта здарылася 26 чэрвеня 1941 года.

У вершы 1924 года "Расстраляны" Зэлік Аксельрод прадказаў свой лёс (пераклад — мой):

*Ночь, пустотой пуговой
налитая,
Молчала.
Город замерший молчал,
Не выстрелы недавние
считая,
А имена убитых наповал.*

Мой бацька на бясконцыя заплыты пра лёс брата атрымаў два адказы: у адным гаварылася, што ніякіх дадзеных пра смерць З. Аксельрода не маецца, а ў другім, што "справа спынена за адсутнасцю складу злачынства".

— **Раскажыце, калі ласка, пра творчую спадчыну вашага дзядзькі...**

— Пры жыцці (а пра жыццё ён 37 гадоў) Зэлік Аксельрод паспеў выдаць 4 зборнікі вершаў на ідыш. У 1937 годзе ў Дзяржлітвыдаце была надрукавана кніга вершаў Аксельрода ў перакладзе на рускую мову. Сярод перакладчыкаў паэты Сямён Ліпкін і Міхаіл Святлоў. Пасмяротна ў выдавецтве "Советский писатель" выйшла кнігі "Ранішняе святло" ў перакладзе на рускую мову і "Вершы" ў арыгінале. Зборнік вершаў выдадзены ў Нью-Йорку.

— **Хто спрычыніўся да вяртання паэзіі Аксельрода?**

— Канечне ж, пасмяротныя маскоўскія выданні былі падрыхтаваны нашай сям'ёй: кнігі ўклала мама, яна ж напісала прадмову да рускай кнігі і пасляслоўе да яўрэйскай. Большая частка перакладаў выканана мною. Афармленне да рускай кнігі зроблена бацькам і ўжо пасля яго канчыны паўторана ў выданні на ідыш, некалькі пашыраным. Пабачылі свет гэтыя зборнікі дзякуючы намаганням мамы.

— **Як пазнаёміліся Вашы бацька і маці?**

— Мой бацька вучыўся ў Маскве ў ВХУТЕМАС. У час канікулаў прыязджаў да сям'і ў Мінск, дзе на літаратурных вечарах з велізарным поспехам выступаў яго брат. Адною з прыхільніц таленту Зэліка Аксельрода становіцца студэнтка Педагагічнага тэхнікума Рыўка Рубіна. Пазней яна напісала пра гэтыя вечары ў эсе "Чырвоныя кропі на белым снезе"... Зэлік і пазнаёміў Рыўку з Меерам, студэнтка становіцца прыхільніцай старэйшага брата. Вось гэты піетэт перад паэтам і мастаком Аксельродамі мама пранесла праз усё жыццё. Дзякуючы яе энергіі былі выдадзены пасмяротныя зборнікі Зэліка Аксельрода. Дзякуючы ёй адбыліся пасмяротныя выставы Меера Аксельрода — у Ленінградзе, Тбілісі, Смаленску і двойчы ў Маскве. Дзякуючы ёй выйшла ў 1982 годзе манатграфія пра творчасць М. Аксельрода. А якіх намаганняў гэта каштавала, ведае, пэўна, толькі мая сям'я ды яшчэ чытачы яе аповесцяў "Пісьмы бацькі", "У асенні дзень", якія, відаць, і не падазравалі, што гэтыя аповесці ў многім аўтабіяграфіч-

ныя. Бясконцыя прыніжальныя паходы па чыноўніках ад мастацтва... Валідол, снатворнае — ізноўку па кабінетах. Але затое якая радасць, якое ні з чым не параўнальнае шчасце — удзень і ўначы разам з нястомнымі супрацоўнікамі музеяў благагавейна разглядаць работы, пакінутыя мастаком.

— **У шматтомным біябібліяграфічным слоўніку "Беларускія пісьменнікі" Рыве Рубінай прысвечаны асобны артыкул, пададзены бібліяграфія, якая**

Ад Міхася Лынькова, 8 верасня 1954 года. Размова ідзе пра кніжку "Міколка-паравоз" і яе праходжанне ў Дзетдзяржвыдаце ў перакладзе на рускую мову:

"...Я ўжо думаў, што з Міколкам і Мішкам даўно скончана, так што і лёсам іх цікавіцца не варта. Яшчэ ў сярэдзіне трыццаціх Дзетдзяржвыдат спрабаваў фліртаваць са мною. Яго прадстаўнік ці прадстаўніца (прозвішчаў не помню) узяла тады ў мяне гэтыя кніжкі, але праз паўгода я атрымаў ... адказы прыблізна наступнага зместу: Міколка з усіх пунктаў гледжання антыпедагагічны, а Мішка не падыходзіць таму, што на такую ж тэму і з такімі ж героямі піша кніжку для іх нейкі пісьменнік па кантракце. Я ім тады адказаў нешта ў наступным ключы: не варта ім упусціць заводзіць знаёмства з пісьменнікамі, якія не лічацца ў іх на кантракце. Так мы развіліся, а Міколка з Мішкам засталіся існаваць толькі для беларускіх школьнікаў. Праўда, усё гэта адбыла ў мяне ахвоту ў свой час займацца дзіцячай літаратурай, таму што я рашуча не жадаў прыслужваць людзям кшталту дэрэвалюцыйных класных дам, якіх мой Міколка, каравы, чумазы, прыводзіў да яўнай разгубленасці.

Цяпер па сутнасці Вашага ліста... Я згодзен з Вамі наконт асобнага выдання Міколкі і Мішкі: кніжкі гэтыя разлічаны на розных чытачоў, дзіцячой рознага ўзросту..."

Дзякуючы намаганням мамы, кніга "Міколка-паравоз" была выдадзена.

— **І вы самі таксама перакладлі з беларускай мовы?**

— Я хцяя нарадзілася ў Мінску, але ў свядомым узросце ў Беларусі не была. Аднак маё стануленне як дзіцячай пісьменніцы пачалося з 1956 года з перакладаў для дзіцячага выдавецтва кніжкі Змітрака Бядулі "Качачка-цацачка". На рускай мове яна атрымала назву "Прибауточка об уточке". Кніжка ўключала ў сябе і вершы, і рыфмаваныя казкі, напісаныя ў форме райка. Працаваць было цікава, гэтая кніга прыхваціла мяне да мастацкага перакладу. У гэтым жа годзе "Прибауточка...", акрамя асобнага выдання, была перавыдадзена ў кнізе Бядулі «Избранное», дзе ўкладанне, прадмова і большую частку перакладаў выканала мама, а многія апавяданні праілюстравала мой бацька.

— **Дарэчы, раскажыце хаця б крыху пра мастацкі здабыткі вашага бацькі — мастака Меера Аксельрода...**

— Беларускія матывы ў творчасці майго бацькі займаюць вельмі істотнае месца. Нават выстаўляўся ён упершыню ў Мінску ў 1921 годзе на выставе маладых беларускіх мастакоў, пасля чаго і атрымаў рэкамендацыю на вучобу ў ВХУТЕМАС. Ва ўсіх жанрах, у якіх ён працаваў, прысутнічае беларуская тэма: у жывапісе, у кніжнай і станковай графіцы, у тэатральных работах. Яго палотнішчы захоўваюцца і ў Нацыянальным мастацкім музеі ў Мінску, некалькі работ загінула ў Мінску ў час вайны. Бацька афармляў спектаклі ў Першым беларускім Гасеце, ілюстравалі кнігі Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Змітрака Бядулі (рарытэтам стала кніга Бядулі "Салавей" з ілюстрацыямі бацькі, выдадзеная ў Гомелі на беларускай мове ў 1932 годзе). Напісаў карціну "Грамадзянская вайна ў Беларусі". Эскізы да яе захоўваюцца ў музеях. У апошнія гады жыцця працаваў над серыяй тэмпер "Успаміны пра стары Мінск". Многія з гэтых работ зараз у калекцыях музеяў, буйных прыватных зборах.

— **Рыва Рубіна, акрамя крытыкі, перакладаў, упарадкавання спадчыны братаў Аксельродаў, займалася і мастацкай прайзаў...**

— Так, у апошнія гады творчасці мама адышла ад крытыкі, захапілася мастацкай прозай. Былі выдадзены і перавыдадзены кнігі яе аповесцяў і апавяданняў "Вьется нить" і «Странный день». У гэтых кнігах Мінск 1920—30-х гадоў — адзін з гаюных персанажаў.

Гутарыў Аляксей **КАРЛЮКЕВІЧ**

Прынята лічыць, што звычайная кінастужка рухаецца ў праектары з хуткасцю 24 кадры за хвіліну. Калі ж павялічыць яе на 1 кадр, многія гэтага не заўважаць. Таксама могуць не заўважыць і прыхаваны 25-ы кадр, які ў найбольшай ступені аказвае вялікі ўплыў на падсвядомасць аўдыторыі. Сёння мы паспрабуем пашукаць такія "кадры" сярод кінапрадукцыі, прысвечанай падзеям Другой сусветнай вайны.

Рэха прапаганды?

Многія з тых, хто цікавіцца ваеннай гісторыяй, ведаюць, што ў гады Другой сусветнай гебельскай прапаганда мела вялікае ўздзеянне на масы, а роты кінааператараў-прапагандыстаў былі ў цане...

Доўгі час многія кінадакументы захоўваліся на паліцах архіваў. Думаю, і сёння як у нашчадкаў былога СССР, так і за акіянам прыхаваны цікавыя ў гістарычным сэнсе кадры. Некаторыя з іх аблічбаваны і знаходзяцца ў свабодным продажы. Але пра што яны?

Напрыклад, сёння на кірмашах няцяжка адшукаць поўны збор "Хронік Трэціга рэйха". Гэта дакументальная "саялка" на 9 двухкамерных DVD утрымлівае рэжыя чорна-белыя і каляровыя кадры не толькі нямецкіх, але і японскіх, амерыканскіх аператараў, вучэбныя і прапагандысцкія фільмы для вайскоўцаў Вермахта. Удумаем, у назвы апошніх — "Сапёры, наперад!" "Германскія снайперы", "Выбарчая прамова Гітлера. Венскі парад". У працэсе прагляду цяжка не заўважыць, што ў кожным з іх побач з гістарычнай фактурай ідзе ненавязлівае інфармаванне пра лад жыцця, каштоўнасці, зброю ворага — савецкага (а значыць і беларускага) народа.

Асабіста я бачыў тры выданні "Хронік". Няўжо такі вялікі попыт? Няма сумненняў — фільмы маюць заходняе паходжанне, агучаны і выраблены ў... Расіі (на адным з выданняў указаны адрасы фірмы ў Санкт-Пецярбургу, яшчэ адно не мае аніякіх выхадных звестак.

На адвароце вокладкі "Хронік" можна сустрэць надпіс — "Праграма ліцэнзавана для прыватнага хатняга прагляду. Правы абаронены". Цікава было б даведацца, хто ў Расіі даў пракатнае пасведчанне такім фільмам і чые правы абаронены? Аператараў вайсковых рот прапаганды ці саюзнікаў-амерыканцаў, якія ўзялі гэта з трафейнай хронікі (іх імёны ідуць у цітрах)?

Яшчэ адзін надпіс — "Дыск выраблены і распаўсюджваецца выключна ў азнамляльных мэтах" — выклікае аналогію з забароненым плодам, які пакашталвала біблейская Ева. Бо такое "азнамяленне" непадрыхтаванага чалаве-

ка можа прывесці яго да захаплення ворагам...

Зусім рэдкі і неахайны дыскабор — "Die Deutsche Wochenschau. Немецкая кінахроніка". Спачатку голас каментатара як бы папярэджвае гледача павадаўленнямі аб крывавым гітлераўскім рэжыме. Але літаральна праз 5 хвілін прагляду ў цэнтры ўвагі аказваецца фашысты не толькі Германіі, але і Румыніі, Італіі, Венгрыі ды іншых краін, якія маршыруюць пад бравыя песні, і тлумачэнні аб тым, што фашызм — гэта небяспека чалавецтву, само сабой адыходзяць на другі план. Пагадзіцеся, глядач запамінае не тое, што было напачатку...

Геаграфія "кінахронікі" шырокая — ад берагоў ЗША да Афрыкі. Ёсць і кадры спаленых беларускіх вёсак, наведвання Гітлерам Брэсцкай крэпасці пасля яе канчатковага захопу і задаволены паўпрофіль фюрэра, які на сваім Ju-52 ляціць па-над разбураным Мінскам. Спадзяюся, пачуці, што выклікаюць падобныя кадры ў кожнага беларуса, адназначныя...

Некалькі іншым па ідэйнай скіраванасці падаецца дакументальнае кіно ад канала Discovery і BBC. Як правіла, гэта дасканалы аналіз значных баёў Другой сусветнай (серыял "Палі бітваў"), аповед пра захопнікаў у негатывым ключы. Але такое кіно рабілася для заходняга спажыўца, таму пра нашых там сказана няшмат...

Заакіянская «праўда»

Калі нашым галоўным ворагам па Вялікай Айчыннай вайне была гітлераўская Германія, то літаральна праз невялікі час саюзнікі-амерыканцы сталі для СССР першымі дзёчымі асобамі халоднай вайны. Вялася яна і на кінафронце...

Тэма ўдзелу амерыканцаў у баях супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у заакіянскім кіно гучыць даўно. "Гарматы вострава Наварон", "Бітва за выступ", "Выратаванне радавога Райана" — гэтыя і іншыя фільмы даходзілі да нас праз ТБ, кінатэатры, відэакасету і DVD-дыскі. Ёсць шырокая магчымасць знайсці такую кінавідапрадукцыю і зараз...

У саюзнікаў — свае героі. Як у камп'ютэрных гульнях, кнігах,

«25-ы» кадр ваеннага кіно

так і тут на слыху — бітвы пры Эль-Алмейне, Газале, Тобруку (Паўночная Афрыка); Салерна, Монтэ-Касіна, Анцыа (Італія); і вядома ж, баі ў Нармандыі. Ёсць у іх і свае героі — камандуючыя саюзнымі сіламі Мантгомеры, Патан, Александэр. Упэўнены, у савецкія часы толькі спецыялісты ў галіне ваеннай гісторыі ведалі пра гэтых палкаводцаў.

У старых галівудскіх кінатворах замест аўтэнтчнай бронетэхнікі ворагў часта бачыш амерыканскія машыны з намалёванымі крыжамі. Савецкія кінамайстры знаходзілі іншае выйсце — абшывалі фанерай савецкія ж танкі і такім чынам дасягалі іх падабенства з варажымі "Тыграмі" (узгадайце "Вызваленне" Юрыя Озерава). Але ж у фільмах апошніх гадоў замежныя кіношнікі кардынальна выпраўляюць становішча. Сёння менавіта тут мы сустракаем аўтэнтчную тэхніку ("Выратаванне радавога Райана"), альбо вельмі рэалістычныя камп'ютэрныя мадэлі ("Вораг ля браны").

Ды ўсё ж насцярожвае неахайны паказ рэальнасці. Напрыклад, сюжэт "Выратавання радавога Райана" завязаны на тым, што маці страчвае чатырох сваіх сыноў на розных франтах Другой сусветнай. Апошні, пяты, згубіўся дзесьці ў Францыі. Камандаванне вырашае зняць яго з перадавой і адправіць дамоў. Сітуацыя для нашага гледача, насамрэч, казачная. Некаторыя савецкія сем'і маглі ў вайну пазбавіцца і дзеда, і бацькі, і брата, і сына. І ніхто не збіраўся з тае нагоды здымаць кагосьці з іхніх родзічаў з поля бою! Ці гэта тлумачыцца метадыкай вайны "не на сваёй зямлі"?

Прыклад яшчэ прыклад. У фільме "Вайна Харта" паказаны канцлагер для ваеннапалонных. На адной яго палове жывуць амерыканцы. Іх частка лагера нечым нагадвае турму палегчанага рэжыму: амерыканцы нават гуляюць у футбол, павольна ходзяць па сваёй тэрыторыі. Атрымалася карыкатура на штатаўскую турму, праэмансываную ў сучасных баевіках. А за калючым дротам на другой палове лагера — саддаты Чырвонай Арміі, з якіх здзекуюцца немцы і якія просяць у "саюзнікаў" хлеба. Не ведаю, навошта было рабіць такія акцэнтны (лепш увогуле не паказваць б нашых). Той, хто ўзгадае эпізоды з савецкіх фільмаў, у якіх чырвонаармейцы вызваляюць канцлагеры, памятае галодных схудлых "саюзнікаў". Ці да футбола было ў такім становішчы?

Прыкладаў скажэння гісторыі былой вайны на карысць амерыканцаў у мастацкіх фільмах можна назваць шмат. Але, як бачна, усе яны накіраваны на ўхваленне ролі ўзброеных сіл саюзнікаў. Застаецца толькі верыць, што наш глядач удумлівы і прапусціць гэты "25-кадр" міма вока.

Руска-беларуская прызма

Два юбілеі Вялікай Перамогі, якія прыпалі на пачатак XXI стагоддзя, выклікалі новую хвалю цікавасці да падзей Другой сусветнай вайны. Пераважна гэта расійскія кінастужкі...

Магчыма, з-за не такіх вялікіх, як у "Радавога Райана" бюджэтаў, у расійскіх і беларускіх фільмах менш аўтэнтчнай тэхнікі.

Але наша кіно ўсё ж бліжэй да рэальнасці тых падзей і па духу, і па стылі аповеда, і па фактуры. Добра сябе зарэкамендавалі "У жніўні 44-га...", "На безыменнай вышні", некаторыя шматсерыйныя фільмы. З усіх хацелася б асабіста вылучыць серыял "Канвой PQ-17", створаны па рамане Вялянціна Пікуля, які прысвечаны гісторыі гібелі аднаго з канвояў, накіраваных у Мурманск з лэндзіўскай тэхнікай. Кранае і сюжэт, і распрацаванасць тэмы, і відовішчнасць. Хто глядзеў, без цяжкасцяў узгадае сцэны абароны Мурманска і каравана караблёў ад налётаў варажэй авіяцыі.

На жаль, фільмы пра савецкіх салдатаў таксама не застрахованы ад недарэчнасцяў. Сёлета 9 мая паглядзеў новы расійскі кінатвор пад назвай "Маціней за агонь". У адным з эпізодаў чатыры вайскоўцы летам 1941-га знаходзяць падбітую палутарку з боепрыпасамі і дробнакалібернай гарматай. З ёй і некалькімі кулямётамі яны абараняюць старое невялічкае мураванае абарончае збудаванне. Ні гарматы, ні мінамёты немцаў аніяк не могуць дастаць нашых. Гэта непакоіць нямецкіх палкоўнікаў, якія двое сутак штурмуюць збудаванне сіламі пехацінцаў. Само сабой узнікае пытанне "Як можна двое сутак абараняцца ад безупынных атак, маючы мінімум боепрыпасаў (у кадры іх — усяго некалькі скрынь) "Не веру!" — так і хацелася крычаць словамі вялікага Станіслаўскага...

Самымі лепшымі будучы, напэўна, фільмы пра вайну савецкага часу, якія таксама можна знайсці ў крамах. Асабіста для мяне першым у шэрагу стаіць "Вызваленне" (у больш пашыраным варыянце фільм выйшаў пад назвай "Трагедыя стагоддзя") рэжысёра Юрыя Озерава. Маштабныя здымкі, асноўныя падзеі Вялікай Айчыннай, героі і генералы, ратныя подзвігі, чалавечыя лёсы...

Мы згадалі толькі некаторыя недарэчнасці і неахайнасці ваенна-гістарычнага кіно, прысвечанага Другой сусветнай вайне. Зразумела, што і тут, як у выпадку з літаратурай, нельга абмяжоўваць усё амерыканскай кінапрадукцыяй. Неабходна выпускаць свае якасныя, новыя, цікавыя фільмы. Бо тэма Вялікай Айчыннай і сёння застаецца не да канца даследаванай.

Сяргей ДУБОВІК

На здымку: рэдкі стоп-кадр каляровых хронік саюзнікаў — нашы салдаты падчас сустрэчы на Эльбе.

«Каб хвалявалася жыццё»

Я іду па асветленых электрычным святлом вуліцах Мінска. Які ён прыгожы, мой родны горад: жоўтае святло ліхтароў адбіваецца ў вітрынах магазінаў, зліваецца са шматлікімі каляровымі ўпрыгожаннямі, шылдамі і рэкламай. Аж дыханне захоплівае ад такога характава! Я не чую больш людскога гоману, не бачу больш натоўпу, усё здаецца такім нерэальным. Ёсць толькі вуліца, святло ліхтароў і я... Міжволі прыгадваюцца радкі Максіма Багдановіча:

Жывеш не вечна, чалавек...

Пачынаю разважаць: жыццё... Што ёсць такое жыццё? Навошта яно дадзена чалавеку? Можна, жыццё — гэта кароткі прамежак часу, імгненне, кропля ў моры, пясчынак сярод соцен і мільёнаў такіх жа пясчынак у вялізнай пустыні, што завецца Сусветам... Можна...

Але раптам нібы прачынаюся і ўспамінаю Сафокла: "Шмат вялікага ёсць у свеце, але няма нічога больш велізарнага, чым чалавек". Але для чаго жыве ён на зямлі? Які шлях павінен выбраць у жыцці?

...Жывеш не вечна, чалавек, Перажыві ж у момант век!

Вось яно! Вось той адказ, які дае мне Максім Багдановіч: трэба радавацца кожнаму дню, з радасцю сустракаць святанне, з цікавасцю і захапленнем глядзець на заход; трэба чакаць і з усмешкай сустракаць кожны новы дзень. Трэба жыць і радавацца

ца жыццю: кожны чалавек павінен захаваць у сваім сэрцы жытні колас і подых свежага ветру, пах кветак у полі і шпаценне лісця на дрэвах, ігушныя спевы ў блакіце неба. Трэба любіць сваю Бацькаўшчыну... Трэба жыць, жыць:

...Каб хвалявалася жыццё,

Каб больш разгону ў ім было,

Каб цераз край душы чуці

Не раз, не два прайшло...

Які цікавы і незвычайны верш — гімн жыццю!

А ці быў шчаслівы Максім Багдановіч? Не. Не дазволіла цяжкая хвароба, што выпала на яго долю... Здаецца, так адбываецца заўсёды — жыццё адоранага чалавека, генія, не можа быць лёгкім: зорка таленту — нешчаслівая зорка. Яна надзяляе чалавека незвычайнымі здольнасцямі, чужым сэрцам і глыбокімі пачуццямі, але ўзмаен забірае яго душу, спакой і шчасце, жыццё...

Так адбылося і з Максімам Багдановічам. Сухоты не давалі Багдановічу жыць, — проста жыць, не адчуваючы фізічнага болю і прыступаў кашлю, гарэць толькі ад каханья, а не ад тэмпературы, быць побач

з каханай жанчынай, гадаваць сваіх, яго і яе, дзяцей, разам глядзець на зоркі ў акасаміце неба, а не адчуваць на шчаце мокрую салёную кроплю кожны дзень, глядзячы на ўлюбёную Венеру, не апускаць вочы, хаваючы свой сум і пакуты, пры кожным поглядзе на шчаслівыя сем'і... Кожны раз... Аб чым гэта я? А як жа той верш? Памятаю, што эпіграфам да яго з'яўляецца радок В. Гюго: "Праходзіць, не пакідаючы нават свайго ценю на сцяне", і хачу я пражаць сваё жыццё такім чынам? Безумоўна, не. Жыццё чалавечэе і так даволі кароткае ў параўнанні з вечнасцю; і здаецца, трэба пражаць яго ярка, незвычайна, хваляюча: трэба заўсёды імкнуцца наперад, не чакаць, не марнаваць час, а трэба змагацца за здзяйсненне усіх сваіх мар, надзей і памкненняў. Не трэба ні на хвіліну супыняцца на дасягнутым — трэба гарэць у гэтым жыцці і гарэннем гэтым асвятляць цемру, запальваць чалавечыя душы.

...Жыві і цэльнасці шукай,

Аб шыраце духоўнай гбай...

Трэба несці людзям радасць і прыгажосць, звяртацца да іх з дабрыйні, спагадай, сардэчнасцю і чуласцю. Не разважаць,

як лепей атрымаць палётку і дапамогу, а кожны дзень задаваць сабе пытанні: "Чаго я варгы? Чым я магу дапамагчы іншым?" І няхай усе гэтыя добрыя справы, зробленыя па жаданні сэрца, жывуць доўга, гарача нязгасным полымем павагі і ўдзячнасці ў сэрцах людзей.

...Ў напружанні паўнаты

Свайго шчырага жыцця

Без болю, ціха зайдзеш ты...

— Прабачце, вы не жадаеце букетік? — перапыніла ход маіх думак энергічная прадаўшчыца кветак.

— Не, дзякуй, — іду далей.

...Ў краіну забыцця...

А можа, тады ў Ялце на кожным скрыжаванні бойкія прадаўшчыцы кветак прадавалі букеткі такіх ружаў? Можна, пах гэты напаўняў лёгкае майскае паветра і далятаў на другі паверх да хворага паэта. Можна, свежы марскі вецер урываўся праз адчыненае акно, закранаў цёмныя завіткі валос Максіма Багдановіча, дыхаў яму ў твар, і на вуснах знямоглага юнака з'яўлялася лёгкая і шчаслівая усмешка...

Вось я і дома. На душы лёгка і радасна ад усведамлення таго, што я знайшла, зразумела нешта дужа важнае. У такім шчаслівым настроі я засынаю, і апошнія словы, што з'яўляюцца ў маёй галаве: "Жыць... Так-так... Безумоўна, трэба жыць..."

Кацярына ШАМЕНОК

Сабралася нямала запісаў — нататак, як паасобку, так і за кожны дзень. Пачытаў, глянуў не як на сваё, а як на чужое. Не сказаць, што быў уражаны, але сустракаюцца цікавыя моманты, развагі, падаюцца малюнк нашага вірлівага літаратурнага жыцця. І ўсё гэта пісана з натуры, больш глясябе, мо нават часам суб'ектыўна...

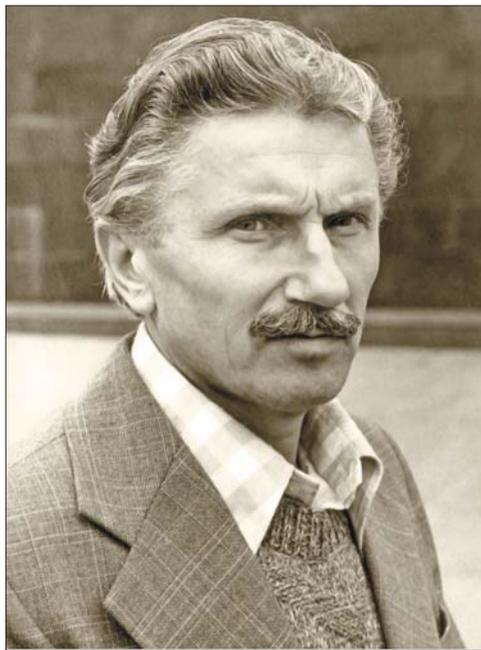
Не ўсё састарэла, хоць прайшло — ні многа, ні мала — дваццаць гадоў!

Я ўсё жыццё працаваў рэдактарам — у выдавецтвах, у часопісах, толькі ў "Маладосці" быў некалькі гадоў загадчыкам аддзела прозы; я варыўся ў літаратурным катле, у асяроддзі творчай моладзі, я, як мог, дапамагаў маладым выйсці да чытача — і ў лепшым сваім варыянце, без тых агрэхаў, якія былі на пачатку іх творчай дарогі.

Вось гэты працэс і прасочваецца ў маіх нататках. Думаю, што яны зацікавяць нашага чытача, асабліва маладога, які ідзе ў літаратуру.

Загадзя прашу прабачэння ў тых, пра каго тут гаворыцца не так станоўча, як хацелася б. Бо жыццё расквечана не толькі вясёлымі фарбамі. І не заўсёды праўда там, дзе нам здаецца.

Аўтар

Дзённікавыя нататкі Дамашэвіча Уладзіміра

15 студзеня 1987 года, чацвер

Прачытаў апавяданні Адамчыка-Глобуся і Праўдзіна. Адамчыкавы тэкст слабы — шмат пустаслоўя, гаварыліны, а сэнсу з камарыны нос. У Праўдзіна цікавая тэма, але вырашана слаба, шмат моўных агрэхаў, няма пластыкі. Яму шмат дэвядзецца працаваць над мовай.

На рабоце было даволі ціха. Заходзіў Алесь Асташонак, пагаварылі пра апавяданне "Супер", якое ён ужо нам прыносіў і якое мы яму вярнулі. Я параіў яму занесці яго ў "Польмя", цяпер там памянялася начальства.

Ланеўскі прынёс яшчэ адну легенду. Быў Карлас Шэрман, вельмі доўга гаварыў з Янкам Сіпаковым. Пра тое, як у Германіі, даюць "стыпендыю" пісьменнікам і тыя — хто хоча працуе і піша, а хто — толькі піша. І пражытчыны мінімум немалы, але кожны год трэба праходзіць нейкую атэстацыю. Быў Юрка Станкевіч з Барысава, прывёз карэктурку сваіх апавяданняў. Алесь Крыга прынёс карэктурку свайго бацькі Асіпенкі.

На 16 гаўдін усе паехалі ў Дом літаратара на партсход. Я ўзяў заказ. Заходзіў у Літфонд, мне зноў прапануюць "хрушчоўку" — прахадны пакой і сумесны туалет і ванны пакой. Яшчэ раз адмовіўся. Калі нічога лепшага не знойдзецца, то пражыву і ў гэтай "кватэры", нікуды не дзенуся.

Быў на партсходзе, увогуле мала цікавага. Зноў весяліў людзей Аляксей Карпюк.

16 студзеня, пятніца

Зранку прачытаў яшчэ раз (дапрацаваныя) апавяданні Ул. Сіўчыкава, адно падпраўленае нармальна, а другое так і засталася — не склеены дзве палавіны, развальваюцца. На рабоце было шмат званкоў, ледзь паспявалі адказваць. Заходзіла Людміла Паўлікава, пыталася пра сваю аповесць, на жаль, яшчэ не прачыталі. Званіў Асіпенка, скардзіўся, што не паправілі памылкі ў № 1: так і пайшло — "Слова аб паходзе Ігаравым", як цяпер у Барадуліна, а ён хацеў, як у Янкі Купалы. У біяграфічнай дэведцы таксама ёсць адна недакладнасць, якую зрабіў я сам — што ён быў паранены і адпраўлены за лінію фронту. А ён проста быў толькі хворы. Але тут не такая вялікая бяда, галоўнае — ёсць дэведкі.

Была ў нас Іванова Ганна, расказвала мне пра сваю працу ў "Настаўніцкай газеце" — што неагляднае балота і

працаваць проста немагчыма. Параіў ёй напісаць артыкул у "ЛіМ", хай усе даведаюцца пра справы газеты для настаўнікаў.

Пад канец работы зайшлі да нас Грачанікаў і Далідовіч, глядзелі брашурку, выдадзёную бібліятэкай імя Леніна і таварыствам аматараў кнігі пра Ніла Гілевіча. Кніжачка цікавая ў тым сэнсе, як не трэба сябе папулярываваць.

Грачанікаў казаў, што на месца Гіевіча да нас прасіцца Леанід Гаўрылін. Што пра гэта самае гаварыла з ім і Паўлікава.

У "Вязьдзе" цікавы артыкул Анатоля Сідарэвіча "Нам засталася спадчына. Як мы распараджаемся ёю?". Што мы мала выдаём сваіх папярэднікаў і іх не ведаем. А ў свой час яны так шмат зрабілі для нас!

Вечарам чытаў Ул. Калкоўскага — з дапрацоўкі.

17 студзеня, субота

Пасля снідання паехаў у горад, учора яшчэ дамовіўся з Карпекам сустрацца, ён мне перадаць дадатковыя матэрыялы. Недзе праз гаўдзіну даехаў да прыпынку "Лазурты". Спачатку пасядзелі, пагаварылі, ён мне перадаў матэрыялы, а пасля ўжо гаварылі за круглым сталом, пілі патрохі каньяк і закусвалі. Далучылася яго жонка, Клаўдзія (па бацьку не запомніў), настаўніца, з Расіі, з Падмаскоўя, былая лётчыкавая жонка, муж яе загінуў неўдзельна ля Віцебска на пачатку вайны. Пасля Карпека расказаў пра гісторыю з Мысліўцом — як Бачыла параіў яму звярнуцца да яго, мо што памога. І як Мыслівец нешта доўга цягнуў і як быццам зняў сабе копію з Карпекавага рукапісу. Потым была цэлая гісторыя, калі Карпека напісаў у высокую інстанцыю. Віктар Ракаў разбіраў гэтую справу, як парторг "Польмя" і як сакратар. Мыслівец пакляўся, што ніколі больш не будзе пісаць пра вайну на Рудзеншчыне — ні пра падполле, ці пра партызанку.

18 студзеня, нядзеля

Зранку прачытаў пару апавяданняў Ганкі Паравік. Апавяданні па форме цікавыя, нешта як бы набліжаецца да "страшнага жанру", да меладрамы. Але бяда ў тым, што мова не дае ёй магчымасці перадаць малюнак тонка і гнутка, як гэта патрабуе такі жанр, ды і ўсякі іншы. Мова ў яе прыблізная, хоць псіхалагічны малюнак у яе правільны

Шаноўныя чытачы, у бліжэйшых нумарах часопіса "Маладосць" будучы друкавацца "дзённікавыя нататкі" пісьменніка Уладзіміра ДАМАШЭВІЧА. Яны нечаканыя, шчырыя, можна нават сказаць, смелыя, хоць маюць агназначна рэтраспектыўны погляд на літаратурную кухню пачатку перабудовы.

да дробязяў, тут ёй можна верыць ва ўсім, малайчына.

Быў званок з Гродна ад В.Шалакевіча, пытаўся пра свае апавяданні, як быццам Карпюк іх меўся забраць у мяне і аддаць на дапрацоўку. Але якраз там дапрацоўкі ніякай не трэба, мо толькі тое, што я яму вярнуў, трэба перакампаваць, і будзе ў нас падборка з трох апавяданняў. І, здаецца, неблагая, ва ўсякім разе, арыгінальная.

19 студзеня, панядзелак

Дачытаў Калкоўскага, два апавяданні будучы неблагія — пра людзей трохі дзіўнай натуры, неспакойнай і нязвычайнай.

На рабоце бясконца званіў тэлефон, але мяне пыталіся мала.

Быў Яўген Мезін, урэшце прынёс артыкул да наваполацкіх аўтараў, у № 3, але па назавата, і яго будзем даваць у чацвёрты нумар. Ён пагадзіўся, можа і праўда, будзе лепш, бо і так мала што з запланаванага ідзе ў трэці. Заходзіла Іванова, таксама раілася са мною — што рабіць, куды звярнуцца, каб неяк скрануць газету "Настаўніцкую" з мёртвай кропкі.

Жонка Кулакоўскага, праўдзівей, удава Кулакоўскага Ніна Уладзіміраўна прынесла нам аповесць нябожчыка, якую камісія па спадчыне Кулакоўскага прапанавала выдаць у "Маладосці", бо гэта якраз пра работу ў часопісе "Маладосць" ад пачатку яго заснавання і дзе ён быў галоўным.

Заходзіў Рыгор Падневіч, трэба будзе знайсці яго п'есу, якая не пайшла ў № 12. Быў Праўдзін, прынёс два дапрацаваныя апавяданні, адно ўзяў на дапрацоўку. Званіў Ланеўскі, пытаўся пра свае легенды, трэба будзе яшчэ раз прачытаць. Заходзіў Віктар Гардзеі, пытаўся пра сваю аповесць, якую мы меркавалі выдаць яшчэ ў тым годзе. А так будзем друкаваць у другім паўгоддзі гэтага года. Заходзіў Мікола Капыловіч, забраў адно апавя-

данне, якое даў нам даўно, з прыцэлам да свайго 50-годдзя ў ліпені, але затое пакінуў на яго месца тры. Апошнім быў Сіўчыкаў, гаварылі пра яго дапрацаваныя апавяданні. Гаворка была няпростая, я, здаецца, не пераканаў яго, што апавяданні трэба яшчэ дапрацаваць, бо ёсць правалы.

Вечарам дачытваў Ганну Паравік, нешта не надта ў яе вытанцоўваецца проза, бяда ўся ў мове, якую яна ведае прыблізна.

7 лютага, субота

Праседзеў увесь дзень дома, чытаў Міхася Кацюшэнку. Чытаецца хутка, як нарыс, хоць заўвагі па стылі, па мове можна рабіць бясконца. Заглыбленны ў душу героя няма, ёсць толькі канспектуйная перадача падзей: быў, бачыў, гаварыў. Героі могуць гаварыць бясконца, хоць, праўда, звычайна пра нейкія праблемы. Трэба будзе шмат скарачаць.

Вечарам быў нечаканы званок — ад Івана Навуменкі. Ніколі ён да мяне не званіў. А тут раптам — ды яшчэ з просьбай. Проста дзіўна! Каб надрукавалі ў "Маладосці" яго раман! Невялічкі, на 230 старонак. Нешта ў "Польмі" яго сустраці не так. Пташнікаў увогуле да яго адносіцца кепска, а тут яшчэ Законнікаў, стаўленік Гілевіча. А Пташнікаў сваяк Гілевіча... Навуменка даў чытаць свой раман Грачанікаву, і вось ужо авансам угаворвае мяне, каб я пагадзіўся надрукаваць яго опус. Чаму такая спешка? Бо ў выдавецтве Рубанаў, прачытаўшы, сказаў, што гэта лепшае, што ёсць у іх, і адразу даюць у гэтым годзе. Дык каб дабро не прапала, трэба надрукаваць і ў часопісе — гэта падтэкстам. А перанесці ў выдавецтва на наступны год? — пытаюся я. Нельга, у тым і бяда (!), што ў 1988-м выходзіць яго кніга прозы ў перакладзе на рускую мову. Вось якая бяда ў чалавека! Мне б хоць раз такую бяду... А пра "Алімпіяду" Пташнікава: што гэта паўпісьменная лухта... А між іншым, гэта можна сказаць

пра яго ўласную, Навуменкаву прозу. Вось так мы думаем і дбаем пра другіх. Усё толькі пра сваю шкуру. І плявалі мы на ўсіх. Абы нам хапіла!

8 лютага, нядзеля

Сёння выходзіў толькі ў магазін, купіў малака і яшчэ сяго-таго.

"ЛіМа" не чытаў, нешта няма нічога цікавага. Няўжо "ЛіМ" выдыхаецца?

Затое чытаў Міхася Кацюшэнку, раман "Урок маўчаня". За ўчора і за сёння прачытаў 150 старонак, яшчэ засталася гэтулькі. Проза ў Кацюшэнкі ўсё-такі слабая, рэдкая, як разбаўленае напалову малака — ніякага смаку.

Пагаварыў з Васілём Сёмухам, агітуе яго, каб напісаў артыкул пра Караткевіча, пра тое, як ён рэдагаваў Караткевічаў раман "Нельга забыць". Сёмуха сказаў, што думае, збіраецца, мо і напіша. А назаўтра дамовіліся, што я зайду да яго і забяру Караткевічава апавяданне, ён ужо яго перадрукаваў, атрымалася вялікае — 27 старонак.

9 лютага, панядзелак

Чытаў да работы Кацюшэнку, ужо за 200 старонак. Ідзе лёгка, але шмат заўваг. Усё рэдзенька, як марля, няма гушчыні.

На рабоце былі званкі, заходзілі аўтары. Пазваніў Арлоў, фактычна да Янішчыц, але я натрапіў на яго. Прасіў, каб Янішчыц прыняла заўтра адну паэтку з Наваполацка і, калі можна, уключыла ў № 4 яе вершы.

Заходзіў Ул. Дзюба, але пра яго паэму гаварылі толькі на імёмамі — ці хутка і г.д. Быў Ул. Дуктаў, гаварыў з ім Далідовіч, вярнулі апавяданні на дапрацоўку. Званіў Цішчанка, пытаўся пра апавяданне, дамовіліся недзе на сярэдзіну года. Ці выйдзе толькі? З Віцебска званіў Сіняўскі, пытаўся пра байкі — калі? З Магілёва ці недзе адтуль званіў Кавалёў-Сліва, гаварылі пра яго апавяданне — што слабое. З Салігорска званіла Хамчук Валя, пагаварылі пра яе апавяданне, дамовіліся, што яна яго падцісне, узмаціць канфлікт.

Заходзіў яшчэ Ул. Сцяпан, узяў адно апавяданне на дапрацоўку.

Быў яшчэ нейкі прэзаіт з Масквы, ён піша пра эльзаскіх французцаў, як яны ў Пухавічах завязалі сувязь з партызанамі. Зандзіраваў глебу для друку, але мы з Далідовічам сказалі, што вельмі мала шанцаў.

Дачытаў апавяданне Клімянкова, заўтра трэба даць яму "рэкамендацыю" ў часопіс "Беларусь" — кароценькую ўрэзку да яго апавядання.

Заходзіў у абеда да Сёмухі, аддаў мне апавяданне Ул. Караткевіча, можа, мы яго надрукуем у "Маладосці".

Вечарам зноў чытаў Кацюшэнку. А першую палову аддаў Далідовічу, каб чытаў таксама.

10 лютага, аўторак

Дачытваю раман Кацюшэнкі. Заўваг вельмі шмат — па мове, па стылі. Стыль — трасянка, як я яго называю: накідванне ў кучу сказаў, якія амаль што не звязаны, іх можна перастаўляць, перамешваць, выкідаць, замяняць — і нічога не зменіцца, малюнка сапраўднага, праявіцца, як не было, так і не будзе. Хоць сам сюжэт ёсць, дзеянне ёсць, хоць шмат сцэн аднастайных і нецікавых, няма праявічай хваткі ў Кацюшэнкі, а журналісцкі спех: такое ўражанне, што ён піў гарачы чай, спяшаўся на работу і дыктаваў свой раман машыністцы. І так шмат дзён запар, пакуль не нашрайболіў за 300 старонак...

Нерэалізаваныя магчымасці Эдуарда Самуйлёнка

Творчая дзейнасць Э. Самуйлёнка была нядоўгай — усяго адно дзесяцігоддзе. "Ён толькі ступіў на парог свайго пісьменніцкага поўдзеньня", — гаварыў аб ім Якуб Колас. Э. Самуйлёнак нарадзіўся 12 ліпеня 1907 г., а жыццё пісьменніка абарвалася рана: 12 лютага 1939 г.

Адно дзесяцігоддзе і для генія — тэрмін скупаваты, каб раскрыцца ў сваіх творчых магчымасцях. Геніем Э. Самуйлёнак, канечне, не быў, але, безумоўна, меў патэнцыял таленавітага празаіка. Менавіта так лічыў К. Чорны, і няма падстаў яму не давяраць. У нататцы "Аб Эдуарду Самуйлёнку" ёсць такія словы: "Ён насіў у сабе вялікія магчымасці, гэта быў сапраўдны талент... Гэта быў талент, які многа зрабіў бы для нашай літаратуры".

Трэба ўлічваць, што і перыяд, адведзены Э. Самуйлёнку літаратурным лёсам, быў надзвычай цяжкім і трагічным у жыцці тагачаснай савецкай краіны. Многія пісьменнікі былі рэпрэсаваны. Шмат арыгінальных, цікавых і яркіх пісьменніцкіх задум і планаў так і засталася няздзейсненымі. Вось у такіх умовах, калі апрача ўсяго, тэорыя сацыялістычнага рэалізму даволі жорстка навязвала пісьменнікам свае ідэалагічныя правілы, давалася жыццё і працаваць Э. Самуйлёнку.

Вядома, кожны ў той або іншай ступені падуладны свайму часу. Часта чалавек становіцца заложнікам і канфармістам вонкавых абставін і прымае на веру тое, што патрабуе асцярожнага падыходу і ўдумлівага крытычнага аналізу.

На жаль, не абмінулі негатыўныя ўплывы кан'юнктуры і творчасць Э. Самуйлёнка. Нярэдка ён залішне лёгка падаваўся на падманлівыя заклікі і абяцанні бягучага кан'юнктурнага моманту. І гэта не лепшым чынам адбівалася на мастацкай якасці яго твораў. Многія яго героі дзейнічаюць у вузкай і строга акрэсленай прасторы думак-лозунгаў аб тым, што класавая барацьба па меры развіцця сацыялізму ў краіне будзе нарастаць, абвастрэцца, і таму трэба быць гатовым паўсюдна сустрэць злоснага і прытоенага ворага — кулака, падкулачніка, шпіёна, дыверсанта і г. д.

Прыблізна ў такім сюжэце-на-схематычным плане знаходзяць свой адбітак напружаны драматычны падзеі калектывізацыі ў апавяданнях "Абухам у лоб", "Русалчыны сцежкі", нарысе "Насустрэч будучыні" і інш. Аднамерна-тэндэнцыйнага позірку не пазбегнуў пісьменнік і ў п'есе "Пагібель воўка", хоць тут назіраецца і пэўны адыход аўтара ад прасталінейнага і аднапланавага паказу чалавека. Галоўны персанаж п'есы ляснік Багдан Харкевіч у многіх сцэнах дзейнічае як жывы чалавек. У залежнасці ад абставін бывае ён злым і добрым, смелым і баязлівым, пакорлівым і рашучым.

У 30-я гады тэмы калектывізацыі і ўзвышэння ідэалогіі калектывізму былі пануючымі тэндэнцыямі ва ўсёй савецкай літаратуры. Лічылася, што калектывізм — гэта тая універсальная дзейсная, магутная і пераўтваральная сіла-панацея, зольная хутка і эфектыўна паўплываць літаральна на ўсе сферы жыцця. Адсюль нярэдка вынікала і яўная недаацэнка індывідуальных духоўных

У ліпені споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння Эдуарда Людвігавіча Самуйлёнка. Сёння імя пісьменніка ўзгадваецца рэдка, пра яго амаль не пішуць. І гэта несправядліва.

намаганню чалавека ў пошуку і вытлумачэнні ісціны.

Гэта заўважаецца і ў творах Э. Самуйлёнка. Аўтар умее ствараць для сваіх герояў цікавыя, займальныя, драматычныя сітуацыі. Ён неабліга майстар дынамічных прыгодніцкіх сюжэтаў. І лепшае пацвярджэнне таму — апавесць "Тэорыя Каленбрун" (1933). Аднак уключыўшы чалавека ў стан глыбокіх роздумаў і перажыванняў, пісьменнік найчасцей паспешліва з гэтага стану яго выводзіць. Такая паспешнасць асабліва назіраецца ў тых выпадках, калі чалавека з нейкай прычыны пачынаюць апаноўваць балючыя ўспаміны, журботныя настроі, і ён быццам бы зусім не супраць быў на больш працяглы час застацца ў стане самапаглыбленай адзіноты. На думку пісьменніка, падаючы пад уплыў журбы, суму і песімізму савецкаму чалавеку проста няма ніякіх падстаў, бо калектыві і партыя па першым яго поклічы гатовыя прыйсці яму на дапамогу.

Так разважае, напрыклад, "баявы пілот грамадзянскай вайны", герой апавядання "Пункт апоры" (1934) Сяргей Пятровіч, ушчуваючы, дакараючы і абвінавачваючы сябе ледзь не ў злачынстве за тое, што засяродзіўшыся на роздуме аб часовай неўладкаванасці ўласнага жыцця, на нейкі момант забыўся пра існаванне галоўнага пункта апоры — перамаганую сілу партыі і калектыву.

У некалькі іншым мастацкім ключы раскрываецца тэма грамадскага і сацыяльна-псіхалагічнага дыялога паміж асобай і калектывам у апавесці Э. Самуйлёнка "Герой нацыі" (1934). Тут пісьменнік больш свабодны і аб'ектыўны ў выяўленні складанай дыялагічнай сістэмы паміж характарамі і абставінамі, паміж "я" і "мы". Досыць пераканальна раскрываецца тут нацэлена на сур'ёзнае папярэджанне думка аб тым, што чалавек заўжды і павінен быць пільным вартавым сваёй духоўнай прасторы і ўласнай самасці, каб раптам і нечакана не стаць замбіраванай часцінкай лёгка падатлівага і запраграмаванага на разбуральныя дзеянні натоўпу. Менавіта такая бяда здарылася з цэнтральным героем названага твора Францам Штанге. Самуйлёнак паказвае, як неспакушаны, малады і нявольны нямецкі студэнт-тэхнолаг Штанге далучаецца да абаронцаў і прапагандыстаў захопніцкіх мілітарызма ідэй: "Часамі ён сам нёс на сваіх плячах разгарачаных потных прамоўцаў, часамі аказваўся над натоўпам і крычаў нешта пра Парыж, пра ненавісных французцаў, пра барадатых рускіх, што стаяць з нажамі ў зубах за плячыма забойцаў-

серабаў. Ён упэўніваў усіх, што бранявы кулак Германіі пакончыць і з тымі, і з другімі, і з трэцімі". Адурманены ўранцыяналістычнай прапагандай Штанге парадным, і бярэ ў рукі вінтоўку.

Аповесць прасякнута гарачым пафасам асуджэння вайны, у жудасным віры якой бессэнсоўна гінуць і становяцца калекамі сотні тысяч людзей. Рэзкім кантрастам у параўнанні з парадным бляскам, урачыстай радасцю навабранцаў перад адпраўкаю на фронт з'яўляюцца ў апавесці жахлівыя падзеі і суровыя вынікі самой вайны: "Ён (Штанге. — В. Ж.) хадыў, утуліўшы галаву ў плечы, ён поўзаў па зямлі, халоднай размешанай асенняй гразі, ён гадзінамі

Чым смялей звяртае Э. Самуйлёнак сваю ўвагу на тыя тэматычныя абсягі жыцця, дзе літаратуразнаўчыя догмы тэорыі і грамадскай практыкі некалькі паслаблялі свой вонкавы ціск на пісьменніка, тым глыбей і паўней выяўляюцца ў яго творах рэальныя абрысы жыццёвай і мастацкай праўды. На свабодным і па-мастацку акрыненым дыханні выяўляецца, напрыклад, яго пісьменніцкае слова ў пейзажных малюнках і ў раскрыцці дзіцячай псіхалогіі.

стаяў на каленях у прыкрыцці і праз маленькую шчыліну ў байніцы назіраў мёртвае поле, узрытае снарадамі, на якім там і тут ляжаць трупы людзей і коней. Безупынна ўзнімаліся прастрэленыя бліскавіцамі высокія чорныя фантаны. Страшна з глухім гулам уздрыгвала зямля, і здавалася, што перамяшчаецца гэта поле, як бы спывае яно, рухаецца некуды цяжка і павольна, як рухаліся дагістарычныя леднікі".

Круты паварот у духоўнай эвалюцыі Франца Штанге Э. Самуйлёнак ставіць у далейшым у сувязь з сацыяльнымі абставінамі, тым горам і пакутамі, якія давалася яму самому перанесці ў час вайны і пасля яе заканчэння. Хворы і скалечаны былі "герой нацыі" цяпер ужо добра зразумеў, "чым канчаюцца нацыянальныя святы з фанфарамі". Аднак жыццё, як вынікае з твора, кожны чалавек піша толькі на чыставік.

Сапраўды, чым смялей звяртае Э. Самуйлёнак сваю ўвагу на тыя тэматычныя абсягі жыцця, дзе літаратуразнаўчыя догмы тэорыі і грамадскай практыкі некалькі паслаблялі свой вонкавы ціск на пісьменніка, тым глыбей і паўней выяўляюцца ў яго творах рэальныя абрысы жыццёвай і мастацкай праўды. На свабодным і па-мастацку акрыненым дыханні выяўляецца, напрыклад, яго пісьменніцкае слова ў пейзажных малюнках і ў раскрыцці дзіцячай псіхалогіі. Гэта заўважыў

К. Чорны і, маючы на ўвазе апавяданне Э. Самуйлёнка "Паляўнічае шчасце" (1933), адзначаў: "Цудоўнае яго апавяданне "Паляўнічае шчасце" напісана з такім адчуваннем прыроды, што ўсё яно гучыць як музыка зімы ў полі і ў лесе. Успомнім ноч, снег і лес, калі герой апавядання начуе ў лесе, каб зловіць зверга". Паслухаем, аднак, і самога аўтара гэтага твора, каб яшчэ болей пераканацца ў тым, што мастацкае слова пісьменніка, вырваўшыся на больш ці менш свабодную прастору незалежнасці ад вонкавага прэсінгу і звужанага, схематызаванага погляду, нека адразу набірала сілу і адметнасць прыгожага пісьменства, знаходзіла адпаведны і сугучны самой з'яве

ў палон агульнай схемы", але адначасна падкрэсліваў, што ўпущэнні і прахікі ў рамана "зусім не сведчаць аб слабаці Э. Самуйлёнка як пісьменніка. Там, дзе Самуйлёнак адыходзіць ад схемы і бярэцца за высвятленне паэтычнай ідэі свайго рамана, там у яго адразу знаходзяцца і словы, і фарбы, якія ствараюць жывы вобраз самой рэчаіснасці. Гэта перш за ўсё дзеці, пейзажы, лірыка Грузіі..."

Пейзажныя замалёўкі і сапраўды напісаны ўмелаю і спрактыкаванаю рукою мастака. Авеяныя эмоцыямі і лірыкай глыбокіх пацуючых малюнкаў прыроды Грузіі надоўга запамінаюцца рэльефнасцю і непаўторнасцю фарбаў.

У поле зроку аўтара трапляюць не толькі святочныя, радасныя, "казачныя" замалёўкі прыроднага фону краіны. І гэта ў пэўным сэнсе ішло тут насуперак досыць устойліваму нарматыву літаратурнай традыцыі. Аўтар паказвае і такія прасторы, "дзе на сотні верст хмызняк, трысцё, атрутны туман, здрадная дрыгва, нязмерныя багны, хмары камароў над стаячымі рэкамі і цвілімі канавамі, жоўты сон адвечных балот і над усім — палаючае, бязлітаснае сонца". Пісьменнік імкнецца (і нярэдка гэта яму добра ўдаецца) наладзіць у рамана арганічны дыялог у паказе шматстайных выяў прыроды і ўнутранага жыцця чалавека.

Па-свойму знакавую функцыю выконвае ў творчай біяграфіі Э. Самуйлёнка яго "Апавяданне пра гуманізм", напісанае ў 1937 годзе. Нельга сказаць, што яно вызначаецца ўзлётам мастацкай думкі. Але грамадзянскі пафас твора досыць высокі. Даволі выразна акрэсліваецца тут і новы перспектыўны паварот мастацкай думкі да разумення і вытлумачэння праблемы гуманізму. На думку аўтара, гуманізм як сацыяльна-псіхалагічнае паняцце, у значнай ступені кампраметуе і абясцэнчвае свой рэальны сэнс, калі гучныя і пафасныя словы кагосьці пра чалавекалюбства і любоў да ўсіх разыходзяцца з канкрэтнымі справамі і не пацвярджаюцца самімі дзеяннямі ў адносінах да нейкага аднаго канкрэтнага чалавека. У "Апавяданні пра гуманізм" пісьменнік адкрывае крытычна ставіцца да людзей, якія з'яўляюцца вялікімі майстрамі паразглагольстваваць аб святай далачыні і радасным, бесклапотным жыцці будучых пакаленняў, але застаюцца глухімі і абіякавымі, калі ўзнікае неабходнасць дапамагчы ў бяда чалавеку, што знаходзіцца побач. Э. Самуйлёнак нейкім чынам аспрэчваў, а болей дакладна будзе сказаць, удакладняў і карэктываваў тут сябе ранейшага, калі згодны быў прызнаць, што абсалютнае і поўнае падпарадкаванне асобнага чалавека падкантрольнай волі калектыву з'яўляецца і вышэйшай адзнакай яго духоўнай, грамадзянскай і гуманістычнай сталасці.

Не станем рабіць шырока-маштабных вывадаў аб тым, што пісьменнік глыбока і грунтоўна спазнаў і зразумеў тут узаемапрапанікальную сувязь законаў этыкі і эстэтыкі. Але, напэўна, ён адчуў, што важныя асаблівасці самой сутнасці мастацкасці літаратурнага твора істотным чынам абумоўліваюцца рэальнымі і патэнцыяльнымі магчымасцямі гуманістычнай, чалавекалюбнай прыроды пісьменніцкага таленту. Уяўляецца, што па гэтым шляху, як гэта бачылася Якуба Коласу і К. Чорнаму, Э. Самуйлёнака чакалі сур'ёзныя творчыя поспехі. Аднак і тое, што зроблена пісьменнікам на літаратурнай ніве Беларусі, заслугаўнае ўвагі і належаў літаратурнай ацэнцы.

Васіль ЖУРАЎЛЁЎ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоля
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Валеры **ПІНЧУК**
(адказны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАУЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аддзелы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прызы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ"
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856
Наклад 3428
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
15.08.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 4364

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Здаўна вядома, што беларусы ўмеюць не толькі шчыра працаваць, а гэтак жа і адпачываць. А яшчэ — ад душы жартаваць, у тым ліку і на сабой. Пра вёску Аўцюкі Калінкавіцкага раёна, дзе летась адбыўся ўжо V рэспубліканскі фестываль народнага гумару, не ведае хіба што лянiвы. Намаганнямі пісьменніка Уладзіміра Ліпскага аўцюкоўцы сталі такой вясёлай візітоўкай для Беларусі, як габраўцы для Балгарыі.

Гледзячы на іх, не спяць у шапку і іншыя. Як аказалася, свае "Аўцюкі" ёсць амаль у кожным раёне. На Бярозаўшчыне — гэта Споравы, на Валожыншчыне — Дубіна, на Любаншчыне — Баянічы.

На вясёлыя гулянічы — у Баянічы

Менавіта вёска Баянічы і стала нядаўна месцам правядзення першага раённага свята гумару "У Баянічы на гулянічы". Пачалося яно ў 12.38 са "збору бліжніх і іншых" на мясцовай мытні, дзе адначасова адбыўся і розыгрыш жартоўнай латарэі. Калі з "бліжнімі" ўсё зразумела (гэта былі жартаўнікі з любанскага раёна), то сярод "іншых" адзначыліся "экспарцёры" гумару з Валожынскага, Маладзечанскага, Салігорскага і Слуцкага раёнаў. А прыехалі яны не толькі сябе паказаць, а сямутаму павучыцца ў любанцаў, каб пасля і іх на падобныя свята ў госці запрасіць: як-ніяк, а калі

смяяцца разам, то і смех больш гучнейшы.

Пасля мытні баянчукі з усіх ваколіц (тыя, хто і па сёння жыве ў роднай вёсцы, і тыя, хто эмігрыраваў з яе ў прымыці па іншай важкай прычыне) наладзілі ўрачыстае відовішча-шэсце да самага сельскага Дома культуры, побач з якім "Пад дубамі з камарамі" і адбыліся своеасаблівыя "Перагледзіны і перашчупіны" — прагляд конкурсных праграм у самых розных намінацыях. Адрэў свята, моцна грукнуўшы тры разы калатушкаю ў таз, старшыня Любанскага райвыканкама Валеры Грыбанаў. Вось тут і

пачалося... З прыгожай імпрэвізаванай, зробленай па эскізах мясцовага мастака Валерыя Шумчэні тутэйшымі лесаводамі сцэны распавядаліся анекдоты, вершы, пародыі і гумарэскі, выконваліся прыпеўкі і жартоўныя песні, паміж сабой спаборнічалі байкаплёты, паказваліся вясёлыя інсцэніроўкі, з гумарыстычнымі нумарамі выступалі вакальныя ансамблі "Смаката" (в. Кузьмічы), "Добры настрой" (в. Ямінск), "Любанскі гармонік" (г. Любань), фальклорны ансамбль "Глыбокія крыніцы" (в. Закальное) і харавыя калектывы "Баярынька" (в. Ляхаўка) і "Чараўніцы" (в. Сосны-2).

Жарты са сцэны сыпаліся не раўнууючы як з рога дастатку, а гледачы рагаталі амаль не сунімаючыся. Хіба што журы на чале з хросным бацькам Аўцюкоў Уладзімірам Ліпскім стрымлівала смех, каб да падвядзення вынікаў не выдаць свае сімпатыі. І нават дождж, які было лінуў як з вядра на пачатку свята, відаць, таксама не ўстаяў перад жартамі і неўзабаве сціх, каб не перашкаджаць яго ўдзельнікам і гледачам-саўдзельнікам.

Зрэшты, як паказала дзея, на Любаншчыне не толькі ведаюць, захоўваюць і прапагандаюць гумар далёкіх і блізкіх продкаў, а і працягваюць іх традыцыі — ствараюць уласныя гумарыстычныя і сатырычныя творы. Сведчаннем таму — Тамара Міхаленя з вёскі Кузьмічы, Надзея Беражыцкая з вёскі Сосны-1, Анатоля Вялічка з вёскі Камуна. Байку апошняга — "Прыгоды Міхаса" — па-майстэрску прачытаў яго зямляк, вучань мясцовай школы Руслан

Жартун, які і стаў пераможцам у намінацыі "Байкаплёты". Вызначаны лепшы і ў астатніх намінацыях. Усім ім уручаны каштоўныя прызы і памятныя дыпломы. А вось, бадай, самую галоўную ўзнагароду атрымалі самадзейныя артысты з вёскі Загале, парадыйная сцэнка якіх "Мода" нікога не пакінула раўнадушным: яны будуць прадстаўляць Любаншчыну на чарговым, шостым, рэспубліканскім фестывалі народнага гумару ў Аўцюках.

Не засталіся без узнагарод і Людміла Каратчэня з вёскі Таль, якая паказала на свяце сваю забаўную фотавыстаўку, і аўтары гульнівай праграмы паводле баяніцкіх гісторыі, і вясковыя майстрыхі-паварыхі, што частавалі публіку традыцыйнымі стравамі і напоямі. І, вядома ж, гледачы, найвялікшай узнагародой для якіх стаў добры настрой, атрыманы на свяце.

Па словах начальніка аддзела культуры Любанскага райвыканкама Васіля Каткаўца, сказаўшы "а", яны скажуць і "б". Невыпадкава ж свята мела першы парадкавы нумар. Значыць, будзе і другі, а за ім — і наступныя. Ведаючы няўрымсліваць Каткаўцоў, Васіля і яго жонкі Алы, сумняваюцца ў гэтым не прыходзіцца. Згадайма хача б той жа фестываль дзіцячай тэатральнай творчасці "Чароўны куфэрак", які сёлетняй вясной праводзіўся ўжо ў шосты раз і па сутнасці з абласнога перарос не толькі ў рэспубліканскі, а і ў міжнародны.

Няхай жа такая зайздросная будучыня чакае і свята гумару ў Баянічах!

Анатоля ЗЭКАЎ,
член журы

На зымак: пагас свята ў Баянічах.

Фота Сяргея Квіткевіча

«Я ў Ляўкі ўвайшоў — мясціны святыя...»

У сямідзесятых гадах вяртаўся я ў Магілёў рэйсамым аўтобусам з Віцебска. У сельскіх бібліятэках Віцебскага раёна студэнткі маёй групы (працаваў тады выкладчыкам бібліятэчнага тэхнікума) праходзілі вучэбную практыку і я наведваўся ў сельскія бібліятэкі. У аўтобусе суседкай аказалася даволі прыгожая інтэлігентная жанчына родам з-пад Копыся Цубенка Вольга Сідараўна (працавала на той час у дзіцячым садку № 33 па вуліцы Камсамольскай у Віцебску).

Дарога доўгая. Мы разгаварыліся. Мяне зацікавіла, а ці ведае яна дачу паэта Янкі Купалы ў Ляўках? Аказалася, што не толькі ведае дачу, а хадзіла туды колькі разоў. Больш за тое, перад вайной бачыла паэта, гаварыла з ім і не адзін раз сустракала яго, калі ён прагуляваўся.

— У 1935 годзе, — з радасцю ўспамінае Вольга Сідараўна, — я вучылася ў Якаўлевіцкай сямігодцы. У маі была экскурсія на дачу Янкі Купалы. Вадзіў нас дырэктар школы Пегілеўскі. Мы бачылі па-

эта здалёк. Ён працаваў у садзе.

У другі раз, перад экзаменам, чалавек дзесяць нас было: захацелі самі ўбачыць паэта, пагаварыць з ім. Пайшлі адны. Зайшлі ў двор. Ён нас убачыў і запрасіў у дом. Пасадзіў усіх за вялікі стол. Усё распываў: як вучымся, чым цікавімся, якія кніжкі чытаем, куды хочам паступаць пасля, як скончым школу, чым займаюцца бацькі, як жывём — пра ўсё, пра ўсё нас распываў. Пачаставаў цукеркамі. Некаторыя з нас саромеліся браць. Ён угаворваў, мне нават сам у кішэню некалькі цукерак паклаў.

У чэрвені трэці раз бачыла паэта. Ён ішоў да сябе на дачу з сабакам. Я здалёк глядзела на яго, не падыходзіла.

Калгаснікі да яго на дачу заходзілі часта. Гутарылі з ім падоўгу. Сяляне любілі яго.

Апрача Купала проста. Летам часта хадзіў у белай кашулі, падпярэзанай беларускім поясам.

Па лузе звычайна хадзіў басанож, з падкасанымі штанамі, як гэта рабілі ўсе вясковыя сяляне.

Аднаго разу касіў на лузе ў адной шарэнзе з калгаснікамі. Не адставаў. Гэта мне вельмі запомнілася.

Любіў паэт хадзіць па грыбы... Вось такі, крыху скупаваты, але вельмі ўжо яркі дарожны аповед. Можна, і яшчэ што-небудзь даведаўся б пра знакамітага песняра ды спадарожніца ля Копыскай павароткі выйшла з аўтобуса, яна спыталася да сваіх родзічаў...

Праз год я запланаваў вучэбную практыку студэнтаў у Аршанскім раёне і найперш — у Копыскай пасялоўкай бібліятэцы, а ад яе да Купалавай дачы ў Ляўках — рукой падаць. У адзін з веснавых сонечных дзён прыехаў я ў Копысь і пешшу скіраваў у славутыя Ляўкі, каб пабачыць краявіды ваколіц, праісціся Купалавымі сцежкамі, адчуць атмасферу, у якой жыў пісьняр Беларусі і складаў свае неўміручыя творы.

У рэдкіх пракожых старэйшага ўзросту я пытаўся, а ці ведалі яны Янку Купалу? Ведаюць, памяць, любяць. Ахвотна пра яго гаварылі мне. І пра Дом-музей таксама

расказаў мне былы яго вартаўнік. На жаль, дапоўніць пачутае мной ад спадарожнай жанчыны ці прачытанае мной ва ўспамінах пра Купалу ўжо ніхто не змог.

Я доўга хадзіў у роздуме па Купалавых сцежках. Потым падышоў да Дома-музея. На вялікае маё шкадаванне, у той час ён быў на капітальным рамонтзе. Два разы абышоў яго наўкруг. Дастаяў. Блішчэў срэбрам адноўлены дах, вабіў выгляд свежаадрамантаваных сцен будынка, новага паркана. Пасаджаны свежыя кусты. Запрашалі прысесці новыя альтанкі. А з вышыні Дняпроўскага берага адкрываўся такі цудоўны, проста казачны краявід, што аж дух займала. І зноўку падумалася: усё гэта бачыў наш любімы Паэт, ён тут хадзіў, сядзеў, гаварыў, тварыў...

І праз некалькі дзесяткаў гадоў у мяне не знікла гэтае святочнае пачуццё радасці і прыгажосці, хараства прычашчэння да Купалавага духу, ягонай паэзіі.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ